

စိတ်ကူးချိုချိုအနုပညာ
myanmar.com

ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာစာပေသမိုင်း

မောင်ခင်မင်(ခနုဖြူ)

ဒုတိယအကြိမ်

ခေတ်အဆက်ဆက် ပေါ်ထွန်းလာသည့်
 မြန်မာစာပေ၏ သမိုင်းစဉ်ကို
 တစည်းတလုံးတည်း ဆက်စပ်ပုံဖော်ပေးမည့်
 စာပေသမိုင်းစာအုပ်များ ပေါ်ထွက်လာရန်
 လိုအပ်ချက် ကွက်လပ်အား
 တတ်စွမ်းသမျှ ဖြည့်ဆည်းလိုသော
 စိတ်ဆန္ဒဖြင့် ပြုစုအားထုတ်မှု ရလဒ်တစ်ခု...၊
 ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာစာပေမြင်ကွင်း၊

MKM0004
 4,000.00 KS

ထုတ်ဝေသူ - ဦးစန်းဦး၊ စိတ်ကူးချိုချိုစာပေ၊ ၈၅၊ ၁၆၄လမ်း၊ တာမွေ၊
 ပုံနှိပ်သူ - ဒေါ်ဝင်းမာ၊ စိတ်ကူးချိုချိုပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၁၇၉၊ မစိုးရိမ်လမ်း၊ ရန်ကင်း၊
 အပြင်အဆင် - အမ်အက်စ်အို
 ၂၀၁၄၊ ပေပေါ်ဝါရီလ၊ ဒုတိယအကြိမ်၊ အုပ်ရေ ၅၀၀
 ရောင်းစျေး ၃၅၀၀ ကျပ်

၀ ၀ ၀ . ၀ ၃

ကိုလိုနီခေတ်ပြန်မာစာပေသမိုင်း
 မောင်ခင်မင် - ရန်ကုန်၊
 စိတ်ကူးချိုချိုစာပေ၊ ဒုတိယအကြိမ်၊ ၂၀၁၄၊
 စာမျက်နှာ ၃၂၇ မျက်နှာ၊ ၁၃ ဝင်တီ x ၂၀ .၅ ဝင်တီ
 (၁) ကိုလိုနီခေတ်ပြန်မာစာပေသမိုင်း

ကိုလိုနီခေတ်
မြန်မာစာပေသမိုင်း
မောင်ခင်မင်

mgyc.com

Handwritten text, possibly a signature or name, located in the center of the page.

mgyc.com

မာတိကာ

- စာရေးသူ၏အမှာ	က
နိဒါန်း။ ကိုလိုနီခေတ်မတိုင်မီ မြန်မာစာပေအစဉ်အလာ	
(က) မြန်မာဝတ္ထုအစဉ်အလာ	၂
(ခ) မြန်မာကဗျာအစဉ်အလာ	၁၀
(ဂ) မြန်မာပြဇာတ်အစဉ်အလာ	၂၇
(ဃ) မြန်မာစကားပြေအထွေထွေ အစဉ်အလာ	၃၂
အခန်း ၁။ ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာစာပေ အပိုင်း ၁	
(၁၈၂၆ ခုနှစ်မှ ၁၉၂၀ ပြည့်နှစ်အထိ)	
(က) ခေတ်နောက်ခံအခြေအနေ	
(၁) နိုင်ငံရေး	၃၈
(၂) စီးပွားရေး	၄၂
(၃) လူမှုရေး	၄၄
(ခ) ဝတ္ထု	
(၁) မြန်မာဝတ္ထုအလှည့်အပြောင်း	၄၇
(၂) ဝတ္ထုခေတ်ဦး မှတ်တိုင်နှစ်တိုင်	၅၁
(၃) ဝတ္ထုခရီးအစပိုင်းကာလ	၅၄

- (၄) လယ်တီပဏ္ဍိတ၊ ဦးလဃနှင့် ပီမိုးနင်းတို့ခေတ် ၅၈
- (၅) မစ္စတာ မောင်မိုင်း၊ ပီမိုးနင်းနှင့် ရွှေဥဒေါင်းတို့ခေတ် ၆၃
- (၆) သူရိယမှသည် ဒဂုန်အထိ ၆၇
- (၇) ခေတ်ဦးဝတ္ထုတို့ တစေ့တစောင်း ၇၁

(ဂ) ကဗျာ

- (၁) ကိုလိုနီခေတ်ဦး ဇာတ်ဝင်ကဗျာများ ၇၆
- (၂) ကိုလိုနီခေတ်ဦး ဟောစာများ ၇၉
- (၃) ပါတော်မူနှင့် မြန်မာကဗျာ အလှည့်အပြောင်း ၈၃
- (၄) ပါတော်မူတေးကဗျာများ ၈၇
- (၅) အမျိုးသားရေးကဗျာ ၉၀
- (၆) တရားဓမ္မနှင့် သြဝါဒကဗျာ ၉၄
- (၇) မှတ်တမ်းနှင့် အထွေထွေကဗျာ ၉၆

(ဃ) ပြဇာတ်

- (၁) ကိုလိုနီခေတ်မြန်မာ ပြဇာတ်စာပေ အစ ၉၉
- (၂) သထုံရာဇဝင်မှ စောဘောစောမေအထိ ၁၀၃
- (၃) ဆယ့်ကိုးရာစုကုန်ခါနီး ပြဇာတ်များ ၁၀၇
- (၄) နှစ်ဆယ်ရာစု အစောပိုင်းပြဇာတ်များ ၁၁၀
- (၅) ရှေးပြဇာတ်စာပေမြင်ကွင်း ၁၁၄
- (၆) ရှေးပြဇာတ်စာပေ တစ်ခေတ်ကုန်ဆုံးချိန် ၁၁၈

(င) စကားပြေအထွေထွေ

- (၁) ကိုလိုနီခေတ်သတင်းစာစကားပြေ၏အစ ၁၂၁
- (၂) ၂၀ ရာစုခေတ်ဦး သတင်းစာစကားပြေ ၁၂၅
- (၃) ကျောင်းသုံးစကားပြေ ၁၃၀
- (၄) ဘာသာစာပေကျမ်းများ ၁၃၆
- (၅) လယ်တီဆရာတော်၊ ဦးရွှေဇံအောင်နှင့်ယုဒသန်မှသည် ၁၄၀
- (၆) အမျိုးသားရေးစကားပြေ ၁၄၅

အခန်း ၂။ ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာစာပေသမိုင်း ၂
(၁၉၂၀ ပြည့်နှစ်မှ ၁၉၃၀ ပြည့်နှစ်အထိ)

(က) ခေတ်နောက်ခံအခြေအနေ

- (၁) နိုင်ငံရေး ၁၅၂
- (၂) စီးပွားရေး ၁၅၅
- (၃) လူမှုရေး ၁၅၆

(ခ) ဝတ္ထု

- (၁) အချစ်ရေးမှ အမျိုးသားရေးသို့ ၁၅၉
- (၂) ဇာတိမာန်နှင့် ချစ်ကွဲညား ၁၆၃
- (၃) ဝတ္ထုတိုများ ၁၆၇

(ဂ) ကဗျာ

- (၁) အစဉ်အလာကဗျာများ ၁၇၁
- (၂) ခေတ်စမ်းကဗျာ၏ရှေ့ပြေး ၁၇၄
- (၃) အမျိုးသားရေးကဗျာများ ၁၇၈
- (၄) တေးကဗျာများ ၁၈၁

(ဃ) ပြဇာတ်များ

- (၁) မြန်မာပြဇာတ်စာပေ အလှည့်အပြောင်း ၁၈၅
- (၂) ခေတ်သစ်ပြဇာတ် စာပေအစ ၁၈၇

(င) စကားပြေအထွေထွေ

- (၁) အမျိုးသားရေးစကားပြေ ၁၉၁
- (၂) ကြီးပွားရေးလမ်းညွှန်စကားပြေ ၁၉၆
- (၃) စာပေရေးရာစကားပြေ ၁၉၉

အခန်း ၃။ ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာစာပေအပိုင်း ၃
(၁၉၃၀ ပြည့်နှစ်မှ ၁၉၄၈ ခုနှစ်အထိ)

(က) ခေတ်နောက်ခံအခြေအနေ	
(၁) နိုင်ငံရေး	၂၀၆
(၂) စီးပွားရေး	၂၁၂
(၃) လူမှုရေး	၂၁၄

(ခ) ဝတ္ထု	
(၁) ရဲမြန်မာမှ ဘာအထိ	၂၁၇
(၂) ကောလိပ်ကျောင်းသားမှ ရွှေဝါဆန်အထိ	၂၂၃
(၃) နှစ်ပဲတန်ဝတ္ထုများ၏ ဂယက်နှင့်အတူ	၂၂၇
(၄) ပြုပြင်ရေး အမျိုးသားရေး ဝတ္ထုတိုများ	၂၃၃
(၅) စရိုက်ဖော်ဝတ္ထုတိုများ	၂၃၇

(ဂ) ကဗျာ	
(၁) အမျိုးသားရေးကဗျာများ	၂၄၂
(၂) သရုပ်ဖော်ကဗျာများ	၂၄၆
(၃) အတွေးအမြင်ကဗျာများ	၂၄၉
(၄) အစဉ်အလာကဗျာမှ အတွေးသစ်အမြင်သစ်ကဗျာသို့	၂၅၄
(၅) ကလေးကဗျာသစ်၏အစ	၂၅၉
(၆) တေးကဗျာများ	၂၆၄

(ဃ) ပြဇာတ်	
(၁) သရုပ်ဖော်ပြဇာတ်၊ ပြုပြင်ရေးပြဇာတ်	၂၆၈
(၂) အမျိုးသားရေးပြဇာတ်	၂၇၃

(င) စကားပြေအထွေထွေ	
(၁) နိုးကြားရေးစာတမ်းများနှင့် နဂါးနီမှသည်	၂၇၈
(၂) တိုးတက်ကြီးပွားရေး စကားပြေ	၂၈၃
(၃) ဘဝနှင့် အတွေ့အကြုံစကားပြေ	၂၈၈
(၄) စာပေအနုပညာစကားပြေ	၂၉၅

(၅) အစမ်းစာ စကားပြေ	၃၀၀
ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာစာပေကို သုံးသပ်ခြင်း	၃၀၇
ကျမ်းကိုးစာရင်း	၃၁၃

စာရေးသူ၏ အမှာ

(၁)

ဆရာကြီး ဦးဖေမောင်တင်၏ မြန်မာစာပေသမိုင်းကျမ်းသည် ပုဂံခေတ်မှ ကုန်းဘောင်ခေတ်အထိ ခေတ်အစဉ်အဆက်ပေါ်ထွန်းခဲ့သော မြန်မာစာပေသမိုင်းစဉ်ကို သုတေသနပြုထားသော ကျမ်းဖြစ်ပါသည်။ မြန်မာစာပေနယ်ပယ်တွင် အလေးအမြတ် လေ့လာကိုးကားနေရသော ကျမ်းဖြစ်ပါသည်။ ကုန်းဘောင်ခေတ် ကုန်ဆုံးပြီး ကိုလိုနီခေတ်၊ လွတ်လပ်ရေးခေတ်တို့တွင် ပေါ်ပေါက်သော မြန်မာစာပေများကို ခေတ်အလိုက် စာပေအမျိုးအစားအလိုက် စသည်ဖြင့် ပိုင်းခြား၍ သုတေသနပြုထားသော စာအုပ်စာတမ်းများ၊ ဆောင်းပါးများ အများအပြား ပေါ်ထွက်ခဲ့ပြီး ဖြစ်ပါသည်။ ထိုစာပေများသည် စာပေသမိုင်း သဘောသက်ရောက်သော စာပေများ ဖြစ်ပါသည်။ သို့သော် ထိုခေတ်များတွင် ပေါ်ထွန်းလာသော စာပေများ၏ သမိုင်းစဉ်ကို တစည်းတလုံးတည်း ဆက်စပ်ပုံဖော်ပေးသော မြန်မာစာပေသမိုင်းစာအုပ်များ ပေါ်ထွက်လာရန် လိုအပ်နေပါသေးသည်။

(၂)

ကျွန်တော်သည် ယင်းလိုအပ်ချက်ကို တတ်စွမ်းသမျှ ဖြည့်ဆည်းလိုသောဆန္ဒဖြင့် ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာစာပေသမိုင်းတစ်စောင်ပြုစုရန် ရည်ရွယ်လျက် ၁၉၇၅ ခုနှစ်ကပင် အချက်အလက်များ စတင်စုဆောင်းခဲ့ပါသည်။ ကိုလိုနီခေတ် နောက်ခံဆိုင်ရာ အချက်အလက်များ၊ ကိုလိုနီခေတ်တွင် ပေါ်ထွန်းသော မြန်မာစာပေ အမျိုးမျိုးဆိုင်ရာ အချက်အလက်များကို သုတေ

သနလုပ်ငန်းသုံး ကတ်ပြားများတွင် 'ကတ်တင်' ရေးမှတ်ခဲ့ပါသည်။ ကိုလိုနီ ခေတ် မြန်မာစာပေသမိုင်းကို ဖြန့်ကြက်လေ့လာ ဖတ်ရှုရင်း "ကတ်တင်" သော ကတ်ပြားများ တဖြည်းဖြည်း တိုးပွားလာသော်လည်း ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာစာပေသမိုင်းကို တော်တော်နှင့် မရေး ဖြစ်ခဲ့ပါ။ အချက်အလက်များ မခြုံမငုံမိမှာစိုးသည့်အတွက် လက်တွန့်နေမိပါသည်။ အလုပ်တာဝန်များ ကြားတွင် အချက်အလက် စုရင်းဆောင်းရင်း ၁၉၉၅ ခုနှစ်တွင် စရေးဖြစ်ခဲ့ သော်လည်း ဇောက်ချမရေးနိုင်ဘဲ နှောင့်နှေးကြန့်ကြာနေပါသည်။

၂၀၀၃ ခုနှစ်သို့ ရောက်သောအခါ စိတ်ကူးတစ်မျိုး ပေါ်လာသည်။ စာမူ အစအဆုံးရေးပြီးအောင် မစောင့်တော့ဘဲ မဂ္ဂဇင်းတစ်စောင်စောင်တွင် လစဉ်ပုံမှန် ရေးသွားရန် စိတ်ကူးရခြင်းဖြစ်သည်။ သို့ဖြင့် ၂၀၀၃ ခုနှစ် သြဂုတ်လ ထုတ် ကလျာမဂ္ဂဇင်းမှစ၍ ဆောင်းပါးပုံစံဖြင့် လစဉ်ရေးခဲ့ပါသည်။ လစဉ် အလျဉ်မီအောင် ရေးရသည့်အတွက် မကြန့်ကြာတော့ပါ။ (ကိုလိုနီခေတ် မတိုင်မီ ရှေးခေတ်မြန်မာစာပေ အစဉ်အလာလမ်းကြောင်းကိုလည်း ပိတောက် ပွင့်သစ်မဂ္ဂဇင်းမှ ရေးဖြစ်ခဲ့ပါသည်။)

၂၀၀၃ ခုနှစ် သြဂုတ်လထုတ် ကလျာမဂ္ဂဇင်းတွင် မြန်မာဝတ္ထု အစဉ်အလာဖြင့် စတင်ခဲ့သော ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာစာပေလမ်းကြောင်းကို ၂၀၀၈ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလထုတ် ကလျာမဂ္ဂဇင်းတွင် 'ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာ စာပေကို သုံးသပ်ခြင်း' ဖြင့် အဆုံးသတ်နိုင်ခဲ့ပါသည်။ ကလျာမဂ္ဂဇင်း၏ ကျေးဇူးဖြင့် ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာစာပေလမ်းကြောင်း ပုံပေါ်သွားပါပြီ။

(၃)

ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာစာပေသမိုင်းကို စာအုပ်အဖြစ် ပုံဖော်ရန် စီစဉ် သောအခါ ပြင်ဆင်ဖြည့်စွက် နုတ်ပယ်မှုများကို လိုအပ်သလို ပြုလုပ်ရပါ သည်။ အခန်းတစ်ခန်းစီအတွက် ခေတ်နောက်ခံများကို ရေးသားပြုစုခြင်း၊ ထပ်မံဖြည့်စွက်သင့်သည့် စာပေအချက်အလက်များကို ဖြည့်စွက်ခြင်း၊ ထပ်နေသည့် အချက်အလက်များကို နုတ်ပယ်ခြင်းတို့ ဖြစ်ပါသည်။

ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာစာပေခရီးသည် အောက်မြန်မာပြည် ဗြိတိသျှ လက်အောက်ရောက်သည့် ကာလကပင် စတင်ခဲ့ပါသည်။ ထိုကာလတွင် အောက်မြန်မာပြည်၌ ပုံနှိပ်လုပ်ငန်းစတင်ခဲ့ပြီး ပထမဆုံး မြန်မာသတင်းစာဟု

ဆိုအပ်သော ဓမ္မသတင်းစာကို မော်လမြိုင်မြို့တွင် စတင်ထုတ်ဝေသည့် အတွက် ထိုကာလကို ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာစာပေ ခရီးအစဟုဆိုခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ ထိုသဘောနှင့်အညီ အောက်မြန်မာပြည်ကို ဗြိတိသျှတို့ စတင်သိမ်းယူသော ၁၈၂၆ ခုနှစ်မှ မြန်မာတစ်ပြည်လုံးကို သိမ်းယူသော ၁၈၈၅ ခုနှစ်အတွင်း အောက်မြန်မာပြည်တွင် ပေါ်ပေါက်သော မြန်မာစာပေများကို ကိုလိုနီခေတ် အစောပိုင်း မြန်မာစာပေအဖြစ် မှတ်ယူရပါသည်။

ဤစာအုပ်တွင် ခေတ်နောက်ခံ အခြေအနေနှင့် ဆက်စပ်၍ အခန်းခွဲထားပါသည်။ အောက်မြန်မာပြည် ဗြိတိသျှလက်အောက်သို့ စရောက်သော ကာလမှ အမျိုးသားစိတ်ဓာတ် ပြန်လည်နိုးကြားလာသော ၁၉၂၀ ပြည့်နှစ်အထိ တစ်ခန်း၊ ထိုမှတစ်ဖန် အမျိုးသားရေးဆောင်ရွက်သူများ စိတ်ဝမ်းကွဲပြားပြီး အင်အားလျော့ပါးလာရာမှ အမျိုးသားစိတ်ဓာတ် ပြန်လည်မြင့်မားလာသော ၁၉၃၀ ပြည့်နှစ်အထိ တစ်ခန်း၊ ထိုမှ လွတ်လပ်ရေးကြိုးပမ်းမှု အရှိန်အဟုန်မြင့်သည်ထက်မြင့်လာပြီး လွတ်လပ်ရေးကို ရယူနိုင်ခဲ့သော ၁၉၄၈ ခုနှစ်အထိ တစ်ခန်း ဖြစ်ပါသည်။ မြန်မာပြည်ကို ဂျပန်တို့အုပ်စိုးသော ၁၉၄၂ ခုနှစ်မှ ၁၉၄၅ ခုနှစ်အထိ ကာလမှာမူ လွတ်လပ်ရေးကြိုးပမ်းမှု၏ နောက်ဆုံးအပိုင်းတွင် တစ်ဆက်တစ်စပ်တည်း ပါဝင်နေသည့်အတွက် သီးခြားအခန်းမခွဲတော့ပါ။ ထိုကာလများအတွင်း မြန်မာစာပေဖြစ်ထွန်းမှုကို ခေတ်နောက်ခံ အခြေအနေများနှင့် ဆက်စပ်ရေးသားထားပါသည်။ ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာစာပေ၏ ဝိသေသလက္ခဏာ ထင်ရှားစေရန်အတွက် ကိုလိုနီခေတ်မတိုင်မီက မြန်မာစာပေ အစဉ်အလာကိုလည်း နိဒါန်းအဖြစ် လမ်းခင်းပြထားပါသည်။

(၄)

ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာစာပေသမိုင်းကို ပြုစုရာတွင် တောအုပ်တစ်အုပ်လုံး၏ မြင်ကွင်းကို လွှမ်းခြုံ၍ ရှုမြင်သည့်အမြင်နှင့် တောအုပ်ထဲက ထင်ရှားသည့်သစ်ပင် တစ်ပင်ချင်းကို သီးသန့်ခွဲခြား ရှုမြင်သည့်အမြင်ဟူသော အမြင် ၂ ရပ်ကို သဟဇာတဖြစ်အောင် ဆက်စပ်ရှုမြင်ကာ မကျဉ်းမကျယ် ပြုစုထားပါသည်။ ကလျာမဂ္ဂဇင်းတွင် စတင်ရေးသားစဉ်ကပင် ကျင့်သုံးခဲ့သော၊ စာဖတ်ပရိသတ်အများ 'ဖတ်ပျော်'သည့် အရေးအသားမျိုးဖြစ်စေရန်

အားထုတ်ရေးသားပါသည်။ ညှိနှိုင်းကိုးကားသော စာအုပ်စာတမ်းများကို ကျမ်းကိုးစာရင်းတွင် အပြည့်အစုံ ဖော်ပြထားပါသည်။

မြန်မာစာပေဆိုင်ရာ၌ ဝတ္ထု၊ ကဗျာ၊ ပြဇာတ်၊ စာတမ်း၊ ရသပါသော အတ္ထုပ္ပတ္တိမှတ်တမ်း စသည်ဖြင့် ရသစာပေနယ်ပယ်တွင် အကျုံးဝင်သော စာပေများသာမက ဖတ်ချင်စဖွယ် အသိအမြင်ပေးစွမ်းနိုင်သော သုတစာပေ များကိုလည်း မြန်မာစာပေအဖြစ် ထည့်သွင်းသတ်မှတ်ပါသည်။ အခန်း အသီးသီးတွင် ဝတ္ထု၊ ကဗျာ၊ ပြဇာတ်၊ စကားပြေအထွေထွေဟူ၍ ကဏ္ဍ လေးခု ခွဲခြားထားပါသည်။

ဤစာအုပ်သည် တောအုပ်တစ်အုပ်လုံးနှင့် ခိုင်းနှိုင်းအပ်သော ကိုလိုနီ ခေတ် မြန်မာစာပေမြင်ကွင်းတစ်ခုလုံးကို ဖြန့်ကြက် ခြံ့ငုံ၍လည်းကောင်း တောအုပ်ထဲက သစ်ပင်တစ်ပင်ချင်းနှင့် ခိုင်းနှိုင်းအပ်သော ထင်ရှားသည့်စာ တစ်ပုဒ်ချင်း တစ်အုပ်ချင်း သီးသန့်ခွဲခြား၍လည်းကောင်း ပုံဖော်ပေးနိုင်လိမ့် မည်ဟု ယူဆပါသည်။

(၅)

ဤစာအုပ်၏ အခြေခံရာဖြစ်သော ဆောင်းပါးများကို ဂရုတစိုက် လစဉ် ထည့်သွင်းပေးသော 'ကလျာမဂ္ဂဇင်း'နှင့် စာအုပ်အဖြစ် ပုံဖော်ပေးသော စိတ်ကူးချိုချို အနုပညာကို ကျေးဇူးတင်ပါသည်။

မောင်ခင်မင် (ဓနုဖြူ)

နိဒါန်း

နိဒါန်း

ကိုလိုနီခေတ်ပတိုင်မီ မြန်မာစာပေအစဉ်အလာ

(က) မြန်မာဝတ္ထုအစဉ်အလာ

“နှစ်ဆယ်ရာစုခေတ်ဦးပိုင်းတွင် ပထမဆုံးကာလပေါ်ဝတ္ထုဖြစ်သော ‘မောင်ရင်မောင် မမယ်မ’ဝတ္ထု ပေါ်ပေါက်ပြီးမှသာ ဝတ္ထုဟူသောစာပေ၏ သဘောကို မြန်မာတို့နားလည်လာခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုကာလမတိုင်မီက ဝတ္ထုစာပေ၏သဘောကို မြန်မာတို့ သိနားလည်ခြင်းမရှိ” ဟု အချို့ကဆိုကြသည်။ ထိုအဆိုသည် မြန်မာစာပေသမိုင်းတစ်လျှောက် အစဉ်အဆက် ပေါ်ပေါက်ခဲ့သော ဇာတက၊ ဗုဒ္ဓဝင်စာပေဝတ္ထု၏ အခန်းကဏ္ဍကို ပစ်ပယ်ရာ ကျနေပါသည်။

“မြန်မာစာပေသမိုင်းတစ်လျှောက်တွင် ဗုဒ္ဓစာပေဝတ္ထုများ ရှိနှင့်ပြီး ဖြစ်သည်။ ကိုလိုနီခေတ်တွင် ပေါ်ပေါက်လာသော ကာလပေါ်ဝတ္ထုဆိုသည် မှာ ရှိနှင့်ပြီးသား ဝတ္ထုများထက် ပို၍ထူးခြားသည်မဟုတ်” ဟုလည်း အချို့က ဆိုကြသည်။ ထိုအဆိုသည်လည်း အသစ်ပေါ်ပေါက်လာသော ကာလပေါ် ဝတ္ထု၏အခန်းကဏ္ဍကို ပစ်ပယ်ရာကျနေပါသည်။

ထိုအဆိုနှစ်ရပ်ကို အခြေပြု၍ မျှမျှတတ သုံးသပ်ရမည်ဆိုပါက “မြန်မာတို့၏ ခိုင်မာသော ဗုဒ္ဓစာပေဝတ္ထုအစဉ်အလာနှင့် အနောက်နိုင်ငံတွင် ထွန်းကားသော ‘နော်ဗယ်’ခေါ် ဝတ္ထုသဘောတရား နည်းနာများ ထိတွေ့မိ ခြင်းဖြင့် မြန်မာကာလပေါ်ဝတ္ထု ပေါ်ပေါက်လာခြင်းဖြစ်သည်”ဟု သုံးသပ် နိုင်ပါသည်။ ဤသုံးသပ်ချက် ထင်ရှားစေရန် မြန်မာဝတ္ထုအစဉ်အလာကို ပထမဦးစွာ ခြေရာခံကြည့်လိုပါသည်။

မြန်မာဝတ္ထုအစဉ်အလာကို ဖော်ပြရမည်ဆိုလျှင် ပုံပြင်က စတင်ရမည် ဖြစ်သည်။ လူမျိုးအသီးသီးတွင် စာအရေးအသားမပေါ်မီကပင် ရိုးရာပုံပြင် များ ပေါ်ပေါက်နေပြီဖြစ်ကြောင်း ပညာရှင်တို့ မိန့်ဆိုကြသည်။ ရှေးဦးလူ တို့သည် မိမိတို့ အတွေ့အကြုံကို ပြန်ပြောပြရာမှ စိတ်ကူးဖြင့် ဖန်တီးမှုများ ထည့်သွင်းကာ နားထောင်သူတို့ စိတ်ဝင်စားဖွယ်ကောင်းအောင် ဖွဲ့ဖွဲ့နွဲ့နွဲ့ ပြောဆို ခြင်းဖြင့် ပုံပြင်များ ပေါ်ပေါက်လာသည်။ ပုံပြင်များတွင် ပါဝင်သော ဖြစ်ရပ် ဇာတ်လမ်းများနှင့် ဇာတ်ဆောင်သွင်ပြင်မူရာများသည် ဝတ္ထု၏ အခြေခံသဘောများပင် ဖြစ်ပါသည်။ သို့ဆိုလျှင် မြန်မာဝတ္ထု၏ အစဉ်အလာ သည် မြန်မာစာအရေးအသား မပေါ်မီကပင် “နှုတ်ပြောစာပေ” အဖြစ်အရှိန်ရ နေပြီဟု ဆိုနိုင်ပါသည်။

ဆယ့်တစ်ရာစုတွင် မြန်မာနိုင်ငံသို့ ထေရဝါဒဗုဒ္ဓသာသနာ ရောက် လာပြီးနောက် ဗုဒ္ဓစာပေများကို မြန်မာတို့ လေ့လာရသောအခါ ဝတ္ထု၏ အခြေခံသဘောများသည် ပို၍အင်အားပြည့်လာသည်။ ဗုဒ္ဓစာပေ ဝတ္ထု အမျိုးမျိုးကို ဖော်ညွှန်းသော အုတ်ခွက်၊ စဉ့်ကင်း၊ ကျောက်ဆစ်ရုပ်၊ နံရံ ဆေးရေးပန်းချီ စသည်တို့ကို ရှေးကျသော အထောက်အထားများအဖြစ် တွေ့ရသည်။ သာဓကဆောင်ရလျှင် မှော်ဇာခင်ဘကုန်းမှ တူးဖော်တွေ့ရှိ သော “တေမိမင်း အလိုစမ်းခန်း” အုတ်ခွက်မှ စ၍ မြန်မာနိုင်ငံအနှံ့အပြား တွင် တွေ့ရသော ဗုဒ္ဓဝင်သရုပ်ဖော်အုတ်ခွက်များ၊ ပုဂံ အာနန္ဒာဂူဘုရားမှ ဇာတကသရုပ်ဖော် စဉ့်ကင်းများ၊ မြင်းကပါ ဂူပြောက်ကြီး ဘုရားအတွင်း နံရံမှ ဇာတကနှင့် မဟာဝင် ဝတ္ထုသရုပ်ဖော် ဆေးရေး၊ ပန်းချီများ၊ လောက ထိပ်ပန် ဂူဘုရားအတွင်းနံရံမှ မဟာနိပါတ်(ဇာတ်ကြီးဆယ်ဘွဲ့) သရုပ်ဖော် ဆေးရေးပန်းချီများ၊ ဝိနည်းခိုရ် ဂူဘုရားအတွင်း နံရံမှ ဗုဒ္ဓဝင်နှင့် ဝိမာနဝတ္ထု သရုပ်ဖော်ဆေးရေးပန်းချီများသည် ထင်ရှားသော သာဓကများ ဖြစ်သည်။ သရုပ်ဖော်ပုံများကို ဖော်ညွှန်းရာ၌ အများအားဖြင့် ပါဠိဘာသာ၊ မွန်ဘာသာ တို့ဖြင့် ရေးထိုးလေ့ရှိပြီး မြန်မာစာအရေးအသား ပေါ်ပေါက်လာသောအခါ မြန်မာဘာသာဖြင့် ရေးထိုးသောစာများကိုလည်း တွေ့လာရသည်။

မင်းအနန္တသူ (လေးမျက်နှာ) ကျောက်စာတွင် ‘ဇာတ်ငါးရာလည်း အတင့်အတယ်ရေး၏’ဟု မှတ်တမ်းတင်ထားသည်ကိုထောက်၍ ပုဂံခေတ် ဘုရားနံရံများတွင် ဇာတ်တော်များကို တင့်တယ်လှပစွာ ပန်းချီရေးဆွဲသည့်

အလေ့တွင်ကျယ်နေပြီဖြစ်ကြောင်း သိရသည်။ ဖော်ပြခဲ့သော အထောက်အထားများအရ ပုဂံသားတို့သည် ဇာတက၊ ဗုဒ္ဓဝင်၊ ပေတဝတ္ထု၊ ဝိမာနဝတ္ထု စသော ဗုဒ္ဓစာပေ ဝတ္ထုများနှင့် ရင်းနှီးကျွမ်းဝင်ပြီးဖြစ်ကြောင်း သိနိုင်ပါသည်။ ပုဂံပျက်ပြီးနောက် သက္ကရာဇ် ၈၀၄ ခု (ခရစ်နှစ် ၁၄၄၂)တွင် ပုဂံမြို့ဟောင်း၌ ရေးထိုးသော ဝက်ကြီးအင်း တက်နွဲ့ကျောင်း ကျောက်စာ၌ တောင်တွင်းမင်း ဇေယျသူရမောင်နှံတို့ ပေထက် အကွရာတင်၍ လှူသော ကျမ်းစာရင်းတွင် အခြားနိဿယကျမ်းများနှင့်အတူ 'ငါးရာငါးဆယ် နိဿရည်း'၊ 'ဇာတ်ဂဏ္ဍိနိဿရည်း'၊ 'ဓမ္မပဒဂဏ္ဍိနိဿရည်း' ဟူသော ကျမ်းအမည်များကို တွေ့ရသည်။ ထိုအထောက်အထားများအရ ပုဂံပျက်ပြီးနောက်တွင်လည်း ဇာတက၊ ဓမ္မပဒဝတ္ထုများ ဆက်လက်ပျံ့နှံ့နေကြောင်း သိနိုင်ပါသည်။

ပုဂံခေတ်တစ်လျှောက်လုံးတွင် ဗုဒ္ဓစာပေဝတ္ထုများနှင့် ရင်းနှီးကျွမ်းဝင်ခဲ့သော မြန်မာတို့သည် အင်းဝခေတ်သို့ ရောက်သောအခါ မူလက ပါဠိဘာသာဖြင့် ရှိနေသော ထိုဝတ္ထုများကို စကားပြေဖြင့်တစ်မျိုး၊ ကဗျာဖြင့်တစ်သွယ်၊ မြန်မာ ဘာသာပြန်၍ မြန်မာမှု ပြုလာကြသည်။ ပုဂံခေတ်တွင် ပန်းချီပုံအညွှန်းစာ အဆင့်သာရှိသော ဗုဒ္ဓစာပေဝတ္ထုများသည် အင်းဝခေတ်တွင် စာတစ်စောင် ပေတစ်ဖွဲ့အဖြစ် ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ပုံပေါ်လာသည်ကို တွေ့ရသည်။ စိတ်ဝင်စားဖွယ်ကောင်းသော အချက်တစ်ချက်မှာ ဗုဒ္ဓစာပေဝတ္ထုများကို 'စကားပြေဝတ္ထု' အသွင်ဖြင့်သာမက 'ကဗျာဝတ္ထု' အသွင်ဖြင့်လည်း တွေ့ရခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ ရှင်မဟာသီလဝံသသည် ဘုရားရှင်လက်ထက်က စံပြုဖွယ်ပုဂ္ဂိုလ်များဖြစ်သော ရှင်သာရိပုတ္တရာ၊ ရှင်မောဂ္ဂလန် စသည့် ပုဂ္ဂိုလ်ရှစ်ဦးအကြောင်းကို 'ပါရာယနဝတ္ထု' အမည်ဖြင့် ဝတ္ထုရေးသားခဲ့ရာ ပထမဆုံး ပေါ်ပေါက်သော ဗုဒ္ဓစာပေစကားပြေ ဝတ္ထုအဖြစ် မှတ်ယူကြသည်။ ထိုဝတ္ထုတွင် ဝတ္ထု၏ အခြေခံတစ်ရပ်ဖြစ်သော ဇာတ်ဆောင်စရိုက် ဖော်မှုကို အထင်အရှား တွေ့ရသည်။ ရှင်သာရိပုတ္တရာဝတ္ထုတွင် ရှင်သာရိပုတ္တရာ ဖွားမြင်သည်မှ ပရိနိဗ္ဗာန်ဝင်သည်အထိ ဘဝဖြစ်ရပ်ကို 'အလျားလိုက်' ရေးသားခြင်း မဟုတ်ဘဲ ရှင်သာရိပုတ္တရာ၏ ပညာကြီးသော စရိုက်၊ ပညာရှိကိုမြတ်နိုးသော စရိုက်၊ ဆုံးမခံသောစရိုက်၊ သီတင်းဖော်တို့ကို ထောက်ပံ့ ကူညီသော စရိုက်၊ ရိုကျိုးနှိမ့်ချတတ်သောစရိုက် စသည့် စရိုက်

များကို တစ်ကွက်ချင်း ‘ထောင်လိုက်’ ပုံဖော်သွားခြင်း ဖြစ်သည်။

အင်းဝခေတ်တွင် ‘ပျို့’ ခေါ် လေးလုံးစပ် ကဗျာရှည်ကြီးများ ပေါ်ပေါက်လာရာ ပျို့အများစုမှာ ဇာတက၊ ဗုဒ္ဓဝင်ဝတ္ထုများကို ကဗျာပုံသဏ္ဍာန်ဖြင့် ပြန် ဖွဲ့ထားခြင်း ဖြစ်သည့်အတွက် ‘ကဗျာဝတ္ထု’ များဟု ဆိုနိုင်ပါသည်။ ပထမဆုံး ပေါ်ပေါက်သော ပျို့မှာ ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရ၏ ဘူရိဒတ်ဇာတ်လင်္ကာကြီး ဖြစ်သည်။ မဟာနိပါတ် ဘူရိဒတ်ဇာတ်ကို ပျို့ဖွဲ့ထားခြင်း ဖြစ်သည်။ ထူးခြားသည်မှာ ထိုပျို့မတိုင်မီ မြေစမ်းခရမ်းပျိုး ရေးဖွဲ့သည့် လက်ရာမျိုး မတွေ့ရဘဲ ဘူရိဒတ် လင်္ကာကြီးကဲ့သို့ အဆင့်မြင့်သော ပျို့တစ်စောင် ပေါ်ပေါက်ခြင်းဖြစ်ကြောင်း ထိုစဉ်က ပျို့ကဲ့သို့ ဇာတက၊ ကဗျာများ သီဟိုဠ်တွင် ထွန်းကားကြောင်း၊ ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရ ပညာဆည်းပူးသော ဆရာတစ်ဦးမှာ သီဟိုဠ် (သီဃီဠ) ရောက် ဆရာတော်ဟု ထင်ရှားကြောင်း၊ ထိုဆရာတော်သည် သီဟိုဠ်ရောက်စဉ် ဇာတက ကဗျာများကို တွေ့ခဲ့ရပြီး တပည့်ဖြစ်သူ ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရကို ထိုအကြောင်းပြောပြသည့်အတွက် ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရက ဇာတကကို ကဗျာဖွဲ့ရန် စိတ်ကူးရလာပြီး ဇာတကပျို့များ ရေးဖွဲ့ခြင်းဖြစ်နိုင်ကြောင်း ဆရာကြီးဒေါက်တာလှဘေက မှတ်ချက်ချဖူးပါသည်။

ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရ၊ ရှင်မဟာသီလဝံသ၊ ရှင်အဂ္ဂသမာဓိ၊ ရှင်တေဇောသာရ၊ ရှင်အုံးညိုတို့သည် အင်းဝခေတ် ပျို့စာဆိုများဖြစ်သည်။ ပျို့စာဆိုတို့သည် မူလက ဝတ္ထု၏ ဇာတ်လမ်းကို ပို၍ပေါ်လွင်လာအောင်၊ ဇာတ်ဆောင်များကို ပို၍အသက် ဝင်လာအောင်၊ ကာလ၊ ဒေသ နောက်ခံကို ပို၍ သရုပ်ပေါ်လာအောင် မိမိတို့၏ ကိုယ်ပိုင်ဖန်တီးချက်များ ထည့်သွင်းကာ အပြောက်အမွမ်းများ ရေးဖွဲ့ကြသည်။ အိန္ဒိယနိုင်ငံတွင် ပါဠိဘာသာဖြင့် စတင်ပေါ်ပေါက်သော ထိုဝတ္ထုများမှ ဇာတ်လမ်း၊ ဇာတ်ဆောင်၊ နောက်ခံတို့သည် မြန်မာစာဆိုတို့၏ လက်စွမ်းကြောင့် ပို၍ အသက်ဝင်လာကာ မြန်မာအသွင်ရောက်သွားသည်။ သို့ဖြင့် ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရ၏ ဘူရိဒတ်ဇာတ်ပေါင်းပျို့တွင် ဘူရိဒတ်နဂါးမင်း အလမ္ဘာယ်လက်မှ လွတ်၍ ပြန်ရောက်လာသောအခါ သတင်းလာမေးသော နဂါးပရိသတ်သည် အချင်းချင်း ဖေးမ ရိုင်းပင်းတတ်သော မြန်မာပရိသတ် ဖြစ်သွားသည်။ ရှင်မဟာသီလဝံသ၏ ပါရမီတော်ခန်းပျို့မှ သုမေဓာ ရှင်ရသေ့သည် မြန်မာရသေ့ ဖြစ်သွားသည်။ ရှင်အဂ္ဂသမာဓိ

၏ နေမိဘုံခန်းပျို့မှ နေမိမင်းကြီးကို မာတလိနတ်သားက နတ်ပြည်သို့ ခေါ်ဆောင်သောကာလသည် မြန်မာနိုင်ငံတွင် မြေသင်းနံ့ကလေး သင်းနေသော ကဆုန်လ ဖြစ်သွားသည်။ ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရ၏ သံဝရပျို့မှ ဗာရာဏသီပြည်သည် နေ့ရှုခင်း၊ ညရှုခင်းများဖြင့် တင့်တယ်နေသော မြန်မာမင်းနေပြည်တော်ကြီး ဖြစ်သွားသည်။ ဤဖန်တီးချက်များတွင် ဝတ္ထုအတတ်ပညာ နည်းနာသဘောများ ထင်ဟပ်နေသည်ကို တွေ့ရသည်။ ထိုခေတ်တွင် ရှိနှင့်ပြီးသား ဝတ္ထုကို ပျို့ပြန်ဖွဲ့သည့် အစဉ်အလာ အင်အားကြီးမားနေသော ကြောင့် ပျို့စာဆိုတို့သည် ထိုအစဉ်အလာ၏ ဘောင်တွင်းကနေ၍ မိမိတို့ စိတ်ကူးဖြင့် ဖန်တီးချက်များကို ထည့်သွင်းနိုင်သလောက် ထည့်သွင်းခြင်းဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။ အကယ်၍သာ မိမိတို့ စိတ်ကူးဖြင့်ချည်း အစမှအဆုံး ဖန်တီးရေးဖွဲ့သည့် အစဉ်အလာမျိုး ပေါ်ထွန်းခဲ့လျှင်ကား ထိုခေတ်က စာဆိုတို့သည် ကိုယ်ပိုင် ဖန်တီးသော ဇာတ်လမ်း၊ ဇာတ်ဆောင်၊ နောက်ခံတို့ဖြင့် စကားပြေဝတ္ထု၊ ကဗျာဝတ္ထုများ ရေးဖွဲ့ခဲ့ကြဖွယ် ရှိပါသည်။ တစ်ဖက်က ကြည့်လျှင် ထိုခေတ် စာဆိုတို့သည် ရဟန်းစာဆိုများဖြစ်သည့်အတွက် လောကီရေးဘက်အားပြုသည့် ဝတ္ထုမျိုး မရေးဖွဲ့ခဲ့ခြင်း ဖြစ်လေသလားဟု တွေးဆရပါသည်။

အင်းဝခေတ်တွင် အခိုင်အမာ အခြေတည်ခဲ့သော ဝတ္ထုအစဉ်အလာသည် ကုန်းဘောင်ခေတ် ကုန်ဆုံးချိန်အထိ မြန်မာစာပေသမိုင်း တစ်လျှောက်တွင် စည်ပင်ဖွံ့ဖြိုးလာသည်။ စကားပြေဘက်တွင် ဇာတက၊ ဗုဒ္ဓဝင်၊ ဓမ္မပဒ စသည်တို့ကို အခြေခံသောဝတ္ထုများ ပေါ်ထွက်ခဲ့သည်။ ညောင်ရမ်းခေတ် ဝရာဘိသင်္ဃနာထ ဆရာတော်၏ မဏိကုဏ္ဍလဝတ္ထုဆိုလျှင် ငါးရာငါးဆယ် နိပါတ်လာ မဟာသုတသောမဇာတ်ကို မဏ္ဍိုင်ပြု၍ ငါးရာငါးဆယ် နိပါတ်ဝင် ကျန်ဇာတ်တော် အားလုံးနီးပါး ပါဝင်အောင် ဖွဲ့ယှက်ထည့်သွင်းထားသောကြောင့် ဇာတကဝတ္ထုအားလုံး ကွန်ရက်သဖွယ် ဖွဲ့ယှက်နေသော ပုံသဏ္ဍာန်ဖြစ်လာသည်ကို အံ့ဩဖွယ်တွေ့ရသည်။ တောင်ဖီလာဆရာတော်၏ ယသဝဗုဒ္ဓဝတ္ထု၊ သဒ္ဓမ္မာ လင်္ကာရဆရာတော်၏ ရတနာကရ ဝတ္ထုတို့သည် အရေးအဖွဲ့ ခုံညားပြေပြစ်သောစကားပြေဝတ္ထုများ ဖြစ်သည်။ ကုန်းဘောင်ခေတ်တွင် ဗုဒ္ဓဝင်ဝတ္ထုများ၊ ဇာတကဝတ္ထုများ ဆက်လက် ပေါ်ထွန်းသည်။ ဗုဒ္ဓဝင်ဝတ္ထုများတွင် ဒီပဲယင်း ဆရာတော်၏ တထာဂတ

ဥဒါနဒီပနီ၊ ပထမ ငါးခုနစ်ဆရာတော်၏ မဟာ ဗုဒ္ဓဝင်ဝတ္ထုတော်ကြီး၊ ဒုတိယ မဲထီးဆရာတော်၏ မာလာလင်္ကာရဝတ္ထု၊ ကျီးသဲ လေးထပ်ဆရာတော်၏ ဇိနတ္ထပကာသနီတို့ ထင်ရှားသည်။ ညောင်ကန်ဆရာတော်က ငါးရာ ငါးဆယ် နိပါတ် ဝတ္ထုများကို တိုက်ရိုက် မြန်မာပြန်သည်။ ဦးဩဘာသာ၊ ရှင်ပညာတိက္ခနှင့် ရှင်နန္ဒမေဓာတို့က ဇာတ်တော်ကြီးဆယ်ဘွဲ့ ဝတ္ထုများကို တန်ဆာဆင်ဖွဲ့နွဲ့ကာ မြန်မာပြန်သည်။ အထူးသဖြင့် ဦးဩဘာသာ၏ စကား ပြေအရေးအဖွဲ့ ပြောင်မြောက်မှုကြောင့် ဇာတ်လမ်း၊ ဇာတ်ဆောင်၊ နောက်ခံတို့ ရုပ်လုံးကြွလာပုံကို ဝေသန္တရာဇာတ်တော်ကြီး ဝတ္ထုတွင် အထင်အရှားတွေ့ရ သည်။ ဇာတ်ကြီးဆယ်ဘွဲ့ ဝတ္ထုများတွင် ပျို့များမှာကဲ့သို့ စာဆို၏ ပင်ကို စိတ်ကူးဖြင့် ဖန်တီးရေးဖွဲ့မှုများ မပါဝင်ပါ။ ပါဠိဘာသာဖြင့် ရှိသော ဇာတ်အဋ္ဌကထာများမှ အချက်အလက်များကို မူလအတိုင်း ပြန်ရေးခြင်း ဖြစ်သည်။ သို့သော် စကားတန်ဆာဆင်ထားသော စကားပြေအရေးအဖွဲ့များ ကြောင့် ပို၍ အသက်ဝင်ကာ ဖတ်ချင်စဖွယ် ဖြစ်လာရသည်။ တရားနာ ပရိသတ် စိတ်ညွတ်နူးဖွယ်ဖြစ်အောင် ဦးပုညက ဗုဒ္ဓစာပေဝတ္ထုများကို တရားစာအဖြစ် တန်ဆာဆင် ရေးဖွဲ့ရာတွင်ကား ပို၍ အသက်ဝင်လာပြီး ရုပ်လုံးကြွလာကြောင်း ‘ဆဒ္ဒန်ဆင်မင်း ဝတ္ထု’ က သက်သေခံလျက် ရှိပါသည်။

ကဗျာဘက်ကကြည့်လျှင် ဗုဒ္ဓစာပေဝတ္ထုများကို ပျို့အဖြစ် ပြန်လည် ရေးဖွဲ့သော လက်ရာများသည် ကုန်းဘောင်ခေတ် အဆုံးအထိ အရှိန် အဟုန်ဖြင့် ပေါ်ထွန်းလာသည်ကို တွေ့ရသည်။ တွင်းသင်းမင်းကြီး၊ မုံရွေး ဆရာတော်၊ ဦးရွှန်း စသည့် ပျို့စာဆို အကျော်အမော်များသည် ပျို့များကို အပြောက်အမွမ်း ခြယ်ကာ ဖတ်ချင်စဖွယ် ကဗျာဝတ္ထုကြီးများအဖြစ် ဖန်တီးခဲ့ သည်။ တွင်းသင်းမင်းကြီး၏ မဟာဇနကပျို့မှ အလောင်းတော် မဟာ ဇနကမင်း၏ ဇွဲလုံ့လ၊ မုံရွေးဆရာတော်၏ ကုသပျို့မှ ကုသမင်းကြီး၏ မေတ္တာနှင့်အားမာန်၊ ဦးရွှန်း၏ ဥမ္မာဒန္တိပျို့မှ သိဝိမင်းကြီး၏ အလွမ်းနှင့် နောင်တတို့သည် ထိုဇာတ်ဆောင်များကို အသက်ဝင်လှုပ်ရှားစေသော အကွက်ကောင်းများ ဖြစ်သည်။

ရိုးရာပုံပြင်များသည် ဝတ္ထုရှည်အဖွဲ့၏ မြစ်ဖျားခံရာ ဖြစ်သကဲ့သို့ ဝတ္ထု တိုအဖွဲ့၏ မြစ်ဖျားခံရာလည်း ဖြစ်ပါသည်။ ‘ရွှေယုန်နှင့်ရွှေကျား’ ပုံပြင်မှစ၍ အစဉ်အဆက် ပြောဆိုခဲ့ကြသော ပုံပြင်များတွင် ဇာတ်လမ်းတိုတိုကျဉ်းကျဉ်း

ဇာတ်ဆောင်နည်းနည်းဖြင့် တစ်ကွက်ကောင်း နှစ်ကွက်ကောင်း မီးမောင်း ထိုးပြသော ပုံပြင်များ ပါဝင်ပါသည်။ “ဝတ္ထုတိုတွင် ဇာတ်ဆောင်တစ်ဦး တည်းကိုသာ ပေါ်လွင်ထင်ရှားစွာ အဓိကထားရမည် သို့မဟုတ် စိတ် လှုပ်ရှားမှု စိတ်ခံစားမှု တစ်မျိုးတည်း၌သာ အာရုံကျက်စားရမည်” ဟူသော သတ်မှတ်ချက်နှင့် အတိအကျ မညီညွတ်စေကာမူ ဝတ္ထုရှည်လောက် ဇာတ်အိမ်လည်းမကျယ်၊ ဇာတ်ဆောင်လည်း မများဘဲ တစ်ထိုင်တည်း ဖတ်နိုင်လောက်သည့် ပမာဏရှိသော ဝတ္ထုမျိုးကို ဝတ္ထုတိုဟု သတ်မှတ်မည် ဆိုလျှင် ဗုဒ္ဓစာပေဝတ္ထုများတွင် ဝတ္ထုတိုအများအပြား ပါဝင်လျက်ရှိသည်ဟု ဆိုရပါလိမ့်မည်။

ငါးရာငါးဆယ် ဇာတ်နိပါတ်များကို ဘာသာရေးအမြင်ဖြင့် မကြည့်ဘဲ စာပေအမြင်ဖြင့် ကြည့်ပါက ဝတ္ထုတိုများဟုခေါ်နိုင်ကြောင်း ဆရာ ဦးမျိုးမင်း (နွယ်စိုး)က မိန့်ဆိုဖူးပါသည်။ ဇာတ်ကြီးဆယ်ဘွဲ့အပါအဝင် မဟော်သဓကဲ့သို့သော ဝတ္ထုရှည်ကြီးထဲက တရားစီရင်ခန်းများသည်လည်း သီးသန့်ဇာတ်လမ်းများ ဖြစ်သည့်အတွက် ဝတ္ထုတိုများအဖြစ် မှတ်ယူနိုင်ပါ သည်။ ဓမ္မပဒ၊ ဇင်းမယ် ပဏ္ဍာသ၊ ဟိတောပဒေသ စသည့် ဝတ္ထုများတွင် လည်း ဝတ္ထုတိုအဖွဲ့များကို တွေ့နိုင်ပါသည်။ အစဉ်အဆက် ပြောဆိုခဲ့ကြ သော ဒဏ္ဍာရီဝတ္ထုများလည်း ဆက်လက်ထွန်းကားနေကြောင်း သာဓကများ တွေ့နိုင်ပါသည်။ ကုန်းဘောင်ခေတ် ရွှေတောင်သီဟသူ၏ ‘ရတနာကြေးမုံ’ ဝတ္ထုတွင် ဣန္ဒကုမ္မာမင်းသားနှင့် ဝေဠု မြတ်စွာမင်းသမီးတို့ ဝတ္ထုပုံပြင် အချေအတင် စကားဆိုခန်းတွင် ဒဏ္ဍာရီပုံပြင်များကို အဆန်းတကြယ် တွေ့ရ ပါသည်။

ဦးပုည၏ ‘ဆဒ္ဒန်ဆင်မင်း’ ဝတ္ထု၊ ‘သူအိုမကြီး’ ဝတ္ထု၊ ကျပင်းဆရာတော် ၏ ‘နန္ဒိယမျောက်ညီနောင်’ ဝတ္ထုတို့ကဲ့သို့ တရားစာဝတ္ထုများတွင် မူလဝတ္ထုများမှ ဇာတ်လမ်း၊ ဇာတ်ဆောင်များကို ရုပ်လုံးကြွလာအောင် ခြယ်မှုန်းရေးဖွဲ့ပုံများကို တွေ့ရပါသည်။ ထိုဝတ္ထုများမှာလည်း ဝတ္ထုရှည် လမ်းကြောင်းတွင် တွေ့ရသော အခြေအနေကဲ့သို့ပင် မြန်မာ့ဘဝ၊ မြန်မာ့ ပတ်ဝန်းကျင်ကို ထင်ဟပ် ရေးဖွဲ့သော ဝတ္ထုမျိုးမဟုတ်သေးပါ။

ဝတ္ထုတိုသဘောသက်ရောက်သော အဖွဲ့များကို မေတ္တာစာနှင့် ဖြတ်ထုံး ကဲ့သို့သော စာပေများတွင်လည်း တွေ့ရပါသည်။ သာဓကအားဖြင့် ကျည်းကန်

ရှင်ကြီး မေတ္တာစာမှ အောက်ပြည်အောက်ရွာသို့ သွား၍ စီးပွားရှာရာတွင် လွှစင်မှာ ပင်ပန်းကြီးစွာ လွှဆွဲရသော မောင်ကြော့၏ဖြစ်ရပ်၊ ဦးပုည မေတ္တာစာမှ ဘုရားရုပ်ပွားတော်မြတ်ကို ဒေါနဆီမွှေးကပ်လှူရာ၌ ရုပ်ပွားတော်ကို ဆီမွှေးဘူးဖြင့် လောင်းလှူပူဇော်ရာ ဘူးမှားလာပြီးရေနံဆီဘူးဖြစ်နေသည့် အတွက် ရုပ်ပွားတော်ကို ရေနံဆီဖြင့် လောင်းမိလျက်သားဖြစ်ရသော ဒကာမ မိရွှေသစ်၏ ပြုံးစဖွယ်ဖြစ်ရပ်၊ ဦးပုည ဦးပဉ္စင်းဘဝတွင် လှေဖြင့်ကြွစဉ် လှေမှောက်သွား၍ အသက်ဆုံးရမလို ဖြစ်နေစဉ် ငရွှေမှတ်ဆိုသူ လင်မယားက ထိုးဝါးဖြင့် ဆယ်တင်သည့်အတွက် အသက်ချမ်းသာရပုံ။ လယ်တီဆရာတော်၏ နွားမေတ္တာစာမှ နွားက မိခင်ဘဝဇာတ်လမ်းကို ကြေကွဲဖွယ်ပြောပြဟန် စသည့်အဖွဲ့များသည် စိတ်ဝင်စားဖွယ်ဖြစ်ရပ်များ၊ လူ့စရိုက်သဘာဝများကို ဝတ္ထုတိုများသဖွယ် ဖော်ပြလျက်ရှိပါသည်။

ရုံးတော်သို့ ရောက်လာသော အမှုအခင်းများကို စီရင်ဆုံးဖြတ်ရသော ဖြတ်ထုံးများတွင်လည်း ဖြစ်ရပ်အမှုအရာများ တွေ့ရပါသည်။ ရေစကြိုခုံတော် ရန္တမိတ်ကျော်ထင်၏ ဖြတ်ထုံးမှ ငကြီးက ငမွှေးကို ခဲနှင့်ပစ်သည့်အမှု၊ မိငြိမ်းအောင်က မိမင်းအောင်ကို 'နှင့်လို ငါမတတ်ဘူး'ဟူ၍ 'နှင့်' ဟူသော စကားဖြင့် ကြမ်းတမ်းစွာ ပြောဆိုမှုစသည့် အမှုအခင်းများသည် ထင်ရှားသော သာဓကများ ဖြစ်သည်။

၁၂၃၈ ခုနှစ် တန်ဆောင်မုန်းလဆုတ် ၁၃ ရက်နေ့ထုတ် ရတနာပုံ သတင်းစာတွင် မောင်ပြန်နှင့် မယ်သင်ဆိုသော ချစ်သူနှစ်ဦး မိဘသဘောမတူ၍ စိန်စား သေပြပုံကို ဖွဲ့ဖွဲ့နွဲ့နွဲ့ ရေးထားသော 'စိန်စားသတင်း' ကဲ့သို့ သတင်းအရေးအသားမျိုးကို ကုန်းဘောင်ခေတ်နှောင်းနှင့် ကိုလိုနီ ခေတ်ဦး သတင်းများတွင် တွေ့ရပါသည်။ သတင်းဖြစ်ရပ်ကို ဝတ္ထုတိုဆန်ဆန် ရေးဖွဲ့ထားသည့်အတွက် ဝတ္ထုတိုတစ်ပုဒ်ကို ဖတ်နေရသကဲ့သို့ ရသမြောက်ပါသည်။ မြန်မာစာပေ သမိုင်းတစ်လျှောက် ပေါ်ပေါက်ခဲ့သော ဖော်ပြပါအရေးအဖွဲ့များသည် ဝတ္ထုအစဉ်အလာကို တစ်ဖက်တစ်လမ်း အားဖြည့်ပေးနေသကဲ့သို့ ရှိပါသည်။

ဤသို့ဖြင့် ကိုလိုနီခေတ်ဦးတွင် ပေါ်ပေါက်သော ကာလပေါ်ဝတ္ထုများ မတိုင်မီကတည်းကပင် မြန်မာစာပေသမိုင်းတစ်လျှောက်တွင် ဝတ္ထုအစဉ်အလာ ခိုင်မာစွာ တည်ရှိပြီးဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရပါသည်။

(ခ) မြန်မာကဗျာအစဉ်အလာ

ရှေးခေတ်မြန်မာကဗျာအစဉ်အလာကို အရင်းခံကျကျ လေ့လာမည်ဆိုလျှင် မြန်မာစာပေ ပေါ်ထွန်းစကားလမှ စတင်ရပါလိမ့်မည်။

မြန်မာစာပေ ပေါ်ထွန်းလာရန်အတွက် အဓိကအားပြုပေးသော အကြောင်းများကို လေ့လာကြည့်သောအခါ ဗုဒ္ဓသာသနာနှင့် မြန်မာ့ထီးနန်းပတ်ဝန်းကျင် ဟူသောအကြောင်း (၂)ရပ်သည် အခြေခံကျသော အကြောင်းများဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရပါသည်။

ဗုဒ္ဓဘာသာသည် မြန်မာစာပေဟူ၍ မပေါ်ပေါက်မီကပင် မြန်မာနိုင်ငံ၌ ပျူလူမျိုး၊ မွန်လူမျိုးတို့ နေထိုင်ရာဒေသများတွင် အခြေစိုက်မိနေမည် ဖြစ်ပါသည်။ (၁၁) ရာစု အနော်ရထာမင်းလက်ထက် ပုဂံသို့ ထေရဝါဒဗုဒ္ဓသာသနာနှင့်အတူ ပိဋကတ်စာပေများရောက်လာပြီးသည့်နောက်တွင်ကား ဗုဒ္ဓသာသနာသည် ပို၍စည်ပင် ဖွံ့ဖြိုးလာရပါသည်။ ထိုကာလနှင့် မရှေးမနှောင်းမှာပင် မြန်မာစာပေ စတင်ပေါ်ပေါက်သည်ဟု ဆိုနိုင်ပါသည်။ ကျန်စစ်သားမင်း နတ်ရွာစံပြီးသည့် ခရစ်နှစ် ၁၁၁၃ ခုနှစ်တွင် ရေးထိုးသော ရာဇကုမာရ်ကျောက်စာသည် ယခုထိ တွေ့ရသမျှ သက္ကရာဇ်အခိုင်အမာပါသော အစောဆုံး မြန်မာစာဖြစ်သည်ဟူသော ပညာရှင်တို့၏ အဆိုကို ထောက်၍ ဤသို့ဆိုခြင်းဖြစ်ပါသည်။ မြန်မာတို့သည် ဗုဒ္ဓသာသနာတွင် အထူးသက်ဝင် ယုံကြည်ကြသည့်အလျောက် ဗုဒ္ဓသာသနာနှင့်အတူပါလာသော ဗုဒ္ဓစာပေဟုဆိုရမည့် ပိဋကတ်စာပေများကို အပတ်တကုတ် လေ့လာကြသည်။ ထို့နောက် မြန်မာစာကို အသုံးပြုကာ ဗုဒ္ဓစာပေလာ အကြောင်း အရာများကို ကဗျာဖြင့်လည်းကောင်း၊ စကားပြေဖြင့်လည်းကောင်း ရေးဖွဲ့လာကြသည်။ ဤသို့ဖြင့် ဗုဒ္ဓစာပေကိုအကြောင်းပြု၍ မြန်မာစာပေအရေးအဖွဲ့အမျိုးမျိုး ပေါ်ထွန်းလာရပါသည်။ ထိုအကြောင်းနှင့်ပတ်သက်၍ ဆရာဇော်ဂျီက “မြန်မာစာဆိုတို့သည် မြန်မာပြည်တွင် မိမိတို့၏လမ်းကြောင်းကို အရာထင်အောင်ပြုနေကြဆဲတွင် လမ်းမကြီးတစ်ခုသဖွယ်ဖြစ်သော ဗုဒ္ဓစာပေကို ရလာ၍ မိမိတို့၏ လမ်းကြောင်းကို ထိုစာဖြင့် ချက်ချင်း ဆောက်လုပ်ခဲ့သည်ကို တွေ့ရသည်” ဟူ၍ မိန့်ဆိုကာ ဗုဒ္ဓစာပေကို အကြောင်းပြု၍ မြန်မာစာပေ စည်ပင် ဖွံ့ဖြိုးလာပုံကို သုံးသပ်ပြဖူးပါသည်။

မြန်မာထီးနန်း ပတ်ဝန်းကျင်သည်လည်း မြန်မာစာပေ ပေါ်ထွန်းလာ

ရန်အတွက် အဓိကအကြောင်းတစ်ရပ် ဖြစ်ပါသည်။ ထိုခေတ်ထိုအခါတွင် မြန်မာနိုင်ငံ၏ နိုင်ငံရေး၊ စီးပွားရေး၊ လူမှုရေးစနစ်အရ နိုင်ငံအုပ်ချုပ်သူ သည် သက်ဦးဆံပိုင်မင်း ဖြစ်သည်။ ထိုမင်းကို လောကသမုတိနတ်ဟူ၍ ယုံကြည်ယူဆကြသည်။ ထိုမင်း၏ ပတ်ဝန်းကျင်တွင် မင်းညီမင်းသားတို့ နှင့်အတူ အမှူးအမတ်တို့ ရှိသည်။ များလှစွာသော တိုင်းသူပြည်သားများ သည် ကျေးတော်မျိုး ကျွန်တော်မျိုး ဖြစ်ကြသည်။ ထိုခေတ် ထိုစနစ်အရ မင်းမှူးမတ်တို့၏ ထီးနန်းပတ်ဝန်းကျင်သည် နိုင်ငံတွင် အရေးပါဆုံး ပုဂ္ဂိုလ် တို့၏ ပတ်ဝန်းကျင်ဖြစ်ရာ စာဆိုတို့သည် ထိုပတ်ဝန်းကျင်သို့ အများဆုံး အာရုံရောက်ပြီး ထိုပတ်ဝန်းကျင်အကြောင်းကို စာဖွဲ့ကြသည်မှာ သဘာဝကျ ပါသည်။ သို့ဖြင့် ထီးနန်း ပတ်ဝန်းကျင်အကြောင်း သည်လည်း ဗုဒ္ဓစာပေလာ အကြောင်းအရာများနည်းတူ မြန်မာတို့၏ စာဖွဲ့ခံအကြောင်းအရာများ ဖြစ်လာရပါသည်။ စာဆိုတို့သည် မင်းတို့၏ လက်ရုံးရည်၊ နှလုံးရည်၊ ဘုန်းတန်ခိုး၊ နိုင်ငံအကျိုးဆောင်ရွက်ပုံတို့မှစ၍ မိဖုရား၊ မင်းညီမင်းသား၊ မှူးမတ်၊ သူရဲကောင်းတို့၏ အရေးကိစ္စများကို ကဗျာဖြင့်လည်းကောင်း၊ စကားပြေဖြင့်လည်းကောင်း ရေးဖွဲ့လာကြပါသည်။ ဤသို့ဖြင့် ထီးနန်း ဝန်းကျင်ကို အကြောင်းပြု၍လည်း မြန်မာစာပေ အရေးအဖွဲ့အမျိုးမျိုး ပေါ် ထွန်းလာရပါသည်။

မြန်မာကဗျာပေါ်ထွန်းလာပုံကို ကွက်၍ ကြည့်မည်ဆိုလျှင် ဗုဒ္ဓ သာသနာနှင့် မြန်မာ့ထီးနန်းဝန်းကျင်ဟူသော အဓိကအကြောင်းနှစ်ရပ်ကို အခြေပြု၍ မြန်မာကဗျာမှာစည်ပင်ထွန်းကားလာသည်ဟု ဆိုရပါလိမ့်မည်။

ဤနေရာတွင် 'ကဗျာ'ဟူသော ဝေါဟာရ၏ အဓိပ္ပာယ်ကို စူးစမ်းရန် လိုအပ်ပါသည်။ ကဗျာဟူသည် ပါဠိဘာသာ 'ကဗျ'၊ သက္ကတဘာသာ 'ကာဗျ'တို့မှ ဆင်းသက်သော စကားဖြစ်ပြီး 'ဖွဲ့သည်' 'ပညာရှိတို့ ဖွဲ့စည်း သီကုံးသော စာ'ဟု အဓိပ္ပာယ်ရပါသည်။ မြန်မာကဗျာ သဘောသဘာဝနှင့် ဆက်စပ်၍ ဆိုရလျှင်မူ 'ကဗျာဟူသည် စည်းမျဉ်းများနှင့်အညီ စာလုံး၊ စာပိုဒ်အရေအတွက်၊ ကာရန်အချိတ်အဆက်၊ အသံအနေအထား စသည်ဖြင့် စီကုံးထားသော အဖွဲ့အနွဲ့' ပင် ဖြစ်ပါသည်။

'ကဗျာ'ဟူသော မူလပင်မမှ 'လင်္ကာ'နှင့် 'သီချင်း'တို့ဖြာထွက်ကြောင်း ကဗျာဗန္ဓုသာရကျမ်းတွင် ပြဆိုထားပါသည်။ 'ကဗျာ'ဟူရာ၌ လင်္ကာ၊ ပျို့၊

မော်ကွန်း၊ သံပိုင်း၊ ရဲတင်း၊ ဧချင်း၊ ရတု စသည့် လင်္ကာ (၁၄)မျိုး၊ ရကန်၊ သာချင်း၊ ကာချင်း၊ အဲ၊ အိုင်၊ လေးချိုး၊ ယိုးဒယား၊ ပတ်ပျိုး၊ ကြိုး၊ ဘွဲ့ စသည့် သီချင်း (၂၂)မျိုးတို့ ပါဝင်ကြောင်း ကဗျာဗန္ဓုသာရကျမ်းက ဆိုထားပါသည်။ သို့သော် ကဗျာအမျိုးအစားမှာ ထိုအရေအတွက်ထက် ပို၍ ရှိနေကြောင်း၊ မြန်မာ ကဗျာအမျိုးပေါင်း (၅၀) ကျော် ရှိသည်ဟူသော ဆရာကြီး ဒေါက်တာလှဘေ၏ အဆိုအရ ထင်ရှားပါသည်။

သို့ဖြင့် ကဗျာဟူသော နယ်ပယ်ထဲတွင် လင်္ကာ အမျိုးအစားဝင်ကဗျာ များ အကျုံးဝင်သည့်နည်းတူ သီချင်းအမျိုးအစားဝင် ကဗျာများလည်း အကျုံးဝင်ကြောင်း တွေ့ရပါသည်။

ပုဂံခေတ် (၄၀၆-၆၆၀/၁၀၄၄-၁၂၉၈) တွင် ကုသိုလ်ရှင်တို့သည် မိမိတို့၏ ကောင်းမှုများ အရှည်တည်တံ့စေရန် ကျောက်စာရေးထိုး၍ မှတ်တမ်း တင်ကြသည်။ အလှူမှတ်တမ်းအများစုမှာ စကားပြေဖြင့် ရေးထိုး ထားသော မှတ်တမ်းများ ဖြစ်သည်။ သို့သော်လည်း “အဖြစ်အိုမင်း၊ သေခြင်း ကွာသော၊ ရုပ်နာမ်ချုပ်ရာ၊ သာယာစွာသော၊ နိဗ္ဗာန်ချမ်းသာအားလျှင် ရောက် စေသတည်း” ဟူ၍ စကားပြေတွင် ကာရန်ဖောက်ကာ ရေးသားထားသော ‘စောမင်းလတ် ကျောက်စာ’ ကဲ့သို့ အလှူမှတ်တမ်းမျိုးတို့ကိုလည်း အတန် အသင့် တွေ့ရပါသည်။ ယင်းသို့ ကျောက်စာများတွင်တွေ့ရသော ကာရန် ဖောက်စကားပြေ အရေးအသားသည် မြန်မာကဗျာ၏ ရှေ့ပြေးဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင်ဖွယ်ရှိပါသည်။ ထို့အပြင် “သိုးကလေး” ချီ ပုပ္ပါးနတ်တောင်ဘွဲ့လင်္ကာ၊ “မြကန်သာ” ချီ မြကန်ဘွဲ့လင်္ကာတို့သည် ပုဂံခေတ်တွင် ပေါ်ပေါက်သော ကဗျာများဖြစ်သည်ဟု မှတ်ယူကြပါသည်။ ထို့ပြင် “ပုပ္ပါးတောင်သည် ရွှေတောင်တည့်လေ” ချီ အဲချင်း(အချင်းငယ်) တစ်ပုဒ်ကိုလည်း တွေ့ရပါသည်။ “တောင်ပုပ္ပါးစကားပွင့် အဲချင်း၊ အချင်းငယ်လည်းခေါ်သော ရှေးပုဂံရေးကို ပြဆိုချက်” ဟူ၍ ကဗျာဗန္ဓုသာရကျမ်းတွင် ပြဆိုထားချက်အရ ပုဂံခေတ်တွင် အဲချင်းခေါ် အချင်းငယ်ကဗျာမျိုးလည်း ပေါ်ပေါက်နေပြီဟု ယူဆရပါသည်။ ယင်းသည် ကြိုးအမျိုးအစားအပါအဝင် ကြိုး သီချင်း၏ ရှေ့ပြေးဖြစ်ကြောင်း၊ ရှေးဦး ကြိုးသီချင်းများသည် တောင်ပုပ္ပါး စကားပွင့် အချင်းဖွဲ့နည်းအတိုင်း ဖြစ်ကြောင်း၊ ယင်းကိုထောက်၍ ကြိုးသီချင်းများသည် ပုဂံခေတ်လောက်က ပင် စတင်ရှိခဲ့သည်ဟု ဆိုနိုင်ကြောင်း အဆိုအမိန့် ရှိပါသည်။

ပင်းယခေတ်(၆၆၁-၇၂၅/၁၂၉၉-၁၃၆၃) တွင် မြန်မာကဗျာ အမျိုးအစားများ တိုးပွားလာသည်နှင့်အမျှ ရေးဖွဲ့သည့်အကြောင်းအရာလည်း ကျယ်ဝန်းလာသည်။ ထိုခေတ်တွင် ပေါ်ပေါက်လာသော ကဗျာအမျိုးအစား တစ်ခုမှာ တျာဘွဲ့ဖြစ်ပါသည်။ ‘ခါးပတ်တော်မှာ ရွှေချည်စုံ၊ မှိုင်းလုံး ရွှေဝတ်လုံ’ အစချီသော တျာဘွဲ့သီချင်းဖြစ်၍ ပင်းယသီဟသူ လက်ထက်တွင်ရေးကြောင်း အမှတ်အသား ရှိသည်။ ပြည်ပကျူးကျော်မှု အန္တရာယ်ကြောင့် စည်းရုံးရေးနှင့် ကာကွယ်ရေးကို မြင်းစီးသူရဲကောင်းများ ပေါ်ထွန်းရေးကို လှုံ့ဆော်ပေးသည်။ မြင်းရေး ၃၇ ချင်းမှ ပယ်ဝန်း၊ ပယ်စိတ်၊ ပယ်ခွဲစီးနည်းများဖြင့် မြင်းစီး၍ အဲမောင်းရေး ကစားသည်ကိုဖွဲ့သော ထိုကဗျာကို ‘ပယ်ဘွဲ့’ ဟုလည်းခေါ်ကြောင်း အဆိုအမိန့်ရှိပါသည်။

ထို့အတူ စစ်သည်တော်များ စစ်ရေးလေ့ကျင့်ရာ၌ ကာကိုကိုင်စွဲလျက် ကာရေးပြရင်း သီဆိုသော ကာချင်းသည်လည်း ထိုခေတ်တွင်ပေါ်ပေါက်သော ကဗျာအမျိုးအစားတစ်ခု ဖြစ်သည်။ ငါးစီးရှင်ကျော်စွာကိုယ်တိုင် ဆိုကသော ‘တစ်မောင်းတစ်မောင်း’ ချီ မြင်စိုင်းမြို့ဘွဲ့ ကာချင်းသည် အများပိုင်းဖွဲ့ဆိုရသော ဇာတိမာန်တက်ကြွဖွယ် ကဗျာမျိုးဖြစ်သည်။ ထိုခေတ်တွင် ရတုလည်းပေါ်ပေါက်လာပါသည်။ ငါးစီးရှင်ကျော်စွာ၏ သားတော် လေးစီးရှင်ကျော်စွာလက်ထက် စတုရင်္ဂဗလအမတ်ကြီးက ပုဂံဆရာတော် (ဆူးတွင်းပစ်ဆရာတော်)ကို မေးလျှောက်သော ‘ရွှေဖဝါးတော်အောက်’ ချီရတု၊ ပုဂံဆရာတော်က ပြန်ဖြေသော ‘အထွေအထွေ’ ချီရတုတို့ကို တွေ့ရသည်။

တျာဘွဲ့ (ပယ်ဘွဲ့)နှင့် ကာချင်းတို့သည် ပင်းယခေတ်ထီးနန်း ပတ်ဝန်းကျင်ကို အခြေခံ၍ ပေါ်ပေါက်လာသော ကဗျာများဖြစ်ပြီး စတုရင်္ဂဗလ၏ ရတုမှာမူ ဗုဒ္ဓစာပေကို အခြေခံ၍ ပေါ်ပေါက်လာသော ကဗျာဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရပါသည်။

အင်းဝခေတ် (၇၂၆-၈၈၈/၁၃၆၄-၁၅၂၆)တွင် ကာချင်း၊ ရတု စသည်တို့ ဆက်လက်ထွက်ပေါ်လာသည့်အပြင် ကဗျာအမျိုးအစားသစ်များကိုလည်း ရေးဖွဲ့လာကြပါသည်။ ထင်ရှားသော ကဗျာအမျိုးအစားသစ်များမှာ ဇချင်း၊ မော်ကွန်း၊ တောလား၊ ပျို့တို့ ဖြစ်သည်။

ဇချင်းသည် မင်းသားငယ်၊ မင်းသမီးငယ်တို့ကို ပုခက်လွှဲ၍သိပ်ရင်း ဘေးတော်ဘိုးတော်စသည်တို့၏ ဘုန်းတန်ခိုး ဆောင်ရွက်ချက်များကို

လျှောက်ထားဟန် ရေးဖွဲ့ထားသော ကဗျာမျိုးဖြစ်သည်။ ရခိုင်မြောက်ဦးဘုရင် ဘစောဖြူ၏ သမီးတော်ကို ဖွဲ့သောရခိုင်စာဆို အဒုမင်းညို၏ ရခိုင်မင်းသမီး ဧချင်း (၈၁၇-၁၄၅၅ ခန့်)နှင့် အင်းဝဘုရင် ပြည်စုန်မင်း၏ မြေးတော် စလင်းသလို သတိုးကျော်၏ သမီးတော်ကိုဖွဲ့သော စာဆိုရှင် သူရဲ၏ သခင်ထွေးဧချင်း (၈၃၈-၁၄၇၆)တို့သည် အင်းဝခေတ်တွင် အစောဆုံးပေါ်ထွန်းသော ဧချင်းများ ဖြစ်သည်ဟု ဆိုသည်။ သို့သော် ရခိုင်မင်းသမီးဧချင်းသည် အစောဆုံးမဖြစ်နိုင်ကြောင်း၊ ဘစောဖြူလက်ထက် ဖြစ်ရပ်များထက်ပို၍ နောက်ကျသောဖြစ်ရပ်များ ပါ၍နေကြောင်း ပညာရှင်တို့ ထောက်ပြကြသည်။ မင်းတစ်ပါး၏လက်ထက် ဆောင်ရွက်ချက်များအကြောင်းကို မှတ်တမ်းတင်ရေးဖွဲ့သော မော်ကွန်းသည်လည်း ထိုခေတ်တွင် ပေါ်ထွန်းလာရာ ရှင်ထွေးညို ရေးဖွဲ့သော ပြည်စုန်မော်ကွန်းသည် အစောဆုံး မော်ကွန်းဖြစ်သည်။ ပြည်မြို့တွင် ပုန်ကန်ခြားနားသူများကို အင်းဝ ပြည်စုန်မင်းက စုန်ဆင်းတိုက်ခိုက်အောင်မြင်ကြောင်း ရေးဖွဲ့ထားသည်။ အင်းဝဘုရင် ဒုတိယ မင်းခေါင်၏ ကောင်းမှုဖြစ်သော တံတားဦးမင်္ဂလာစေတီတော်ကို ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရနှင့် ရှင်မဟာသီလဝံသတို့က 'တံတားဦးတည်မော်ကွန်း' ဟူသော အမည်တူမော်ကွန်းများအဖြစ် မှတ်တမ်းတင်ကြပါသည်။ ထို့အတူ ရွှေနန်းကြော့ရှင်လက်ထက်တွင် ရောက်လာသော ဆင်တော်အကြောင်းကို ရေးဖွဲ့သည့် ရှင်ထွေးညို၏ ရွှေစာတိုင်ဆင်တော်မော်ကွန်း၊ စလေပုံတောင်အရပ်မှ ပုန်ကန်ခြားနားသူများကို နှိမ်နင်းအောင်မြင်သည့်အရေးကိုဖွဲ့သော ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရ၏ ပုံတောင်နိုင်မော်ကွန်းနှင့် ရှင်မဟာသီလဝံသ၏ သျှိသျှားကန်တော်ဘွဲ့ မော်ကွန်းစသည့် မော်ကွန်းများ ပေါ်ပေါက်လာပါသည်။ ဧချင်းနှင့် မော်ကွန်းတို့သည် ထီးနန်းပတ်ဝန်းကျင်ကို အခြေပြု၍ ပေါ်ထွက်လာသော ဇာတိမာန်တက်ကြွဖွယ် ကဗျာများ ဖြစ်ပါသည်။

တောတောင်ရေမြေ အခြေအနေကို ရေးဖွဲ့သရုပ်ဖော်သော တောလားကဗျာလည်း ပေါ်ပေါက်လာရာ ဘုရားရှင် ရာဇဂြိုဟ်ပြည်မှ ကပိလဝတ်ပြည်သို့ ကြွချီရာ တောလမ်းခရီးကို ကြည်ညိုဖွယ်၊ ကြည်နူးဖွယ်ရေးဖွဲ့သော ရှင်ဥတ္တမကျော်၏ တောလားနှင့် ရွှေစက်တော်ဘုရားဖူး ခရီးစဉ်ကို ရေးဖွဲ့သော ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရ၏ ရွှေစက်တော်သွား တောလားတို့ ထင်ရှားပါသည်။

သည်။ ဩကာသလောကဝန်းကျင်ရှိ သစ်ပင် ပန်းမန်တို့ကို သရုပ်ဖော်ရေး ဖွဲ့သော ကဗျာများဖြစ်၍ နောင် အခါ ပေါ်ပေါက်လာသည့် ရာသီဘွဲ့များ၏ ရှေ့ဆောင်လမ်းပြသဖွယ် ဖြစ်ပါသည်။ ရှင်ဥတ္တမကျော် တောလားမှာမူ အင်းဝခေတ်ပေါ် ကဗျာမဖြစ်နိုင်ကြောင်း ပညာရှင်တို့ ထောက်ပြကြ သည်။

အင်းဝခေတ်သည် ပျို့ခေတ်ဟုဆိုရလောက်အောင် ပျို့များထွန်းကား လာပါသည်။ များသောအားဖြင့် ဗုဒ္ဓစာပေလာ ဇာတ်လမ်းတစ်ခုခုကို အခြေခံ၍ သုတရသတို့ဖြင့် ဝေဝေဆာဆာ တန်ဆာဆင်ရေးဖွဲ့ထားသော ကဗျာရှည်ကြီးများ ဖြစ်ပါသည်။ အစောဆုံးတွေ့ရသောပျို့မှာ ရှင်မဟာ ရဋ္ဌသာရ၏ ဘူရိဒတ် လင်္ကာကြီး (၈၄၆-၁၄၈၄) ဖြစ်ပါသည်။ ရှင်မဟာ သီလဝံသသည် ဗုဒ္ဓဝင်ကို အခြေခံ၍ ပါရမီတော်ခန်းပျို့ (၈၅၃-၁၄၉၁)၊ ဆုတောင်းခန်းပျို့ (၈၅၆ ခန့်- ၁၄၉၄ ခန့်) တို့ကို ရေးဖွဲ့ပါသည်။ ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရသည်လည်း ဇာတကဝတ္ထုများကို အခြေခံ၍ ဘူရိဒတ် ဇာတ်ပေါင်းပျို့ (၈၅၆-၁၄၉၄)၊ စတုဓမ္မသာရ ကိုးခန်းပျို့ (၈၈၅-၁၅၂၃)၊ သံဝရပျို့ (၈၉၁-၁၅၂၉) တို့ကို ရေးဖွဲ့ပါသည်။

အလားတူပင် ရှင်အုံးညို၏ ဂါထာခြောက်ဆယ်ပျို့ (၈၇၉-၁၅၁၇)၊ ရှင်တေဇောသာရ၏ ရွှေဟင်္သာမင်းပျို့ (၈၇၁-၁၅၀၉)၊ ရှင်အဂ္ဂသမာဓိ၏ သုဝဏ္ဏသျှံသူဌေးခန်းပျို့၊ လေးပစ်ခန်းပျို့၊ သစ္စာခန်းပျို့များ (၈၈၉-၁၅၂၇)၊ နေမိငရဲခန်းပျို့ (၉၀၀-၁၅၃၈)၊ နေမိဘုံခန်းပျို့ (၉၀၄-၁၅၄၂)၊ နေမိ မဏ္ဍစိုးခန်းပျို့ (၉၀၇-၁၅၄၅) များသည်လည်း ထင်ရှားသောပျို့များ ဖြစ်ပါ သည်။

ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရ၏ ဂမ္ဘီသာရပျို့နှင့် ကန်တော်မင်းကျောင်း ဆရာတော်၏ လောကသာရပျို့တို့မှာမူ နာယူမှတ်သားစရာ ဩဝါဒများကို ရေးဖွဲ့ထားသော ဆုံးမစာပျို့များ ဖြစ်ပါသည်။

ပျို့စာဆိုများသည် ရဟန်းစာဆိုများဖြစ်သည့်အလျောက် ဗုဒ္ဓစာပေ လာ တရားအဆီအနှစ်များကို ပရိသတ် သိနားလည်စေရန်သာမက နှစ်သက် မြတ်နိုးလာစေရန် ပျို့ဟူသော ကဗျာအဖွဲ့အနွဲ့အဖြစ် ပရိသတ်ထံပို့ဆောင် ပေးခြင်း ဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင်ပါသည်။ ကဗျာထွန်းကားသော ထိုခေတ်တွင် သာသနာ့ဝန်ထမ်းပီပီ ကဗျာဉာဏ်လည်း ထက်သန်လှသော ထိုရဟန်းစာဆို

တို့၏ စွမ်းရည်ကြောင့် ပျိုသည် ဗုဒ္ဓစာပေအခြေခံသော စာကောင်းစာမွန် အဖြစ် ရပ်တည်နိုင်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ကြောင်း ထင်ရှားပါသည်။

ပင်းယခေတ်တွင် စတင်ပေါ်ပေါက်ခဲ့သော ရတုသည် အင်းဝခေတ် တွင် ဖွံ့ဖြိုးလာသည်။ ပထမမင်းခေါင်ကြီး၊ ရှင်သူရဲ၊ ရှင်မဟာရဋ္ဌသာရ၊ ရှင်မဟာသီလဝံသ၊ ရှင်တေဇောသာရစသည့် စာဆိုများ၏ ရတုများကို ဝေဝေဆာဆာ တွေ့ရသည်။ အင်းဝခေတ်တွင်း မိညိုနှင့် မိဖြူဆိုသော အမျိုးသမီးစာဆိုနှစ်ဦး ပေါ်ပေါက်လာပြီး ကိုယ်ရည်သွေးရတုများ အပြိုင် ရေးဖွဲ့ကြသည်မှာ ထူးခြားချက် တစ်ရပ် ဖြစ်ပါသည်။ ထိုစာဆိုနှစ်ဦးသည် လည်း အင်းဝခေတ်ထက် နောက်ကျလျက်ရှိသည်ဟု ပညာရှင်တို့က ယူဆ ကြသည်။

ထို့ပြင် ပုဂံခေတ်တွင် စတင်ပေါ်ပေါက်သည်ဟု ယူဆရသော ကြိုး သီချင်းများသည် အင်းဝခေတ်တွင် စည်ပင်ဖွံ့ဖြိုးလာသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ အင်းဝခေတ် စာဆိုရှင်အဂ္ဂသမာဓိ၏ နေမိဘုံခန်းပျို့တွင် ‘အောက်ကလပ်ကြီး၊ ကပတ်ဆီးလည်း၊ သီးသီးမခိုင်၊ သာကွင်းကိုင်လျက်’ ဟူ၍ဖွဲ့ရာ၌ ‘အောက် ကလပ်ကြီး၊ ကပတ်ဆီး’ ဟူသော ကြိုးသီချင်းအမည်များ အထင်အရှား ပေါ်လာနေပြီဟု သိနိုင်ပါသည်။ သို့သော် ကြိုးသီချင်းဖွဲ့ပုံဖွဲ့နည်းအတိုင်းဖြစ် သော တောင်ပုပ္ဖားစံကားပွင့် အဲချင်းကို ကြိုးဟုမခေါ်ဘဲ အဲချင်းဟု ခေါ်သည် ကို ထောက်၍ အင်းဝခေတ်တွင် ကြိုးသီချင်းများကို ကြိုးဟု မခေါ်သေး ကြောင်း၊ သို့သော်လည်း အင်းဝခေတ် ကဗျာများတွင် တွေ့ရသော ‘ထောက်ပြိုင်အဲအန်၊ သံမှန်မဆိတ်၊’ ‘ဗိမာန်သီတင်း၊ အဲသီချင်းတိ’ စသည့် အဖွဲ့များမှ ‘အဲအန် အဲသီချင်း’ ဆိုသည်တို့မှာ ကြိုးကိုပင်ခေါ်သော အမည်များ ဖြစ်ကြောင်း၊ ‘သီချင်း၊ အချင်း၊ အဲချင်း၊ အဲအန်’ ဟူ၍ အမျိုးမျိုးခေါ်ကြောင်း သုံးသပ်မိန့်ဆိုသော အဆိုအမိန့်များရှိသည်။ အင်းဝမင်းခေါင် လက်ထက် ပေါ်ပေါက်သော သိကြားဒုယင်ကြိုး၊ ဂယက်ငယ်ကြိုးအလိုက် စသည့်ကြိုး သီချင်းများကိုလည်း တွေ့ရပါသည်။

အင်းဝခေတ်တွင် ‘ဘွဲ့’ သီချင်းလည်း ပေါ်ပေါက်နေပြီ ဖြစ်ပါသည်။ ဘွဲ့ ဟူသည် ‘တျာဘွဲ့’ ဟူသော စကားမှ ဆင်သက်လာခြင်းဖြစ်ကြောင်း အဆိုအမိန့် ရှိပါသည်။ အင်းဝသတိုးမင်းဖျားလက်ထက် ရေးဖွဲ့သည်ဆိုသော ‘ဆိတ်စာငယ်မှမှတ်မဲ့...’ ချီ တျာဘွဲ့သည် ရေးကျသော တျာဘွဲ့ တစ်ပုဒ်ဖြစ်ပါ

သည်။ ကြီးနှင့် မရှေးမနှောင်း ပေါ်ပေါက်လာဟန်ရှိကြောင်း ပညာရှင်တို့ မိန့်ဆိုကြပါသည်။

ထို့အတူ နတ်သဘင်ပွဲများ၌ တီးမှုတ်ကခုန်ကြပုံကို အင်းဝခေတ်ပျို့များတွင် ရေးဖွဲ့ထားသည်ကို ထောက်၍ အင်းဝခေတ်တွင် နတ်ချင်းများလည်း ပေါ်ပေါက်နေပြီဖြစ်ကြောင်း သိရပါသည်။ သို့ဖြင့် ကြီး၊ ဘွဲ့၊ နတ်ချင်းဟူသော သီချင်းအမျိုးအစားဝင် ကဗျာများလည်း အင်းဝခေတ်တွင်ပေါ်ပေါက်နေပြီဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရပါသည်။

တောင်ငူခေတ် (၈၈၉-၉၅၈/၁၅၂၇-၁၅၉၆) သည် ရတုခေတ်ဟု ဆိုရလောက်အောင် ရတုများ စည်ပင်ဖွံ့ဖြိုးသော ခေတ်ဖြစ်သည်။ ရှင်ထွေးနာသိန်၊ ပြည်နဝဒေးကြီး၊ လှော်ကား သုံးထောင်မှူး၊ ပယ်သူငယ်စား၊ တလုတ်မြို့စား ရဝေရှင်ထွေး၊ ဥက္ကာပျံ၊ ပဲခူးမိဖုရား၊ နတ်ရှင်နောင်၊ ဇေယျရန္တမိတ်စသည့် ရတုစာဆို အများအပြားပေါ်ပေါက်လာပြီး ရတုများ ရေးဖွဲ့ကြသည်။ တောင်ငူခေတ် ရတုစာဆိုများတွင် ပြည်နဝဒေးကြီး၏ ရတုများသည် အရေအတွက်များသကဲ့သို့ အမျိုးအစားလည်း စုံသည်။ စစ်ချို၊ ကျေးစေ၊ မိုးတိုင်၊ ဘုရားတိုင်၊ သစ္စာတိုင်၊ မြို့ဘွဲ့၊ ပန်းဘွဲ့၊ တောလား၊ ရေလားစသည်ဖြင့် ရတုအမျိုးမျိုး ရေးဖွဲ့ခဲ့သည်။ အမေးအဖြေရတု၊ အခံအလိုက်ရတု၊ စာပြိုင်ရတုများကိုလည်း အဆန်းထွင် ရေးဖွဲ့သည်။

ရတုအများစုတွင် ရှင်နောင်းကို ရည်ရွယ်ရေးဖွဲ့သော မေတ္တာဘွဲ့များ၊ စစ်မှုရေးရာအကြောင်းများ ပါဝင်နေသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ ထို့အတူ နတ်ရှင်နောင်၏ အရေးများသည်လည်း ထင်ရှားပါသည်။ နတ်ရှင်နောင် ရတုအများစုတွင် ရာဇဓာတုကလျာကို ရည်ရွယ်ရေးဖွဲ့သော မေတ္တာဘွဲ့များကို တွေ့ရပါသည်။ နဝဒေးရတုများနည်းတူ အမျိုးအစားစုံသည့် အပြင် တစ်မူဆန်းသစ်တီထွင်၍ ထိုးကွင်းမင်သေ့ဘွဲ့ရတု၊ ကူလီသဘင်ဘွဲ့ရတုများ ရေးဖွဲ့သည်ကိုလည်း တွေ့ရပါသည်။ အလားတူပင် အခြားရတုစာဆိုများ၏ ရတုအမျိုးမျိုးကို တွေ့ရပါသည်။

တောင်ငူခေတ်တွင် ရတုကဲ့သို့ပင် ဇချင်းများလည်း စည်ပင်ထွန်းကားပါသည်။ လှော်ကားသုံးထောင်မှူးသည် မင်းတရားရွှေထီး ဇချင်း၊ မင်းတရားရွှေထီး မျိုးတော်စဉ်ဇချင်း၊ မင်းတရားရွှေထီး နားတော်သွင်းဇချင်းဟူ၍ မင်းတရားရွှေထီးနှင့်ဆိုင်သည့် ဇချင်းသုံးစောင် ရေးဖွဲ့သည်။ ထို့နောက်

ဧချင်း အများအပြား ပေါ်ထွက်လာသည်။ ဆီးကိုင်းစား၏ နတ်ရှင်မယ် ဧချင်း၊ တလုတ် စားသင်္ခယာ၏ ဥပရာဇာဧချင်း၊ ရာဇောဟု (လှော်ကား သုံးထောင်မှူး)၏ မင်းရဲကျော်စွာစုန်ဧချင်း၊ ပယ်သူငယ်စားရှင်မြတ်ခေါင်၏ သခင်ကြီးဧချင်း၊ နဝဒေးကြီး၏ ယိုးဒယားမိဖုရား ဧချင်း စသည်တို့ဖြစ် သည်။ ဘုရင့်နောင်လက်ထက်တွင် ဖွဲ့သော ဧချင်းများဖြစ်၍ ဘုရင့်နောင်၏ စွမ်းဆောင်ချက် ခမ်းခမ်းနားနား ရေးဖွဲ့ထားသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ ဇေယျရန္တမိတ်၏ မင်းရဲနရာဧချင်းတွင် တောင်ငူမြို့အကြောင်းကို တခမ်း တနား ဖွဲ့ထားပါသည်။ တောင်ငူခေတ်ကို ရတုခေတ်ဟု ခေါ်နိုင်သကဲ့သို့ ဧချင်းခေတ်ဟုလည်း ခေါ်နိုင်ကြောင်း ထိုဧချင်းများက သက်သေခံနေပါ သည်။

ဗုဒ္ဓဝင်နှင့် ဇာတကဝတ္ထုတို့ကို ယူ၍ဖွင့်သော အင်းဝခေတ်ပျို့များ၏ လမ်းကြောင်းကို မလိုက်ဘဲ ဇင်းမယ် ပဏ္ဍာသမှ သုခနုဇာတ်ကိုယူ၍ဖွင့် သော နဝဒေးကြီး၏ မနော်ဟရီပျို့သည် ထူးခြားသော ပျို့တစ်စောင် ဖြစ်ပါ သည်။ ပုဂံခေတ် ဆံထုံးထုံးနည်း ငါးဆယ့်ငါးမျိုးကိုဖွဲ့သော ရဝေရှင်ထွေး၏ အန်ချင်းသည် တောင်ငူခေတ်တွင် ပေါ်ပေါက်သော ကဗျာအမျိုးအစားသစ် ဖြစ်ပါသည်။

တောင်ငူခေတ်တွင် သီချင်းခံဟူသော သီချင်းအမျိုးအစား စတင်ပေါ် ပေါက်လာသည်ဟု ယူဆရသည်။ သီချင်းခံ အမျိုးအမည်များကို ဖော်ပြရာ တွင် သီချင်းခံ ရေးဖွဲ့သူများဟု ယူဆရသော ရှင်ကိတ္တိ၊ ရှင်လွင်၊ ရှင်လွတ်၊ ရှင်ဝရစသော အမည်များကို တွေ့ရပေရာ တောင်ငူခေတ်တွင် အမည်ရှေ့က 'ရှင်' တပ်မှည့်ခေါ်သော အလေ့ရှိသည့်အတွက် ထိုအမည်များအရ သီချင်းခံ သည် တောင်ငူခေတ်တွင် စတင်ပေါ်ပေါက်သည်ဟု ယူဆခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ညောင်ရမ်းခေတ် (၉၅၉-၁၁၁၃/၁၅၉၇-၁၇၅၁)တွင် ယခင်က ပေါ်ပေါက် ပြီးဖြစ်သော ကဗျာအမျိုးအစားများ ဆက်လက်ထွန်းကားသည် ကို တွေ့ရပါသည်။ ထိုခေတ်တွင် စာဆိုတို့သည် ရတုများကို ဆက်လက် ရေးဖွဲ့ကြရာ မင်းဇေယျ ရန္တမိတ်နှင့် ရှင်သံခိုတို့၏ ရတုများမှာ ထင်ရှားပါ သည်။ ဧချင်းများကို ကြည့်လျှင် အနောက်ဘက်လွန်မင်း၏ သားတော် မင်းရဲဒိဗ္ဗအတွက် ဖွဲ့သော ရှင်သံခို၏ မင်းရဲဒိဗ္ဗဧချင်းကို တွေ့ရပါသည်။ ထိုဧချင်းတွင် တောင်ငူခေတ် ဧချင်းများနည်းတူ ဘုရင့်နောင်၏ နိုင်ငံတော်

တည်ဆောက်ပုံကစ၍ ညောင်ရမ်းမင်း၊ အနောက်ဘက်လွန်မင်းတို့၏ အဆင့်ဆင့် ကြိုးပမ်းပုံများကို ထိမိစွာရေးဖွဲ့ထားပါသည်။ မော်ကွန်းများတွင် အနောက်ဘက်လွန်မင်း၏ ဆင်တော်ကိုဖွဲ့သော ရတနာပြောင်မွန် ဆင်တော် မော်ကွန်း ထင်ရှားပါသည်။

ညောင်ရမ်းခေတ်ပျို့များတွင် ဝန်ကြီးပဒေသရာဇာ၏ ပျို့များသည် တစ်မူ ထူးခြားနေပါသည်။ တောင်ငူခေတ် နဝဒေးကြီးကဲ့သို့ပင် ဇင်းမယ် ပဏ္ဍာသဇာတ်လမ်းများကို ပျို့ဖွဲ့လေ့ရှိသောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။ နဝဒေးကြီးက ဇင်းမယ်ပဏ္ဍာသ မှ သုခနုဇာတ်ကို မနော်ဟရီပျို့ဟူ၍ ဖွဲ့ခဲ့ရာ ထိုဇာတ်ကိုပင် ဝန်ကြီးပဒေသရာဇာက သူဇာပျို့ဟူ၍ ဖွဲ့ပြန်သည်။ မဏိကက်ပျို့၊ မနော်ပျို့ တို့မှာလည်း ဇင်းမယ်ပဏ္ဍာသ ပျို့များပင် ဖြစ်သည်။ ကျေးဇူးတော်ပျို့၊ ယိုးဒယားသံရောက်ပျို့၊ နုအူပျို့၊ ကြာနတ်ကေသာပျို့ဟူသော ပျို့များကို ကြည့်လျှင် အမည်ပေးပုံကစ၍ ရှေးပျို့များနှင့်မတူဘဲ တစ်မူထူးခြားနေ သည်ကို တွေ့ရပါသည်။

သံရှည်ဆွဲ၍ဆိုရသော 'လူးတား' ကဗျာသည် ထိုခေတ်တွင် ပေါ်ထွန်း လာပါသည်။ ဝန်ကြီးပဒေသရာဇာသည် ဆယ့်နှစ်ရာသီဘွဲ့ကို လူးတား ပုံသဏ္ဍာန်ဖြင့် စတင်ဖွဲ့ခဲ့ရာ ဆီသည် ရွာစားဦးအောင်ကြီးက ဆယ့်နှစ်ရာသီ ဘွဲ့ လူးတားများဖွဲ့သောအခါ ပုံစံတကျဖြစ်လာသည်။ စန်းယုဉ်နက္ခတ်၊ ရာသီပန်း၊ ရာသီပွဲတော်တို့ အစုံအလင်ထည့်သွင်းကာ သဘာဝပတ်ဝန်း ကျင်ကို သရုပ်ဖော်သော ကဗျာများ ဖြစ်ပါသည်။

အစုအဝန်းနှင့် ဝိုင်းဖွဲ့သီဆိုရသော ကဗျာတစ်မျိုးဖြစ်သည့် အဲချင်းများ သည်လည်း ညောင်ရမ်းခေတ်တွင် ထွန်းကားလာပါသည်။ ရှေ့တွင် ဆိုခဲ့ သည့်အတိုင်း၊ အင်းဝခေတ် ကဗျာများတွင် 'ဗိမာန်သီတင်း၊ အဲသီချင်းတိ' စသည်ဖြင့် ထည့်သွင်းရေးဖွဲ့လေ့ရှိသော 'အဲ' ဆိုသည့် ကဗျာမျိုးပင်ဖြစ်ပြီး ထိုကဗျာမျိုးတို့သည် ညောင်ရမ်းခေတ်တွင် ပေါ်ပေါက်သော အဲချင်းများနှင့် ဖွဲ့ပုံဖွဲ့နည်းချင်းမတူကြောင်း တွေ့ရပါသည်။ ဝန်ကြီးပဒေသရာဇာသည် နတ်သံအဲ၊ မင်းသံအဲ၊ မိဖုရားသံအဲ၊ လပအဲ (လရောင်ရွန်းပသော ညများတွင် ဆိုသောအဲ) ဟူ၍ အဲ အမျိုးမျိုး ရေးဖွဲ့ပါသည်။

ထိုခေတ်တွင် ထူးထူးခြားခြား ပေါ်ထွန်းလာသော ကဗျာအမျိုးအစား များမှာ တျာချင်းနှင့် အိုင်ချင်းတို့ဖြစ်သည်။ ဝန်ကြီးပဒေသရာဇာသည်

ရှေးစာဆိုတို့ အရေးတယူ စာဖွဲ့လေ့မရှိခဲ့သော သာမန်ဆင်းရဲသားပြည်သူများဖြစ်သည့် လယ်သမား၊ ထန်းတက်သမား၊ ပိန်းကောလှေသမား၊ အညာလှေကြီးသမား၊ တောင်ပိုင်တက်သမား၊ ဆင်ဖမ်းသမားတို့ ဘဝကို တျာချင်းများဖွဲ့ဆိုခဲ့သည်။ ‘ကျေးတော်မျိုး ကျွန်တော်မျိုး’ ဟု ဆိုရမည့် သာမန်ဆင်းရဲသားတို့အပေါ် စေတနာ သက်ရောက်၍ ၎င်းတို့၏ဘဝကို သနားချစ်ခင်စိတ်၊ ချီးကျူးစိတ်တို့ဖြင့် ဖွဲ့ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုသို့ရေးဖွဲ့သော ဝန်ကြီးပဒေသရာဇာ၏ စေတနာသည် မိမိ အထက်က စာဆိုတို့၏ စေတနာတို့ထက် ပိုလာ၊ သစ်လာသည့်အတွက် စေတနာသစ်မှ ပေါက်ဖွားလာသော ထိုတျာချင်းများကို ‘ရှေးက မြန်မာစာပေသစ်’ဟု ဆိုအပ်ကြောင်း ဆရာဇော်ဂျီက မိန့်ဆိုထားပါသည်။

ထို့အတူ ကျေးတောနေ မိန်းမပျိုကလေးက အပေါင်းအသင်း သူငယ်ချင်းများအား မိမိ၏ ချစ်ရေးလွမ်းရေးစသည့်အကြောင်းခြင်းရာများကို ရင်ဖွင့်ပြောပြဟန် ဖွဲ့လေ့ရှိသော အိုင်ချင်းများလည်း ညောင်ရမ်းခေတ်တွင်ပေါ်ထွန်းလာပါသည်။ ထင်ရှားသော အိုင်ချင်းစာဆိုမှာ တောင်တွင်းရှင်ငြိမ်းမယ် ဖြစ်သည်။ အိုင်ချင်းဖွဲ့ဆိုသော အကြောင်းအရာများတွင် ကျေးလက်ပြည်သူတို့၏ ဘဝသရုပ်ဖော်များ ထင်ဟပ်နေသည်ကို တွေ့ရသည်။ ‘ရှေးခေတ်ကျေးတောနေတို့၏ အစွဲအလမ်း အယုံအကြည်တရားသည်လည်းကောင်း၊ ဓလေ့ထုံးစံသည်လည်းကောင်း၊ နေရေးထိုင်ရေး စီးပွားရေးအခြေအနေတို့သည်လည်းကောင်း ဤကဗျာများတွင် မှန်ရိပ်သဖွယ်ထင်လျက်ရှိကြသည်’ဟု ဆရာဇော်ဂျီက သုံးသပ်မိန့်ဆိုဖူးပါသည်။

ဝန်ကြီးပဒေသရာဇာ၏ ရွှေ့ဒေါင်းမင်း အဲချင်းကြိုး၊ စိတြဂီဝါခိုမင်း အဲချင်းကြိုးစသည်ဖြင့် ‘အဲချင်းကြိုး’ အမည်တပ်သော သီချင်းများကို တွေ့ရပါသည်။ ရေးဖွဲ့ပုံမှာ ကြိုးသီချင်းဖွဲ့ပုံအတိုင်းပင် ဖြစ်ပါသည်။ ကြိုးသီချင်းများကို ရှေးကကြိုးဟု မခေါ်သေးကြောင်း၊ အဲချင်းဟုခေါ်ကြောင်း ဤအချက်က သက်သေခံနေပါသည်။ ထို့ပြင် ဝန်ကြီးပဒေသရာဇာ၏ ‘တံတျာတေရှင်’ ချီပုစဉ်းတောင်သံကြိုး စသည့်ကြိုးများကိုလည်း တွေ့ရပါသည်။ ညောင်ရမ်းခေတ်တွင် ကြိုးသီချင်းများ စည်ပင်ဖွံ့ဖြိုးနေပြီ ဖြစ်ပါသည်။ ထို့ပြင် ဝန်ကြီးပဒေသရာဇာသည် ဇင်းမယ်ပဏ္ဍာသလာ သတ္တဓနဇာတ်ကိုယူ၍ မဏိကက်ပြဇာတ်ကို ရေးသားခဲ့ရာ ထိုပြဇာတ်တွင် ဇာတ်

ကွက် ဇာတ်လမ်းနှင့် ဆီလျော်ရာရာ ဇာတ်ချင်းများ ထည့်သွင်းရေးဖွဲ့ထားသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ 'တီးရမည်မှာ' ဟူသော စကားဖြင့် ရည်ညွှန်းကာ ဖော်ပြထားသော ဇာတ်ချင်းများ ဖြစ်ပါသည်။ ထိုခေတ်တွင် သီချင်းခံများလည်း ပေါ်ထွက်ရာ 'မင်းခမ်းတော်စုံ' နှင့် 'ဇမ္ဗူကျွန်းလုံး' တို့မှာ 'တရုတ်ဝန်' ခေါ် စာဆို၏ ပြောင်မြောက်သော သီချင်းခံကြီးများ ဖြစ်ပါသည်။

ကုန်းဘောင်ခေတ် (၁၁၁၅-၁၂၄၇/၁၇၅၃-၁၈၈၆) တွင် ရှေးက ပေါ်ထွန်းခဲ့သော ကဗျာအမျိုးအစားများ ဆက်လက်ထွန်းကားသည့်နည်းတူ ကဗျာအမျိုးအစားသစ်များလည်း ပေါ်ထွန်းလာပါသည်။ ပင်းယခေတ်က တည်းက ပေါ်ထွန်းခဲ့သော ရတုသည် ကုန်းဘောင်ခေတ်အထိ ဆက်လက်ထွန်းကားဆဲ ဖြစ်သည်။ စိန္တကျော်သူဦးဩ၊ လက်ဝဲသုန္ဒရ၊ ဦးတိုး၊ ဦးပုည၊ ကင်းဝန်မင်းကြီးစသည့် စာဆိုတို့သည် ရတုများကို ရေးဖွဲ့ခဲ့ကြသည်။ ရတုအများစုမှာ ဘုရင့်ဘုန်းတော်ဘွဲ့၊ ထီးနန်းဝန်းကျင်ဘွဲ့၊ မေတ္တာဘွဲ့များ ဖြစ်သည်။ ထိုရတုများတွင် အလောင်းမင်း တရားလက်ထက် ဟံသာဝတီသို့ စစ်ချီစဉ် ဓနုဖြူဆိပ်ကမ်း၌ လေဒဏ်မိုးဒဏ် ကြုံကြုံခံရသော မြန်မာစစ်သည်တို့၏ ဘဝသရုပ်ကို ရေးဖွဲ့သော စိန္တကျော်သူဦးဩ၏ 'ဓနုဖြူတွင်' ချီရတု၊ ဆင်ဖြူရှင်လက်ထက် မဲဇာတွင် မင်းဒဏ်သင့်နေရာမှ နေပြည်တော်သို့ ရော်ရမ်းလွမ်းဆွတ်ရပုံကို ရေးဖွဲ့သော လက်ဝဲသုန္ဒရ၏ 'မဲဇာတောင်ခြေ' ချီရတု၊ 'ဝေရွန်းစန္ဒာ' ချီရတု၊ ဘိုးတော်ဘုရားလက်ထက် စစ်ချီအတွေ့အကြုံကို ရေးဖွဲ့သော ဦးတိုး၏ စစ်ချီရတုများ ထင်ရှားပါသည်။

ကုန်းဘောင်ခေတ်တစ်လျှောက်လုံးတွင် ဧချင်းများလည်း ပေါ်ပေါက်ခဲ့ရာ အလောင်းမင်းတရားမှ သီပေါမင်းအထိ မင်းအဆက်ဆက်၏ ရင်သွေးတော်များကိုဖွဲ့သော ဧချင်းများကို တွေ့ရပါသည်။ ထိုဧချင်းများအနက် ပလိပ်ရွာစား ဦးဖျော် ရေးဖွဲ့သော ပလိပ်စားဧချင်းခေါ် စဉ့်ကူမင်းသား ရွှေနားတော်သွင်း ဧချင်းသည် အထူးထင်ရှားပါသည်။ အကြောင်းအချက်ပြည့်စုံ၍ အရေးအဖွဲ့ကောင်းမွန်သော ဧချင်းဖြစ်ပါသည်။ ကုန်းဘောင်ခေတ်တွင် မော်ကွန်းများလည်း ထွန်းကားဆဲရှိရာ ဝက်မစွတ်နဝဒေးသည် မော်ကွန်းအများဆုံးရေးသားသော စာဆိုဖြစ်ပါသည်။ ထိုစာဆို၏ မော်ကွန်းများတွင် ဘကြီးတော်လက်ထက် အာသံပြည်အရေးကိစ္စကို အောင်မြင်စွာ ဖြေရှင်းပုံကို ဖွဲ့သော အာသံနိုင်မော်ကွန်း၊ တရုတ်သံတမန်များ ချစ်ကြည်ရေးခရီးလာပုံ

ကိုဖွဲ့သော တရုတ်သံရောက်မော်ကွန်းတို့ ထင်ရှားပါသည်။

ပျို့အများအပြား ပေါ်ပေါက်သော ထိုခေတ်တွင် စိန္တကျော်သူဦးဩ၊ လက်ဝဲသုန္ဒရ၊ တွင်းသင်းမင်းကြီး၊ မုံရွေးဆရာတော်၊ ဦးရွှန်း၊ ဦးရွှေခြည်၊ ကင်းဝန်မင်းကြီး စသူတို့သည် ထင်ရှားသော ပျို့စာဆိုများဖြစ်သည်။ စိန္တကျော်သူဦးဩသည် ပြည်ရွာမင်းရေး ရှုပ်ထွေးသည့်ကြားက အချိန်ယူကာ 'ဩဝါဒထူးပျို့' ကို ရေးဖွဲ့သည်။ လက်ဝဲသုန္ဒရကလည်း သေနင်္ဂဗျူဟာပျို့၊ ဗျူဟာစက္ကိပျို့၊ နန္ဒီ သေနပျို့ဟူသော စစ်ရေးစစ်ရာပျို့ သုံးစောင်ရေးဖွဲ့ခဲ့ရာ ယခင်က မပေါ်ဖူးသေးသော ပျို့အမျိုးအစားဖြစ်သည့်အတွက် တစ်မူ ထူးခြားပါသည်။ တွင်းသင်းမင်းကြီး၏ ဘလ္လာတိယပျို့၊ မုဒုလက္ခဏပျို့ များသည် အရေးအဖွဲ့ နုယဉ်လှပသကဲ့သို့ မုံရွေးဆရာတော်၏ ကုသပျို့၊ မဟာသီလဝပျို့ စသည့်ပျို့များသည် ဗဟုသုတစုံလင် ခုံညားလှပါသည်။ နဘေစပ်ကာရန်များဖြင့် ချိုချိုပြေပြေဖွဲ့သော ဦးရွှေခြည်၏ စန္ဒကိန္နရီပျို့၊ မင်းမူရေးရာ မှတ်သားကျင့်ဆောင်ဖွယ်များ ပါဝင်သော ကင်းဝန်မင်းကြီး၏ တိဏ္ဍကပျို့တို့သည်လည်း တစ်မူထူးခြားပါသည်။

ထို့ပြင် ရှေးက ပေါ်ထွန်းခဲ့သော လင်္ကာ၊ အဲချင်း၊ အိုင်ချင်း၊ အန်ချင်း၊ တျာချင်း၊ လူးတားစသည့် ကဗျာများကိုလည်း ကုန်းဘောင်ခေတ်တွင် ဆက်လက် တွေ့မြင်ရသည်။ ဦးယာနှင့် မယ်ခွေတို့၏ ရာသီဘွဲ့အဲချင်းများ၊ ဦးယာ၏ ဆယ့်နှစ်ရာသီဘွဲ့ လူးတားများ ထင်ရှားပါသည်။

ရကန်သည် ကုန်းဘောင်ခေတ်တွင် ပေါ်ထွန်းလာသော ကဗျာအမျိုးအစား သစ်ဖြစ်သည်။ ရွှေတောင်နန္ဒသူ၏ ငွေတောင်ရကန်၊ မွေနှုန်းရကန်၊ ဦးတိုး၏ ရာမရကန်၊ ကင်းဝန်မင်းကြီး၏ နေမိရကန်၊ ဦးရွှေနီ၏ ပဉ္စပါပီရကန် စသည်တို့ ပေါ်ပေါက်လာပါသည်။ ဇာတ်ဝတ္ထုတစ်ခုခုကို အခြေခံသော်လည်း ဇာတ်ကြောင်းကို အသေးစိတ်မဖွဲ့ဘဲ ကောင်းနိုးရာရာ ဇာတ်ကွက်မျှသာယူပြီး မိမိနှင့်မိမိ၏ရကန်ကို အမွမ်းတင်ရေးဖွဲ့သော ကိုယ်ရည်သွေးအဖွဲ့များ၊ အခြားရကန် စာဆိုများ၏ ရကန်များကို တိုက်ခိုက်နှိမ့်ချရေးဖွဲ့သော အကန်အကျောက်အဖွဲ့များဖြင့် ရွှင်ရွှင်မြူးမြူး ရေးဖွဲ့လေ့ရှိပါသည်။ အခံအအုပ်ကာရန်ယူ၍ ပေါ့ပေါ့ပါးပါး သွက်သွက်လက်လက် ရေးဖွဲ့လေ့ရှိပါသည်။ ရကန်များတွင် ဦးတိုး၏ ရာမရကန်သည် အရေးအဖွဲ့ သရုပ်ပေါ်ခြင်း၊ ထိမိခြင်းတို့ကြောင့် ထင်ရှားကျော်ကြားပါသည်။

ဇာတ်ဝတ္ထုတစ်ခုခုကို ပရိသတ်အား ဟောပြောဟန် ရေးဖွဲ့သော ဟောစာများလည်း ပေါ်ထွန်းလာပါသည်။ ဦးပုည၏ ဥပကဆာဝါဟောစာ သည် ဟာသမြောက်စွာ ရွှင်ရွှင်မြူးမြူး ရေးဖွဲ့ထားသော ဟောစာဖြစ်ပါ သည်။

ကုန်းဘောင်ခေတ်တွင် တျာချင်း၊ အဲချင်း၊ အိုင်ချင်း၊ အန်ချင်းတို့အပြင် သာချင်း၊ ငိုချင်း၊ ညည်းချင်း၊ ဂုဏ်ချင်း၊ ဟန်ချင်း၊ ဒုံးချင်း၊ လွန်ချင်း၊ လွမ်းချင်း စသည့် 'အချင်း' ကဗျာအမျိုးမျိုး ပေါ်ထွန်းလာသည်မှာ ထူးခြား ပါသည်။ ရကန်နှင့် ဖွဲ့ပုံချင်းတူပြီး အကန်အကျောက်မပါဘဲ သာယာ ညင်းပျောင်းစွာ ဖွဲ့သော သာချင်းများတွင် ဦးအောင်ဖြိုး၏ ရာမသာချင်း၊ ကျန်စစ်သား ကြုတ်ဖွင့်သာချင်း၊ ဇေယျရန္တမိတ် ဦးသာအောင်၏ ပဋာစာရီ သာချင်း၊ စိဉ္ဇမာဏဝိကာသာချင်း စသည်တို့ ထင်ရှားပါသည်။ မယ်ခွေ၏ ဆယ့်နှစ်ရာသီဘွဲ့ ငိုချင်းများ၊ ဦးကြင်ဥ ၏ ဆယ့်နှစ်ရာသီဘွဲ့ ညည်းချင်းများ၊ ကင်းဝန်မင်းကြီး၏ လှေတော်ဘွဲ့ ဂုဏ်ချင်းများ၊ လမိုင်းလယ်တောသူတို့ ဆိုသော ဟန်ချင်း၊ ဒုံးလွှတ်ရာတွင် တောင်သူကြီးရုပ်၊ ဖိုးသူတော်ရုပ်၊ ဇီးကွက်ရုပ်စသည့် ဒုံးစီးရုပ်များအကြောင်းကို ကိုယ်ရည်သွေး၍ ဖွဲ့သော ဖိုးသူတော်ဦးမင်း၊ လူဦးမင်း၊ ဦးပုညတို့၏ ဒုံးချင်းများ၊ တောဓလေ့ကို လွမ်း ဆွတ် ကြည်နူးဖွယ် ရေးဖွဲ့သော ဦးကြီး၏ လွမ်းချင်းများသည် ထင်ရှားသော သာဓကများ ဖြစ်ပါသည်။

ထို့ပြင် ထိုခေတ်တွင် လင်ပျောက်မယားပျောက် ရှာပုံတော် ငိုချင်းရှည် များ ခေတ်စားလာရာ ဦးကြော့၏ စုံနဲ့သာမြိုင် ရှာပုံတော်ကြီးမှာ အထူး ထင်ရှားပါသည်။

ပါဝင်သည့် အချိုးအရေအတွက်ကိုလိုက်၍ အမည်မှည့်သော ဒွေးချိုး၊ တြိချိုး၊ လေးချိုးဟူသည့် 'အချိုး' ကဗျာများသည်လည်း ကုန်းဘောင်ခေတ် တွင် ထွန်းကားပါသည်။ ရာသီဘွဲ့၊ သဘာဝဘွဲ့၊ အချစ်ဘွဲ့၊ အလွမ်းဘွဲ့ စသည်ဖြင့် အကြောင်းအရာ အမျိုးမျိုးကို ရေးဖွဲ့လေ့ ရှိပါသည်။ ဖိုးသူတော် ဦးမင်း၊ လူဦးမင်းတို့၏ ရာသီဘွဲ့ လေးချိုးကြီးများတွင် ရာသီသဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင်ကို မြင်ကွင်းကျယ်ကျယ် ရေးဖွဲ့လေ့ ရှိပါသည်။ ထို့ပြင် ရုပ်သေးစင်တွင် လတ်တလော အဖြစ်အပျက်အကြောင်းခြင်းရာများကို ရုတ်တရက် လက်တန်းရေးဖွဲ့လေ့ရှိသော သံချိုခေါ် လေးချိုးမျိုးသည်လည်း

ကုန်းဘောင်ခေတ်နှောင်းပိုင်းတွင် ခေတ်စားလာပါသည်။ မောင်းထောင် ဦးကျော်လှ၏ သံချိုများ ထင်ရှားပါသည်။

တေးသီချင်းများ ထွန်းကားလာခြင်းသည်လည်း ကုန်းဘောင်ခေတ် ၏ ထူးခြားချက်တစ်ရပ် ဖြစ်ပါသည်။ သံစဉ်အနေအထားအရ ‘သံရိုး’ဟု ခေါ်သော ကြိုး၊ ဘွဲ့၊ သီချင်းခံစသည့် သီချင်းများသည် ကုန်းဘောင် ခေတ်မတိုင်မီက ပေါ်ပေါက်ခဲ့ရာ ကုန်းဘောင်ခေတ်တွင်လည်း ထိုသီချင်း များ ဆက်လက်ထွန်းကားသည်ကို တွေ့ရပါသည်။

ရှေးကြိုးချင်းများမှ စာသားများသည် တစ်စတစ်စ တိမ်မြုပ်လာရာ ကုန်းဘောင်ခေတ်ဦးပိုင်းသို့ ရောက်သောအခါ ထိုကြိုးချင်းများတွင် စာသားအပြည့်အစုံမရှိတော့ဘဲ စာသားများနေရာတွင် တံ၊ တျာ၊ တေ၊ တျော စသည့် တီးကွက်အမှတ်အသားများသာ ကျန်တော့သည့်အခြေအနေသို့ ရောက်နေသည်။ ဤတွင် လက်ဝဲနော်ရထာဘွဲ့ခံ ဦးနေသည် ပျက်ယွင်း ပျောက်ကွယ်သွားသည့် စာသားများနေရာတွင် ရှေးလက်ရာ ဟန်မပျက် စာသားများဖြည့်သွင်းစီကုံးကာ ကြိုးချင်းများကို ထိန်းသိမ်းပေးခဲ့သည်။ ဦးနေသည် စာသားများ တိမ်မြုပ်နေသော ကင်းပတ်ကြီးကြီး၊ ကင်းပတ် ငယ်ကြီး၊ ဇမ္ဗူသပြေသံကြီးတို့ စသည်တို့တွင် စာသားများ ဖြည့်သွင်း စီကုံးခဲ့သည်။ ‘အထူးထူး’ ပတ်ပျိုးတွင် ဘရင်ဂျီ ဝတ်တက်သံ သီချင်းကိုပင် ထည့်သွင်းစပ်ဆိုထားသည်။ ဗျသီရွာစား ဦးလွန်းပြေ၏ ဆီးပြိုက်ကျကြိုး၊ တောဟေဝန် သီချင်းခံတို့သည် ထိုခေတ်တွင် ထင်ရှားသကဲ့ သို့ မယ်လုပ်၏ တျာဘွဲ့များလည်း ထင်ရှားပါသည်။

ကုန်းဘောင်ခေတ်တွင် ကြိုး၊ ဘွဲ့၊ သီချင်းခံဟူသော ‘သံရိုး’ နှင့် တစ် မူကွဲသည့် ‘သံဆန်း’ ဖြစ်သောပတ်ပျိုး၊ ယိုးဒယား၊ မွန်သံစသည့် သီချင်းများ ပေါ်ထွန်းလာခြင်းမှာ ထူးခြားသော ပြောင်းလဲတိုးတက်မှု ဖြစ်သည်။ ကုန်းဘောင် ခေတ်လယ်ပိုင်းတွင် ပတ်ပျိုးများ ပေါ်ပေါက်လာသည်။ ဗျသီရွာစား ဦးလွန်းပြေ၊ မယ်လုပ်၊ ငယ်တိုးအတွင်းဝန် ဦးကျိစိုးတို့သည် အစောပိုင်း ပတ်ပျိုးစာဆို များ ဖြစ်သည်။ မယ်လုပ်၏ ထွန်းလင်းလျှံလက်ချီ၊ ကျေးစေပတ်ပျိုး၊ ဦးကျိစိုး ၏လက်ယာသပြေ၊ အာကာယံထဲ စသည့် ပတ်ပျိုးများလည်း ထင်ရှားသည်။

ထိုစာဆိုတို့ အုတ်မြစ်ချခဲ့သောပတ်ပျိုးသည် မြဝတီမင်းကြီး ဦးစလက် ထက်တွင် အရှိန်အဟုန်ဖြင့် ဖွံ့ဖြိုးလာသည်။ ဦးစသည် ပတ်ပျိုးပေါင်းများစွာ

ရေးဖွဲ့ခဲ့သည်။ ‘လွမ်းခလေ့’ကဲ့သို့ ချစ်သူကိုရည်စူး၍ ရေးဖွဲ့သောပတ်ပျိုးမျိုးမှ ‘ကုန်းဘောင်နေမင်း’ ပတ်ပျိုးကဲ့သို့ အသက်အန္တရာယ်မှ ထွက်ပြေးကာ အတွင်းမင်းထံ ဆက်သရန်ရေးဖွဲ့သော ပတ်ပျိုးမျိုးအထိ များစွာတွေ့ရသည်။ ဦးစသည်တိုင်းခြားတေးသံဖြစ်သော ယိုးဒယား တေးသံများကိုသာမက တိုင်းရင်းသားတေးသံများဖြစ်သော မွန်သံ၊ ကရင်သံ၊ ထားဝယ်ဒိန်းသံတို့ကိုယူ၍ တေးသီချင်းများ ရေးဖွဲ့ခဲ့သည်။ ထိုခေတ်တွင် ရာမ၊ အီနောင်၊ သမုဒ္ဒဇောသ၊ သင်္ခကပတ္တ၊ ကေသာသီရိစသည့် နန်းတွင်းဇာတ်တော်ကြီးများ ပေါ်ထွန်းခဲ့ရာ ဇာတ်လမ်းအလိုက် ကြိုး၊ ဘွဲ့၊ ပတ်ပျိုး၊ ယိုးဒယား၊ ဒိန်းသံ စသည်ဖြင့် ဇာတ်ဝင်သီချင်းအမျိုးမျိုး ပါဝင်လာခြင်းမှာလည်း ထူးခြားသောအချက်ဖြစ်ပါသည်။ မြဝတီမင်းကြီး ဦးစ ဟူသော ဂီတပညာရှင်တစ်ဦး ပေါ်ထွန်းလာခြင်းသည် မြန်မာ့ဂီတ ဖွံ့ဖြိုးရေးအတွက် အရေးပါလှသော အချက် ဖြစ်သည်။

မြဝတီမင်းကြီး ဦးစ ပျိုးထောင်လိုက်သည့် ယိုးဒယားသီချင်း၊ မွန်သီချင်းများကို ဆက်လက် မြေတောင်မြောက်ပေးသော ဂီတပညာရှင်ကား ကုန်းဘောင်ခေတ်နှောင်းပိုင်းတွင် ပေါ်ပေါက်သော ပြင်စည်မင်းသားကြီး ဖြစ်သည်။ မြဝတီမင်းကြီး၏ ယိုးဒယားသီချင်းများသည် နှံများဖြစ်၍ ပြင်စည် မင်းသားကြီး၏ ယိုးဒယားသီချင်းများမှာ ကြေးများဖြစ်သည်။ ပြင်စည်မင်းသားကြီးသည် ယိုးဒယား သီချင်းများ၊ မွန်သီချင်းများအပါအဝင် သီချင်းအမြောက်အမြား ရေးဖွဲ့ခဲ့သည်။ ‘ကောင်းကြီးသင်္ခါ’၊ ‘မွန်သီချင်း’၊ ‘ပန်းမြိုင်လယ်’ ယိုးဒယားတို့မှာ အထူးထင်ရှားသည်။ ဆန်းသစ်တီထွင်မှုများလည်း ပြုလုပ်ခဲ့သည်။ မြဝတီမင်းကြီးနှင့် ပြင်စည်မင်းကြီးတို့၏ ကျေးဇူးကြောင့် ကုန်းဘောင်ခေတ်တွင် မြန်မာ့ဂီတ ဖွံ့ဖြိုး တိုးတက်လာရသည့်နည်းတူ ဂီတစာပေများလည်း ကြွယ်ဝလာရသည်။

အမျိုးသမီးစာဆို သားအမိဖြစ်သော အနောက်နန်းမမြကလေးနှင့် လှိုင်ထိပ်ခေါင်တင်တို့သည်လည်း မြန်မာ့ဂီတသမိုင်းတွင် မှတ်တမ်းဝင်လောက်သည့် ပတ်ပျိုးများစွာ ရေးဖွဲ့ခဲ့ပါသည်။

ကုန်းဘောင်ခေတ်ဦးပိုင်းတွင် ရွှေဘိုမြောက်ဘက်တစ်ခွင်၌ လယ်လုပ်သားများက လမိုင်းနတ်ခေါ် လယ်နတ်ကို ပူဇော်ပသရာတွင် ဗုံရှည်ပွဲများ ဆင်နွဲ့ရာမှ ဗုံကြီးသံများ ပေါ်ပေါက်လာသည်။ ဆင်းရဲသား ပြည်သူများ၏ ဘဝနှင့် ခံစားမှုကို ကာယကံရှင်များကိုယ်တိုင်က ပြောပြနေတုန်း ရေးဖွဲ့

ထားသည့်အတွက် အသက်ဝင်သော တေးသီချင်းများ ဖြစ်သည်။ ဗုံကြီးသံများကို ကောက်စိုက်သီချင်းများ အဖြစ် ရေးဖွဲ့ရာမှ ရာဇဝင်ဇာတ်လမ်း၊ သရုပ်ဖော်သီချင်းများအဖြစ် ချဲ့ထွင် ရေးဖွဲ့လာသည့်အပြင် ကုန်းဘောင်ခေတ် နောက်ပိုင်းတွင် ဘုရင့်ဘုန်းတော်ဘွဲ့များကိုပင် ဗုံကြီးသံများဖြင့် ရေးဖွဲ့သည်ထိ တွင်ကျယ်ခေတ်စားလာရပါသည်။ လယ်ဝန် မင်းကြီး ဦးစီ၏ ဗုံကြီးသံများ ထင်ရှားပါသည်။ ထိုခေတ်တွင် မင်းအကြောင်း၊ မင်းဆက်အကြောင်း ရေးဖွဲ့သော စည်တော်ဖြင့် သီဆိုရသော စည်တော်သံမှာလည်း ပေါ်ထွက်လာရာ ကနီစစ်ကဲ မင်းထင်ရာဇာ၏ အလောင်းမင်းတရား မင်းဆက် စည်တော်သံသည် ထင်ရှားပါသည်။

သာယာဝတီမြို့မှ ဦးဝိုင်းသည် ကရင်ရိုးရာ ယဉ်ကျေးမှုတစ်ရပ်ဖြစ်သည့် ကရင်ဩပွဲမှတေးသံကို မှီ၍ ကရင်ဩသံကို ရေးဖွဲ့ခဲ့သည်။ ကရင်အမျိုးသားတို့၏ ပတ်ဝန်းကျင် သဘာဝကို ပေါ်လွင်အောင် ရေးဖွဲ့ခဲ့သည်။ သာယာဝတီ ဦးကိုင်းသည် လှေလှော်သံများကိုလည်း အများအပြား ရေးဖွဲ့ခဲ့သည်။

အသံ အကျော့အထပ်များဖြင့် ရေးဖွဲ့ရသော ‘တေးထပ်’ သည်လည်း ကုန်းဘောင်ခေတ်နှောင်းပိုင်းတွင် ထွန်းကားလာသည်။ ဦးပုည၊ အချုပ်တန်းဆရာဖေ၊ ဦးကြော့၊ လှိုင်ထိပ်ခေါင်တင် စသည့် စာဆိုများသည် တေးထပ်အမြောက်အမြား ရေးဖွဲ့ကြသည်။ မယ်ဘွဲ့၊ မောင်ဘွဲ့၊ အလှဘွဲ့၊ အချစ်ဘွဲ့၊ အလွမ်းဘွဲ့၊ သံဝေဂဘွဲ့၊ ရာသီဘွဲ့ စသည့် အဖွဲ့အမျိုးမျိုးကို သူ့ထက်ငါသာအောင် အပြိုင်အဆိုင် ရေးဖွဲ့ကြသည်။

ဘောလယ်အရပ်မှ ကျေးလက်တေးသံဖြစ်သော ဘောလယ်သံများကို အခြေပြု၍ လှိုင်ထိပ်ခေါင်တင်က ဘောလယ်များကို ရေးဖွဲ့သည်။ အထူးသဖြင့် မောင်တော် ကနောင်မင်းသားနှင့် ပတ်သက်၍ ပေါ်ပေါက်လာသော ခံစားမှုများနှင့် မိမိ၏ ဘဝဖြစ်ရပ်များကို ရေးဖွဲ့သည့် လှိုင်ထိပ်ခေါင်တင်၏ ဘောလယ်များ ထင်ရှားပါသည်။

အမျိုးသမီးများလုပ်ငန်းခွင်တွင် ကောက်ရိတ်ရင်း၊ မောင်းထောင်းရင်း သီဆိုကြသော ကောက်စိုက်တေး၊ မောင်းထောင်းတေးများသည်လည်း ကုန်းဘောင် ခေတ်နှောင်းပိုင်းတွင် ထွန်းကားပါသည်။

ရှေးခေတ် မြန်မာကဗျာ အစဉ်အလာကို ခြုံ၍ကြည့်လျှင် ဗုဒ္ဓသာသနာ

နှင့် ထီးနန်းဝန်းကျင်ကို အခြေပြု၍ ထွန်းကားလာသော မြန်မာစာပေ အစဉ်အလာနှင့် အညီ ဗုဒ္ဓစာပေလာ အကြောင်းအရာများ၊ ထီးနန်းဝန်းကျင် အကြောင်းအရာများကိုဖွဲ့သော မြန်မာကဗျာများသည် ကုန်းဘောင်ခေတ် ကုန်ဆုံးချိန်အထိ အင်နှင့်အားနှင့်စည်ပင်ဖွံ့ဖြိုးလာခဲ့ကြောင်း တွေ့ရပါသည်။ သာမန်ဆင်းရဲသား ပြည်သူတို့၏ဘဝကို အခြေပြုရေးဖွဲ့သော ကဗျာများသည် ညောင်ရမ်းခေတ်မှစ၍ တစ်စတစ်စ ပေါ်ထွန်းလာရာ ကုန်းဘောင်ခေတ် ကုန်ဆုံးသောအခါတွင် ထိုကဗျာ မျိုးတို့သည်လည်း အတန်အသင့် စည်ပင် နေပြီဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရပါသည်။ ကဗျာရေးဖွဲ့သည့်အကြောင်းအရာများ တစ်စတစ်စ ကျယ်ပြန့်လာသည်နှင့်အမျှ ကဗျာအမျိုးအစားများမှာလည်း တစ်စတစ်စ တိုးတက်များပြားလာသည်ကို တွေ့ရပါသည်။

(ဂ) မြန်မာပြဇာတ် အစဉ်အလာ

ရှေးခေတ်မြန်မာပြဇာတ် အစဉ်အလာကို ခြေရာခံကြည့် ရာ၌ ပထမဦးစွာ 'ပြဇာတ်' ဟူသော ဝေါဟာရ၏ အဓိပ္ပာယ်ကို စူးစမ်းကြည့်ရန် လိုအပ်ပါသည်။ 'ပြဇာတ်'ဟူသည် 'ဇာတ်လမ်းဇာတ်ကွက်ကို သရုပ်ဆောင် ကပြသောပွဲ' ဟုလည်း အဓိပ္ပာယ်ရပါသည်။ ထိုအဓိပ္ပာယ် နှစ်မျိုးသည် အပြန်အလှန် ဆက်စပ် နေပါသည်။ ကပြနိုင်ရန် ရည်ရွယ်၍ စာပေရေးဖွဲ့ပြီး ထိုစာပေကို အခြေပြု၍ သရုပ်ဆောင် ကပြခြင်း၊ သရုပ်ဆောင်ကပြသော ပြဇာတ်ကို မူလက စာနှင့်ပေနှင့် ရေးသားမထားဘဲ နောက်မှ စာပေအဖြစ် ရေးသားမှတ်တမ်းတင်ခြင်းဟူ၍လည်း အပြန်အလှန် ဖြစ်နိုင်သည့်သဘော ကို ဆိုလိုခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ ခွဲခြားသုံးနှုန်းလိုသောအခါ 'ပြဇာတ်စာပေ'၊ 'စင်တင်ပြဇာတ်'စသည်ဖြင့် သုံးလေ့ရှိပါသည်။

ပြဇာတ်ကပြမှု ပေါ်ပေါက်လာပုံနှင့်ပတ်သက်၍ ပညာရှင်များ အမျိုးမျိုး ယူဆကြပါသည်။ ရိုးရာနတ်များကို ပူဇော်ပသရာပွဲများတွင် သီဆိုကခုန်ရာမှ သဏ္ဍာန်လုပ် သရုပ်တူအောင် ဝတ်စားဆင်ယင်ပြီး အချီအချ စကားပြောဟန်များ ထည့်သွင်းလာခြင်းဖြင့် ပြဇာတ်ပေါ်ပေါက်လာသည် ဟု တချို့က ယူဆသည်။ ရပ်ထဲရွာထဲတွင် အခါကြီး ရက်ကြီးများ၌ 'နိပါတ်ခင်း' ခေါ် ဇာတ်နိပါတ် ဗုဒ္ဓဝင်ဇာတ်လမ်းများ ခင်းကျင်းသရုပ်ဆောင် သည့် အစဉ်အလာရှိကြောင်း၊ နိပါတ်ခင်းများကို လှည်းများဖြင့် လှည့်လည်

သရုပ်ဆောင်ကြကြောင်း၊ ထိုမှ အဆိုအတီးများ၊ စကားပြောဟန်များပါ လာပြီး ပြဇာတ် ပေါ်ပေါက်လာရကြောင်း တချို့က မိန့်ဆိုကြသည်။ ပုဂံစသည့် မြို့ဟောင်းများတွင် ဘုရားပုထိုးများ၌ တွေ့ရသော ဇာတ်နိပါတ် များကို သရုပ်ဖော်စဉ်ကွင်းများသည် 'ရုပ်သေ' သဘောဖြစ်၍ ဇာတ်နိပါတ် များကို သရုပ်ဖော် ကပြခြင်းသည် 'ရုပ်ရှင်' သဘောဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင် ကြောင်းလည်း အဆိုအမိန့်ရှိပါသည်။

တောရွာခလေးအရ ဆိုကြတီးကြ ကကြရာမှ ပြဇာတ် ပေါ်ပေါက်လာ သည် ဟူသော အယူအဆ၊ ကွက်စိပ်၊ စာဟောဆရာများ ကွက်စိပ်ဟော ပြောရာမှ ပြဇာတ် ပေါ်ပေါက်လာသည်ဟူသော အယူအဆများလည်း ရှိပါ သည်။

စာနှင့်ပေနှင့် ရေးဖွဲ့သော ပြဇာတ်စာပေ ပေါ်ပေါက်လာပုံနှင့် ပတ်သက်၍ ပြဇာတ်စာပေသည် ပျို့စာပေမှ ပြောင်းလဲတိုးတက်လာ သည်ဟူသော အယူအဆကို တွေ့ရပါသည်။ ဇာတ်နိပါတ်များကို ဖွဲ့ရာတွင် တစ်ဦးနှင့်တစ်ဦး အချိအချပြောသော ပြောစကားအဖွဲ့များသည် မြန်မာ ပြဇာတ်စာပေ၏ ရှေ့ပြေးဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင်ကြောင်း၊ ငါးရာ့ငါးဆယ်၊ ဇင်းမယ်ပဏ္ဍာသနှင့် ဒဏ္ဍာရီဇာတ်ဝတ္ထုများ ကို ပျို့ဖွဲ့သကဲ့သို့ ပြဇာတ်လည်း ဖွဲ့လေ့ရှိကြောင်း၊ ထို့ကြောင့် ပျို့စာပေမှ ပြဇာတ်စာပေသို့ တိုးတက်လာ ဖွယ်ရှိကြောင်း မိန့်ဆိုထားသည်ကို တွေ့ရပါသည်။

ညောင်ရမ်းခေတ်တွင် ဝန်ကြီးပဒေသရာဇာ ရေးဖွဲ့သော မဏိကင်္က ပြဇာတ်ကို အစောဆုံး မြန်မာပြဇာတ် စာပေအဖြစ် ပညာရှင်တို့ တညီ တညွတ်တည်း မိန့်ဆိုကြသည်။ ဇင်းမယ်ပဏ္ဍာသလာ သတ္တဓနဇာတ်ကို အခြေပြုသောပြဇာတ်ဖြစ်သည်။ မြန်မာဇာတ်သဘင် အစဉ်အလာဖြစ်သော လူးတားဖြင့် ရှေးဦးအလျှောက်ထား ခင်းကျင်းခြင်း၊ ပဏာမ ဇာတ်ချင်း ပါရှိခြင်း၊ ဇာတ်ကွက်အရ 'ယိုးဒယားတီး၊ အိပ်ချင်းတီး၊ သာကွင်းတီး၊ အယိုင်တီး၊ ဇာတ်သွားတီး၊ ငိုချင်းတီး' စသည်ဖြင့် ဆိုင်းဝိုင်းအတွက် အညွှန်းစကားများ ပြည့်စုံစွာ ဖော်ပြထားခြင်းတို့ကိုထောက်၍ မဏိကင်္က ပြဇာတ်သည် ကပြရန်ရေးသော ပြဇာတ်ဖြစ်သည်ဟု အခိုင်အမာ ဆိုနိုင် သည်။ ပြဇာတ်အင်္ဂါပြည့်စုံသော အဆင့်မြင့်ပြဇာတ် ဖြစ်သည့်အတွက် ပထမဆုံး စမ်းသပ်ရေးသောပြဇာတ် မဟုတ်တန်ရာ။ မဏိကင်္ကထက်

စောသော ပြဇာတ်များ မုချရှိရမည်ဟုလည်း ယူဆကြသည်။ ပဒေသရာဇာ မတိုင်မီ ညောင်ရမ်းမင်းတရားလက်ထက် သမီးတော် ပန်ထွာမင်းသမီး၏ ဆံထုံးထုံး နားထွင်း မင်္ဂလာတွင် ကိန္နရာဇာတ်၊ မနော်ဇာတ်၊ ဝိဂူဇာတ်၊ ကုမ္မာဘယဇာတ်၊ အန္တရဒေဝီဇာတ်များကို စာရင်းနှင့်တင်၍ အသင့်ရှိစေရန် သဘင်ဆိုင်ရာ အမှုထမ်း စာရင်းနှင့်တကွ ထုတ်ပြန်သော အမိန့်တော်အရ မဏိကက်ပြဇာတ်မတိုင်မီ ပြဇာတ်များပေါ်ပေါက်ခဲ့ကြောင်း၊ မဏိကက်ကဲ့သို့ ပင် ကပြရသော ပြဇာတ်များ ဖြစ်ကြောင်း သိရပါသည်။

ကုန်းဘောင်ခေတ်တွင် နန်းတွင်းဇာတ်တော်ကြီးများ ပေါ်ပေါက်လာ သည်။ နန်းတွင်း၌ဖတ်ရန်၊ ကပြရန် ရည်ရွယ်ရေးဖွဲ့သော ပြဇာတ်ရှည်ကြီး များ ဖြစ်သည်။ ဆင်ဖြူရှင်လက်ထက်တွင် ယိုးဒယားနိုင်ငံကို အောင်မြင်ပြီး နောက် သဘင်ပညာသည်များကို ခေါ်ဆောင်လာခဲ့ရာ ၎င်းတို့နှင့်အတူ ရာမ၊ အီနောင်စသော နန်းတွင်း ဇာတ်တော်ကြီးများ ပါလာသည်။ ထိုဇာတ်တော် ကြီးများကို ဆင်ဖြူရှင်နှင့် စဉ့်ကူးမင်းလက်ထက်၌ နန်းတွင်းတွင် ခင်းကျင်း ကပြကြသည်။ ဘိုးတော်ဘုရား လက်ထက်တွင် သားတော် အိမ်ရှေ့မင်း အမိန့်တော်ဖြင့် အယုဒ္ဓယတိုင်း ဂျမ်းပြည်၊ ဟရိဘုဇွာတိုင်း ယွန်းပြည်ပါ အရပ်ရပ် ဒဏ္ဍာရီဇာတ်လမ်းများကို ဂျမ်းသံခံ၊ ယွန်းသံခံတို့နှင့် ညှိနှိုင်း၍ မြန်မာဘာသာ ပြန်ဆိုရသည်။ ဇာတ်လမ်းဇာတ်ကွက်များ ရွေးချယ်၍ သီဆို ကပြနိုင်ရာ ကဗျာ၊ လင်္ကာ၊ ဇာတ်ချင်းများလည်း ရေးရသည်။ ပုဂ္ဂိုလ်ရှစ်ဦး တာဝန်ခွဲဝေ ဆောင်ရွက်ရာတွင် လေးဦးက တီးကွက်များနှင့် ဇာတ်ချင်းများ ရေးသားပြီး လေးဦးက ဇာတ်အဖွယ်အရာစကားနှင့် အလင်္ကာများ ရေးသားသည်။ ရေးဖွဲ့ပြီးစီးသော နန်းတွင်းဇာတ်များမှာ အီနောင်၊ ရာမ၊ သင်္ခပတ္တ၊ ကေသာသီရိဇာတ်တို့ ဖြစ်သည်။ ထိုအဖွဲ့သည် ထိုဇာတ်များအပြင် ငွေတောင်ဇာတ်၊ အရိန္ဒမဇာတ်၊ ကြိုးကြာဇာတ်၊ ဣန္ဒာဝုဓဇာတ်၊ သမုဒ္ဒယော သဇာတ်စသည်တို့ကိုလည်း ရေးသားပြုစုရဟန်တူကြောင်း ဆရာကြီး ဦးမောင်မောင်တင်က မိန့်ဆိုသည်။

သင်္ခပတ္တဇာတ်ကို တောင်ငူမြို့စား မင်းသားသတိုးဓမ္မရာဇာက ရေးသား၍ ကေသာသီရိဇာတ်ကို စဉ့်ကူးမင်း မိဖုရားဟောင်း သခင်မင်းမိက ရေးသားသည်။ ရာမနှင့် အီနောင်ဇာတ်များကိုမူ မည်သူရေးသည်ဟု အတိ အကျ ဖော်ပြမထားသည့်အတွက် တာဝန်ပေးခံရသော ပုဂ္ဂိုလ်ရှစ်ဦးစလုံး

တာဝန်ခွဲဝေ ရေးသားသည်ဟု ယူဆရသည်။ အီနောင်ဇာတ်ကို မြဝတီ မင်းကြီး ဦးစ ရေးသည်ဟုလည်း အဆို ရှိသည်။ အိမ်ရှေ့မင်း အမိန့်တော် အတိုင်း ဣန္ဒာဝုခ(အီနောင်) ဇာတ် ဝတ္ထုကို ယိုးဒယားမင်းသား၊ မင်းသမီးတို့ ဖတ်ပြန်စေ၍ ဦးစက စီကုံးရေးသားရကြောင်း၊ လင်္ကာ၊ သီချင်းတီးကွက်များ ရေး၍ ဇာတ်တိုက်ရကြောင်း၊ အီနောင်ဇာတ်မှာ အပြီးမသတ်ကြောင်း၊ ဦးစ မြဝတီမင်းကြီး ဖြစ်လာသောအခါ ပြီးဆုံးအောင် ဖြည့်စွက်ရေးကြောင်း အဆိုရှိပါသည်။ အနောက် နန်းမိဖုရား မမြလေး၏ ဣန္ဒာဝုဒဇာတ်၊ လှိုင်ထိပ် ခေါင်တင်၏ ဝိဇယကာရီဇာတ်နှင့် ဣန္ဒာဝံသဇာတ်တို့သည်လည်း နန်းတွင်း ဇာတ်တော်ကြီးများ ဖြစ်သည်။

သညာသည် အစုရေး နေမျိုးနာဠကကျော်ခေါင် ရေးသားပြုပြင် သည်ဟု အမှတ်အသားရှိသော သီရိရာမ ပြဇာတ်လည်း ပေါ်ထွက်လာ သည်။ ထိုပြဇာတ်ကို 'ရာမနန်းတွင်း ဇာတ်တော်ကြီး'၊ 'ရာမပြဇာတ်တော်ကြီး' ဟူသည့်အမည်များဖြင့်လည်း ခေါ်ကြသည်။ ပြဇာတ်ထဲတွင် ရာမမင်းသား ကို 'သီရိရာမ'ဟု စကားထူး သုံးထား၍ သီရိရာမပြဇာတ်ဟု အမည်တပ်လျှင် သင့်မည်ထင်ကြောင်းလည်း အဆိုအမိန့်ရှိသည်။ ထိုပြဇာတ်ထဲတွင် ယခင် က ရာမဇာတ်ဟောင်းများ ရှိခဲ့ကြောင်း ရည်ညွှန်းထားသည်ကိုလည်း တွေ့ရ သည်။ (ထိုပြဇာတ်ကို ရာမပြဇာတ်တော်ကြီးအမည်ဖြင့် သုံးတွဲခွဲ၍ တက္က သိုလ်များ သမိုင်းသုတေသနဦးစီးဌာနက ထုတ်ဝေထားပါသည်။)

နန်းတွင်းဇာတ်တော်ကြီးများသည် ဇာတ်လမ်းဇာတ်ကွက် ကျယ်ဝန်း ရှည်လျားသည့်အတွက် ပြီးဆုံးအောင် ရက်ပေါင်းများစွာ ကပြရသည်။ ရာမဇာတ်တော်ကြီးကို ရက်ပေါင်း ၅၀ ကျော်၊ အီနောင်ဇာတ်တော်ကြီးကို ရက်ပေါင်း ၄၀ ကျော် ကပြရကြောင်း၊ ကျန်ဇာတ်တော်ကြီးများကို ၇ ရက်ခန့် ကပြရကြောင်း ဆရာကြီး ဦးမောင်မောင်တင်ထံမှ မှတ်သားရပါသည်။

နန်းတွင်းဇာတ်များနှင့် တစ်မူခွဲကာ တစ်ညအတွင်း အပြီးကပြနိုင် သော ပြဇာတ်များကို တီထွင်ရေးသားသူကား ဘကြီးတော်ဘုရား သာယာ ဝတီမင်း၊ ပုဂံမင်းတို့၏ လက်ထက်တွင် ထင်ရှားသော ဆရာကြီး ဦးကြင်ဥ ဖြစ်သည်။ ဦးကြင်ဥသည် ပါပဟိန်၊ ဒေဝကုမ္ဘဏ်၊ ဝင်္ကန္တ (ဝေဠုဝတီကုမ္ဘာရီ ဇာတ်ဟုလည်း ခေါ်သည်)၊ မဟော် (လက်ထပ်ခန်း)၊ မဟော် (ဥမင်ခန်း)၊ တေဇသူရိန်၊ ကာလ ကဏ္ဍီ၊ မာယာဝဉ္ဇန၊ ဝေဿန္တရာပြဇာတ်များကို

ရေးသားခဲ့သည်။ ဦးကြင်ဥ၏ အစဉ်အလာကို စလေဆရာကြီး ဦးပုညက လိုက်သည်။ ဦးပုညသည် သာယာဝတီမင်း၊ ပုဂံမင်း၊ မင်းတုန်းမင်းတို့ လက်ထက်တွင် ထင်ရှားသည်။ ဦးကြင်ဥကဲ့သို့ပင် တစ်ညနှင့် အပြီးကပြနိုင်သော ပြဇာတ်များ ရေးသားခဲ့သည်။ ပဒုမ၊ ရေသည်၊ ဂင်္ဂါမာလ၊ ဝိဇယ (ဝိဇယဗဟု)၊ ကောသလ၊ ဝေဿန္တရာ၊ ကုသာ ဝါသုဒေဝပြဇာတ်များ ရေးသားခဲ့သည်။ ဦးကြင်ဥနှင့် ဦးပုညတို့၏ ပြဇာတ်များတွင် ဇာတ်နိပါတ်ကို အခြေခံသော မဟော်၊ ရေသည်တို့ကဲ့သို့ ပြဇာတ်များ၊ မဟာဝင်ကို အခြေခံသော ဝိဇယကဲ့သို့ပြဇာတ်၊ ပင်ကိုစိတ်ကူးဖြင့် တီထွင်ရေးသားသော ပါပဟိန်၊ ဒေဝကုမ္ဘာဏ်တို့ကဲ့သို့ ပြဇာတ်များ ပါဝင်သည်။

ထိုကာလတွင် ပြဇာတ်ရေးဆရာ အများအပြား ပေါ်ပေါက်နေပြီ ဖြစ်သည်။ ဦးမြရိပ်၊ ဦးရွှေလှ၊ ဦးဉာဏ်၊ ဦးခဲ၊ ဦးရုံး၊ ဦးမောင်ကလေး၊ ဦးပိန်၊ ဦးဖြိုးကြီး၊ ဦးတုတ်၊ ဦးရွှေလှ၊ မြောက်ဝေယ် သွေးသောက်ကြီး မောင်ကျော်တို့၏ ပြဇာတ် ၄၆ စောင် ပေါ်ထွက်နေပြီဖြစ်ကြောင်း၊ ကုန်းဘောင်ခေတ် ဒုတိယပိုင်းတွင် အမည်မသိဆရာတို့၏ ပြဇာတ် ၃၉ စောင် ပေါ်ထွက်ခဲ့ကြောင်း ကိုမောင်မောင်ကြီး(ငြိမ်းကျော်)၏ အမှတ်အသားအရ သိရသည်။ မဟိန္ဒဇာတ်၊ ဝဏ္ဏပုဏ္ဏမာဇာတ်၊ စန္ဒရဟာသဇာတ်၊ ဝေရပ္ပဇာတ်၊ ဇနက္ကဇာတ်၊ ဘယနာဂဇာတ်တို့သည် ဦးကြင်ဥ၊ ဦးပုညတို့၏ လက်ရာများနှင့် တူနေသည်ဟု ဆိုရလောက်သော၊ စာရေးသူအမည် မပါသော ပြဇာတ်များဖြစ်ကြောင်း ဆရာကြီး ဦးမောင်မောင်တင်က မိန့်ဆိုထားသည်။

ကုန်းဘောင်ခေတ်နှောင်း(မန္တလေးခေတ်)တွင် အချုပ်တန်း ဆရာဖေရေးသော ယုဇန (ရုဇန) ဝတ်မှုန်မင်းသမီး ပြဇာတ်ပေါ်ထွက်သည်။ သီပေါမင်းနှင့် စုဖုရားလတ်တို့၏ နန်းတွင်းရေးများကို စောင်းကာရိပ်ကာ ရေးသားထားသော ပြဇာတ်ဖြစ်ကြောင်း သိရသည်။ အချုပ်တန်းဆရာဖေသည် မင်းကတော်ပြဇာတ်ကိုလည်း ရေးသားသည့်အပြင် မဟော်ပြဇာတ်ကို တခြားပြဇာတ်ဆရာများနှင့်အတူ ဝေပုံကျ ခွဲဝေရေးရာတွင် ပါဝင်ကြောင်း သိရသည်။

ဤနေရာတွင် ပြဇာတ်လေ့လာသော ပညာရှင်များအကြောင်း ဖော်ပြလိုပါသည်။ ဆရာကြီး ဒေါက်တာထင်အောင်သည် ၁၉၃၃ ခုနှစ်တွင် စာပေပါရဂူ(ပီအိတ်ချ်ဒီ)ဘွဲ့အတွက် 'မြန်မာပြဇာတ်နှင့် အင်္ဂလိပ် ဥရောပပြဇာတ်များ

နှိုင်းယှဉ်လေ့လာချက်' ခေါင်းစဉ်ဖြင့် ဒပ်ဗလင်တက္ကသိုလ်၊ ထရင်နီတီ ကောလိပ်သို့ သုတေသနကျမ်းတစ်စောင် တင်သွင်းပြီး ထူးထူးချွန်ချွန် အောင်မြင်ခဲ့သည်။ ထိုကျမ်းမှ မြန်မာပြဇာတ်နှင့်ဆိုင်သော သမိုင်းကို 'မြန်မာ ပြဇာတ်များ' အမည်ဖြင့် ၁၉၃၇ ခုနှစ်တွင် စာအုပ်ထုတ်ဝေခဲ့ရာ မြန်မာပြဇာတ် ကို ခေတ်သစ်နည်းနာများဖြင့် ဦးဦးဖျားဖျား လေ့လာသော ကျမ်းဟု ဆိုနိုင် သည်။ တစ်ဖန် ဆရာကြီး ဒေါက်တာလှဘေသည် စာပေပါရဂူဘွဲ့အတွက် ကိုလိုနီခေတ်ဦး ပြဇာတ်တစ်ပုဒ်ဖြစ်သော ဦးပုတ်နီ၏ ကုမ္ဘာရပြဇာတ်ကို သုတေသနပြု၍ ၁၉၄၄ ခုနှစ်တွင် လန်ဒန်တက္ကသိုလ်သို့ ကျမ်းတင်သွင်းပြီး ပါရဂူဘွဲ့ ရယူခဲ့သည်။ မြန်မာပြဇာတ်ကို ကမ္ဘာစာပေနယ်သို့ရောက်အောင် ပို့ဆောင်ပေးသော ပညာရှင်ကြီးနှစ်ဦး ဖြစ်သည်။ ထို့အတူ ဆရာကြီး မှော်ဘီ ဆရာသိန်း၊ ဆရာ သိပ္ပံမောင်ဝ၊ ဆရာဦးမောင်မောင်တင်၊ ဆရာဇေယျ၊ ဆရာမောင်မောင်ကြီး (ငြိမ်းကျော်)၊ ဆရာကြီးသခင်ဘသောင်းတို့သည် လည်း မြန်မာပြဇာတ်များကို အထူးတလည် အာရုံပြုလေ့လာခဲ့ကြသော ပညာရှင်များ ဖြစ်သည်။ ထိုပညာရှင်များ၏ သုတေသနပြုချက်များတွင် ဖော်ပြပါ မြန်မာပြဇာတ် အစဉ်အလာကို အထင်အရှားတွေ့နိုင်ပါသည်။ ကိုလိုနီခေတ်မတိုင်မီ ပေါ်ထွန်းခဲ့သော နန်းတွင်းဇာတ်တော်ကြီးများနှင့် ညချင်းပြီး ပြဇာတ်များ ပေါ်ထွန်းရေးအတွက် ရှေ့က အခိုင်အမာ လမ်းခင်း ပေးခဲ့သော အစဉ်အလာ နည်းနာများဖြစ်ကြောင်း ကိုလိုနီခေတ် ပြဇာတ်များ က သက်သေပြလျက် ရှိပါသည်။

(ဃ) မြန်မာစကားပြေအထွေထွေ အစဉ်အလာ

ရှေးခေတ်မြန်မာစကားပြေ အစဉ်အလာကို ခြေရာခံကြည့်မည်ဆိုလျှင် ပုဂံခေတ် ကျောက်စာ၊ မင်စာများကို အစောဆုံးတွေ့ရမည် ဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓ သာသနာကို အထူးသက်ဝင် ယုံကြည်ကြသော ပုဂံခေတ်သားတို့သည် မိမိ တို့၏ ကုသိုလ်ကောင်းမှုများကို အရှည်တည်တံ့စေရန် ကျောက်စာများ ရေး ထိုး မှတ်တမ်းတင်ခဲ့ကြသည့်အတွက် အလှူမှတ်တမ်း ကျောက်စာများ ပေါ် ပေါက်လာသည်။ ပုဂံခေတ်မှ ကုန်းဘောင်ခေတ်အထိ ခေတ်အစဉ်အဆက် တွေ့ရသော အလှူမှတ်တမ်း စကားပြေများဖြစ်သည်။ ဘုရားတည် ကျောင်း ဆောက်၍ လယ်များ၊ ကျွန်များ လှူဒါန်းပြီး အမျှဝေခြင်း၊ ဆုတောင်းခြင်း၊

အလှူကို မဖျက်ဆီးဝံ့အောင် ကျိန်စာဆိုခြင်းများ ပါဝင်သည်။ ဂူဘုရား အတွင်း နံရံတွင် ဇာတ်နိပါတ် သရုပ်ဖော်ပန်းချီပုံများကို ညွှန်းသော မင်စာ များနှင့်အတူ အလှူမှတ်တမ်း မင်စာများလည်း တွေ့ရသည်။

အင်းဝခေတ်မှစ၍ ရဟန်းတော်များက ဘုရင်များအား မေတ္တာရပ်ခံ သော မေတ္တာစာများ ပေါ်ပေါက်လာသည်။ မေတ္တာစာများကို ကဗျာဖြင့်သာ မက စကားပြေဖြင့်လည်း ရေးသည်။ ကာရန်များချိတ်ကာ ဖွဲ့ဖွဲ့နွဲ့နွဲ့ရေးသော စကားပြေများ ဖြစ်သည်။ ကန်တော်မင်းကျောင်း ဆရာတော်က ရွှေနန်းကြေး ရှင်ထံ တင်သွင်းသော သြဝါဒ မေတ္တာစာသည် ထင်ရှားသော မေတ္တာစာ တစ်ပုဒ် ဖြစ်သည်။

ဝတ္ထုအစဉ်အလာအပိုင်းတွင် တင်ပြခဲ့သော ဝတ္ထုစကားပြေများနည်း တူ ရာဇဝင်၊ အရေးတော်ပုံ စကားပြေများလည်း ပေါ်ထွန်းသည်။ ရှင်မဟာ သီလဝံသ၏ ရာဇဝင်ကျော်သည် အကောင်းဆုံးရာဇဝင် စကားပြေကျမ်း ဖြစ်သည်။ တောင်ငူခေတ်တွင် ဝန်ကြီး ဗညားဒလ မွန်ဘာသာမှ မြန်မာပြန် သော ရာဇာဓိရာဇ်အရေးတော်ပုံသည်လည်း ရာဇာဓိရာဇ်အား ဖြစ်ရပ်နှင့် ကြီးပမ်းချက်များကို သရုပ်ဖော်၍ ရေးဖွဲ့ထားသော စကားပြေဖြစ်သည်။ ဟံ သာဝတီနှင့် အင်းဝမှ သူရဲကောင်းများ၏ အမူအရာအမျိုးမျိုးကို မြင်ကွင်း ကျယ် ကားချပ်ကြီးသဖွယ် ရေးဖွဲ့ထားသည်။ ညောင်ရမ်းခေတ်တွင် ဦးကုလားပြုစုသော မဟာရာဇဝင်ကြီးသည် ထင်ရှားသောစကားပြေ ကျမ်း တစ်စောင် ဖြစ်သည်။

ထို့အတူ ညောင်ရမ်းခေတ် အနောက်ဘက်လွန်မင်းလက်ထက်မှ စ၍ ထုတ်ပြန်သော မင်းအမိန့်တော်များကို ကုန်းဘောင်ခေတ်တွင် ပို၍ ကျယ်ပြန့် စေသည်။ တရားစီရင်ရာတွင် မှီငြမ်းကိုးကားသော ဓမ္မသတ်ကျမ်းများတွင် ပုဂံခေတ် ပါဠိ ဘာသာဖြင့်ရေးခဲ့သော ဓမ္မဝိလာသဓမ္မသတ် ထင်ရှားသည်။ ညောင်ရမ်းခေတ်တွင် ထိုဓမ္မသတ်ကို မြန်မာပြန်သည်ဟု ယူဆရသည်။ သာလွန်မင်းက မေးမြန်းသောတရား ဓမ္မသတ်ဆိုင်ရာများကို ကိုင်းရွာစား၊ မနုရာဇာ လျှောက်ထုံးဟုလည်း ခေါ်ကြသည်။ မြီတောင်းမှု၊ အမွေမှု၊ ဥစ္စာ ပျောက်မှုစသည့် မှုခင်းဆိုင်ရာ ဓမ္မသတ်ဖြတ်ထုံးများကို ကျစ်လျစ်သော စကားပြေဖြင့် တိကျစွာ ရေးသားထားသည်ကို တွေ့ရသည်။

ရှင်ဇိနာရာမ၏ ပါရမီတော်ခန်းပျို့၊ အဖြေ၊ ရှင်ဥက္ကံသမာလာ၏

တောင်ငူဆိုရတု အဖြေတို့ကဲ့သို့ ရှေးစာဆိုတို့၏ စာများကို နောက်စာဆိုတို့က ရှင်းလင်းဖွင့်ပြသောကျမ်းများ၊ တောင်တွင်းဆရာတော်၏ သဒ္ဒဗျူဟာကျမ်းကဲ့သို့ မြန်မာဘာသာ စကားဆိုင်ရာ အဖွင့်ကျမ်းများလည်း ပေါ်ပေါက်သည်။

ကုန်းဘောင်ခေတ်တွင် စကားပြေ၏ နယ်ပယ်သည် ပို၍ ကျယ်ပြန့်လာသည်။ အိန္ဒိယ၊ တရုတ်၊ ထိုင်း စသည့်နိုင်ငံများနှင့်တကွ အနောက်နိုင်ငံများနှင့်ပါ ဆက်ဆံရသဖြင့် အတွေ့အကြုံသစ်များ ရရှိပြီး မြန်မာစာပေ၏ နယ်ပယ်သည် ပို၍ ကျယ်ပြန့်လာပါသည်။

အင်းဝခေတ်က စခဲ့သော မေတ္တာစာအရေးအသားသည် ကုန်းဘောင်ခေတ်တွင် ပို၍ ကျယ်ပြန့်လာသည်။ ရှင်ဥက္ကံသမာလာ၊ ကျည်းကန်ရှင်ကြီး၊ မုံရွေးဆရာတော်၊ ဦးပုည၊ ကျီးသဲ ဆရာတော်၊ လယ်တီဆရာတော် စသည့် ပုဂ္ဂိုလ်များ၏ မေတ္တာစာများ တွင်ကျယ်လာသည်။ စာဆိုတို့က သက်ဆိုင်ရာပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ ကိုယ်စားရေးဖွဲ့ရသော မေတ္တာစာများတွင် လူအမျိုးမျိုး ဘဝအထွေထွေနှင့် ပတ်သက်သည့် အကြောင်းအရာများကို တွေ့ရသည်။

ရာဇဝင်အရေးတော်ပုံတို့တွင် တွင်းသင်းမင်းကြီး၏ ရာဇဝင်သည် ဘိုးတော်ဘုရား အမိန့်တော်အရ ကျောက်စာတစ်ထောင်ကျော် ကိုးကားပြုစုထားသော ကျမ်းအဖြစ် ထင်ရှားသည်။ ပညာရှင်များ ပြုစုသည့် မှန်နန်းရာဇဝင်သည်လည်း မင်းအဆက်ဆက် ဆောင်ရွက်ချက်များကို ကျယ်ပြန့်စွာ မှတ်တမ်းတင်ထားသည်။ လက်ဝဲနော်ရထာနှင့် တွင်းသင်းမင်းကြီးတို့၏ အလောင်းမင်းတရားကြီး အရေးတော်ပုံ နှစ်စောင်တွင် အလောင်းမင်းတရား၏ ကြိုးပမ်းချက်များကို ခုံညားသော စကားပြေဖြင့် တွေ့ရသည်။

အလောင်းမင်းတရားနှင့် ပြည်တည်ထောင်ဖက်အတုလ ဆရာတော်က အလောင်းမင်းတရားအတွက် ပြုစုပေးသော လောကဓမ္မထုံးပေါင်း စာတမ်းတွင် မင်းတို့၏ ကျင့်စဉ်များကို အကိုးအကားနှင့် ဖော်ပြထားသည်။ အင်ရုံဝန်ကြီး၏ လောကဗျူဟာ အင်ရုံစာတမ်း၊ အိမ်ရှေ့အတွင်းဝန် ဇေယသင်္ခယာ၏ ရွှေဘုံနိဒါန်းတို့တွင် ထီးနန်းအစဉ်အလာများကို မှတ်တမ်းတင်ထားသည်။ မောင်းထောင်ဆရာတော်၏ ရာဇသေဝကဒီပနီတွင်မူ မင်းမှုထမ်းတို့ ကျင့်သုံးဖွယ်များကို ဖော်ပြကာ မင်းမှုထမ်းကောင်းဖြစ်ရေးကို လမ်းညွှန်ထားသည်။

အခြားနိုင်ငံများနှင့် ဆက်သွယ်မှု ကျယ်ပြန့်လာသည့်အလျောက် ဓရီး

သွားအတွေ့အကြုံကို မှတ်တမ်းတင်သော ခရီးသွားမှတ်တမ်းများလည်း ပေါ်ပေါက်လာသည်။ မဇ္ဈိမဒေသ ချစ်ကြည်ရေးအတွေ့အကြုံကို မှတ်တမ်းတင်သော နေမျိုးဇေယျကျော်ထင်၏ မဇ္ဈိမဒေသအရေးပုံ၊ အင်္ဂလိပ်မြန်မာ ပထမစစ်အပြီးကာလ ကာလကတ္တားသို့ သွားရောက်ရုံးစိုက်ရသော မင်းကြီးမဟာစည်သူ၏ ဘင်္ဂလားသွားစာတမ်း၊ အင်္ဂလန်နှင့် ပြင်သစ်သို့ သံအဖွဲ့ကို ခေါင်းဆောင်၍ သွားရသော ကင်းဝန်မင်းကြီး၏ လန်ဒန်မြို့သွား နေ့စဉ်မှတ်တမ်းနှင့် ပြင်သစ်နိုင်ငံသွား နေ့စဉ်မှတ်တမ်းတို့သည် ထင်ရှားသောခရီးသွားမှတ်တမ်းများ ဖြစ်သည်။

ယောမင်းကြီး ဦးဘိုးလှိုင်က ရာဇဓမ္မသင်္ဂဟကျမ်းတွင် မင်းအစရှိသော အစိုးရသူကြီးတို့ ကျင့်အပ်သောကျမ်းဟု ဖွင့်ဆိုကာ နိုင်ငံတိုးတက်ရေးကို ရှေးရှုသော အတွေးအမြင်များကို ပြထားသည်။

ဓမ္မသတ်၊ ဖြတ်ထုံး၊ လျှောက်ထုံး စကားပြေများတွင် ကျုံးဝန်ဘုမ္မဇေယျ၏ မနုကျယ်ဓမ္မသတ်၊ ရန္တမိတ်ကျော်ထင်၏ ရေစကြိုခုံတော်ဖြတ်ထုံး၊ ရှင်စန္ဒလင်္ကာ၏ ဘိုးရာဇာလျှောက်ထုံးခေါ် မဏိရတနာပုံကျမ်းတို့ ထင်ရှားသည်။ တရားဥပဒေဆိုင်ရာ ထုံးနည်းများ၊ မှတ်သားလိုက်နာဖွယ် လျှောက်ထားချက်များကို တွေ့ရသည်။ စကားပြေ အရေးအသား ရှင်းလင်းပြေပြစ်သော ကျမ်းများ ဖြစ်သည်။

အလောင်းမင်းတရား၏ အမေးကို အတုလဆရာတော်ဖြေသော နန်းစဉ်ပုစ္ဆာအဖြေကျမ်း၊ လက်ဝဲနော်ရထာ၏ အမေးကို တောင်တွင်းဆရာတော်ဖြေသော လက်ဝဲနော်ရထာလျှောက်ထုံး၊ မုံရွာ ရှင်သီရိမာလာ၏ အမေးကို မုံရွေးဇေတဝန်ဆရာတော်ဖြေသော သမန္တစက္ခုဒီပနီကျမ်း၊ ဘိုးတော်ဘုရား၏ အမေးကို မောင်းထောင်ဆရာတော်ဖြေသော အမေးတော်ဖြေကျမ်းတို့တွင် သိမှတ်ဖွယ်အကြောင်းအရာ အမျိုးမျိုးကို အကျယ်တဝင့် ဖြေဆိုထားသည့် အတွက် စွယ်စုံကျမ်းကြီးများသဖွယ် ဖြစ်ပါသည်။ ကျီးသဲလေးထပ်ဆရာတော်၏ စွယ်စုံကျော်ထင်ကျမ်းတွင် ကျည်းကန်ရှင်ကြီး၏ အမေးများကို အကျယ်ရှင်းပြထားသကဲ့သို့ ဦးခြံမုံ၏ ကဝိလက္ခဏာဒီပနီတွင် စိန္တကျော်သူ ဦးဩ၏ ကဝိလက္ခဏာ သတ်ပုံ သံပေါက်များကို အကျယ်ဖြေဆိုထားသည်။ မြန်မာမှုဆိုင်ရာ ဗဟုသုတအမျိုးမျိုး ပါဝင်သည်။

ဒုတိယ ကျော်အောင်စံထားဆရာတော်က 'ဝေါဟာရ အတ္ထပက္ခ

သနီ'တွင် ဝေါဟာရများကို အနက်ဖွင့်ကာ ရှင်းပြသည်။ လှေသင်းအတွင်းဝန်၏ ဝေါဟာရ လိနတ္ထဒီပနီတွင်လည်း ကွယ်ဝှက်သော အနက်ရှိသည့် စကားများကို ဖွင့်ဆိုသည်။ မဟာဓမ္မသင်္ကြံ၏ သာသနာလင်္ကာရစာတမ်းတွင် ဗုဒ္ဓသာသနာသမိုင်းစဉ်ကို တွေ့ရပြီး ယောမင်းကြီး၏ ဝိမုတ္တိရသကျမ်းတွင် အတ္တနှင့် အနတ္တဝါဒကို ပိုင်းခြားပြသည်။ ကာယနုပဿနာကျမ်းတွင်မူ ပါဠိတော်ကို သက္ကတဆေးကျမ်း၊ အနာတမီ (ခန္ဓာဗေဒ) ကျမ်းတို့ဖြင့် ညှိနှိုင်းပြထားသည်။ သမားတော်ကြီးဦးနွဲ့က တရုတ်ဆေးကျမ်းကို ဂန္ဓာလရာဇ်ဆေးကျမ်းဟူသော အမည်ဖြင့် မြန်မာပြန်သည်။ မင်းတုန်းမင်းလက်ထက်တွင် ဒေါက်တာမေဆင်က ဆေးနှင့်အနာကုအကြောင်း စာကို ပြုစုပြီး အင်္ဂလိပ်ဝေါဟာရများကို မြန်မာမှု ပြုသည်။ ယောမင်းကြီး ဦးဘိုးလှိုင်၏ ဥတုဘောဇနသင်္ဂဟကျမ်းသည် ဥတုနှင့် အာဟာရကို အကြောင်းပြုသော ကျန်းမာရေးလမ်းညွှန်ကျမ်း ဖြစ်သည်။ ဖန်ချက်ဝန်နှင့် ယောမင်းကြီးတို့က ဓာတုဗေဒကျမ်းကို လောကဓာတ်ဆေးကျမ်းကြီးဟူသော အမည်ဖြင့် မြန်မာပြန်သကဲ့သို့ ဦးရွှေပင်ကလည်း အင်္ဂလိပ်မြင်းကြန်ကို မြန်မာပြန်သည်။ ပြည်ပနိုင်ငံများနှင့် ဆက်ဆံမှု ကျယ်ပြန့်လာသည်နှင့်အမျှ ပညာရပ်အမျိုးမျိုးကို မြန်မာစကားပြေဖြင့် ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ရေးသားလာကြသည်ကို တွေ့ရသည်။

အောက်မြန်မာနိုင်ငံတွင် သတင်းစာများ တွင်တွင်ကျယ်ကျယ် ပေါ်ထွက်နေချိန်တွင် မင်းတုန်းမင်း၏ အစီအမံဖြင့် ရတနာပုံနေပြည်တော် သတင်းစာပေါ်ထွက်လာခြင်းမှာလည်း အရေးပါသောအချက် ဖြစ်သည်။

ဤသို့ဖြင့် ရှေးခေတ် မြန်မာစကားပြေ အစဉ်အလာကို ခြေရာခံကြည့်နိုင်ပါသည်။

အခန်း (၁)
ကိုလိုနီခေတ်မြန်မာစာပေ၊ အပိုင်း-၁
(၁၈၂၆-၁၉၂၀)

အခန်း (၁)
ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာစာပေ၊ အပိုင်း-၁
(၁၈၂၆ ခုနှစ်မှ ၁၉၂၀ ပြည့်နှစ်အထိ)

(က) ခေတ်နောက်ခံ အခြေအနေ

(၁) နိုင်ငံရေး

မြန်မာပြည်ကို ဗြိတိသျှတို့က ကျူးကျော်စစ်သုံးကြိမ်ဆင်နွှဲ၍ တစ်ပိုင်း ပြီးတစ်ပိုင်း သိမ်းယူခဲ့သည်။ ပထမစစ်ပွဲအပြီး ၁၈၂၆ ခုနှစ်တွင် ရခိုင်နှင့် တနင်္သာရီကိုလည်းကောင်း၊ ဒုတိယစစ်ပွဲအပြီး ၁၈၅၂ ခုနှစ်တွင် ပဲခူးနယ်ကို လည်းကောင်း၊ တတိယစစ်ပွဲအပြီး အထက်မြန်မာပြည်ကိုလည်းကောင်း သိမ်းယူပြီးနောက် ၁၈၈၆ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလ ၁ ရက်နေ့တွင် မြန်မာတစ်နိုင်ငံလုံးကို ဗြိတိသျှ အင်ပါယာအတွင်းသို့ သွတ်သွင်းခဲ့သည်။ နောက်ဆုံး မြန်မာဘုရင် သီပေါမင်းကို ရတနာဂီရိသို့ ပို့ဆောင်ထိန်းသိမ်းထားခဲ့သည်။

မြန်မာတိုင်းရင်းသားတို့သည် ပထမစစ်ပွဲပြီးဆုံးချိန်ကပင် ဗြိတိသျှတို့ကို ပြန်လည်တိုက်ခိုက်ကြသည်။ ဒုတိယစစ်ပွဲပြီးဆုံးချိန်တွင်လည်း အလားတူပင် ပြန်လည် တွန်းလှန်ကြသည်။ တတိယစစ်ပွဲပြီးဆုံးချိန်တွင်ကား မြန်မာနိုင်ငံတစ်ဝန်းလုံး ဗြိတိသျှနယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေးတိုက်ပွဲများ အရှိန်အဟုန်ပြင်းစွာ ပေါ်ပေါက်ခဲ့သည်။ တောင်ပေါ်နှင့် မြေပြန့်ဒေသများရှိ တိုင်းရင်းသားပေါင်းစုံတို့သည် သူ့ကျွန်မခံလိုစိတ်ဖြင့် အသက်စွန့်ကာ တိုက်ပွဲဝင်ခဲ့ကြသည်။

ဗြိတိသျှတို့သည် မြန်မာတိုင်းရင်းသားတို့၏ နယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေး လှုပ်ရှားမှုများကို လက်နက်ကိုင်အင်အားများစွာဖြင့် ရက်စက်စွာ နှိမ်နင်းခဲ့သည်။ နယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေးတိုက်ပွဲများ ပြင်းထန်လွန်းသည့်အလျောက် မြေပြန့်ဒေသများကို

၁၀ နှစ်ခန့်၊ တောင်တန်းဒေသများကို ၁၅ နှစ်ခန့်ပြင်းပြင်းထန်ထန် နှိမ်နင်းခဲ့ရသည်။ တော်လှန်တိုက်ခိုက်မှုများသည် မြေပြန့်ဒေသများ၌ ၁၈၉၆ ခုနှစ်ခန့်တွင် ချုပ်ငြိမ်းသွားသော်လည်း တောင်တန်းဒေသများတွင် ၂၀ ရာစု နှစ်ဦးကာလအထိ ဆက်လက်ဖြစ်ပွားခဲ့သည်။ ဗြိတိသျှတို့သည် ထိုကာလတွင်မှ အုပ်ချုပ်မှုအခြေချနိုင်ခဲ့သည်။

ဗြိတိသျှလက်အောက် ကျရောက်ပြီးဖြစ်သော အောက်မြန်မာနိုင်ငံအုပ်ချုပ်ရေးမှာမူ ၁၈၈၅ ခုနှစ်တွင် အခြေကျနေပြီဖြစ်သည်။ ရခိုင်၊ တနင်္သာရီ၊ ပဲခူးနယ်တို့ကို ခရိုင်ဝန်ရှင်တော်မင်းကြီးတစ်ဦးစီ သီးခြားအုပ်ချုပ်ရာမှ ၁၈၆၂ ခုနှစ်တွင် အိန္ဒိယအစိုးရ၏ ပြဋ္ဌာန်းချက်အရ ထိုနယ်သုံးနယ်ကို ဗြိတိသျှမြန်မာပြည်ဟုခေါ်တွင်စေလျက် မဟာဝန်ရှင်တော်မင်းကြီးတစ်ဦးက အိန္ဒိယဘုရင်ခံချုပ်၏ကိုယ်စားလှယ်အဖြစ် အုပ်ချုပ်ရသည်။ တစ်ဖန် ရခိုင်၊ တနင်္သာရီ၊ ပဲခူး၊ ဧရာဝတီဟူ၍ ခရိုင်နယ်ကြီးလေးခုသတ်မှတ်ကာ မဟာဝန်ရှင်တော်မင်းကြီး၏လက်အောက်တွင် ခရိုင်ဝန်ရှင်တော်မင်းကြီး တစ်ဦးစီက တာဝန်ယူအုပ်ချုပ်ရသည်။ ခရိုင်နယ်အသီးသီးကို စီရင်စုများခွဲထားပြီး အရေးပိုင်၊ မြို့အုပ်၊ တိုက်သူကြီး၊ ရွာသူကြီး၊ ရွာခေါင်းတို့က အဆင့်ဆင့် တာဝန်ယူအုပ်ချုပ်သောစနစ်ကို ကျင့်သုံးသည်။ မြန်မာတစ်ပြည်လုံး ဗြိတိသျှလက်အောက်ကျောက်ပြီးသည့်နောက်တွင်လည်း တိုင်း၊ ခရိုင်၊ မြို့နယ်၊ ကျေးရွာအုပ်စု၊ ကျေးရွာဟူ၍ အဆင့်ဆင့်ဖွဲ့စည်းပြီး အလားတူအဆင့်ဆင့် တာဝန်ယူအုပ်ချုပ်သည်။ ၁၈၉၇ ခုနှစ်တွင် မြန်မာပြည်ကို အိန္ဒိယပြည်နယ် တစ်နယ်အဖြစ်သတ်မှတ်၍ ဒုတိယဘုရင်ခံက တာဝန်ယူ အုပ်ချုပ်သည့်စနစ်ကို စတင် ကျင့်သုံးသည်။

ဗြိတိသျှလက်အောက်တွင် မြန်မာတိုင်းရင်းသားတို့သည် ဖိနှိပ်မှုအမျိုးမျိုးခံရပြီး အဘက်ဘက်တွင် သိမ်ငယ်နိမ့်ကျခဲ့ရသည်။ မကြာမီမှာပင် မြန်မာလူငယ်များသည် ခေတ်ပညာကို ကြိုးစားသင်ယူရင်း အမြင်ကျယ်လာကြသည်။ လက်ရှိအခြေအနေကို ပိုင်းခြားဝေဖန်လျက် နိုင်ငံ၏အနာဂတ်ရေးအတွက် ကြိုးပမ်းဆောင်ရွက်ရန် စိတ်ထက်သန်လာကြသည်။ အိန္ဒိယနိုင်ငံအမျိုးသား ကွန်ဂရက်အသင်းကြီး၏ အမျိုးသားရေးဆောင်ရွက်ချက်များကို သတိပြုမိလာကြသည့်အပြင် ၁၉၀၅ ခုနှစ် ရုရှ ဂျပန်စစ်တွင် အာရှတိုက်သား ဂျပန်တို့ အနိုင်ရခြင်းကလည်း မြန်မာတို့ကို စိတ်ဓာတ်တက်ကြွစေခဲ့သည်။ ဤသို့ဖြင့် ၂၀ ရာစုနှစ်ဦးတွင် အမျိုးသားစိတ် ပြန်လည်နိုးကြားလာရသည်။ ဘာသာရေးအသင်းအဖွဲ့

များ ပေါ်ပေါက်လာရာတွင် အထင်ရှားဆုံးမှာ ၁၉၀၆ ခုနှစ်တွင်ခေတ်ပညာတတ် လူငယ်တစ်စုတို့ထောင်သော ဝိုင်အမ်ဘီအေ (Y. M. B. A)ခေါ် ဗုဒ္ဓဘာသာ ကလျာဏယုဝအသင်း (Young Men's Buddhist Association) ဖြစ်သည်။ အသင်း၏ ရည်ရွယ်ချက်မှာ အမျိုးသားဘာသာ သာသနာပညာ တိုးတက်ရေးအတွက် ကြိုးပမ်းဆောင်ရွက်ရန် ဖြစ်သည်။ ဝိုင်အမ်ဘီအေ၏ ကျေးဇူးကြောင့် ခေတ်ပညာတတ်လူငယ်များ စုစည်းမိခြင်းသည် တန်ဖိုးကြီး မားသော ရလဒ်ဖြစ်သည်။ နိုင်ငံရေးအသင်းအဖွဲ့အဖြစ် ဖွဲ့စည်းခြင်းမဟုတ် သော်လည်း နိုင်ငံရေး မျက်စိ စတင်ဖွင့်ပေးသောအသင်းဟု ဆိုနိုင်သည်။ စတင်ဖွဲ့စည်းစဉ်က အသင်းသား ၂၀ ခန့်သာရှိသော်လည်း မြန်မာနိုင်ငံအနှံ့ အပြားတွင် အသင်းခွဲများပေါ်လာပြီး မြို့ကြီးများ၌ ပြည်လုံးကျွတ် အစည်း အဝေးများကျင်းပကာ ဘာသာရေး၊ ပညာရေး၊ ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာ အရေး ကြီးသော ဆုံးဖြတ်ချက်များ ချမှတ်နိုင်ခဲ့သည်။

၁၉၁၁ ခုနှစ်တွင် စတင်ထုတ်ဝေသော သူရိယသတင်းစာကလည်း မြန်မာတို့ကို မျက်စိဖွင့်ပေးသည်။ သူရိယသတင်းစာက ဝိုင်အမ်ဘီအေကို အားပေးသည်။ ထိုအချိန်က ဘုရားပုထိုး ပရိဝုဏ်အတွင်းသို့ ဥရောပတိုက် သားများ ဖိနပ်စီးဝင်သည့်ပြဿနာရှိရာ ထိုပြဿနာကို ၁၉၁၈ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ ထုတ် သူရိယမဂ္ဂဇင်းတွင် ကာတွန်းဆရာ ဦးဘကလေးက ကာတွန်းဖြင့် လှောင်ပြောင်သည် ဖိနပ်မချွတ်ချင်သော မျက်နှာဖြူလင်မယားကို ဂေါပက လူကြီးများက ကျောပိုး၍ ဘုရားကုန်းတော်ပေါ်ပို့ပေးပုံ ရေးဆွဲထားသော ကာတွန်းဖြစ်သည်။ ထိုမှ ဖိနပ်ပြဿနာ ကြီးထွားလာပြီး ၁၉၁၈ ခုနှစ် မေလ ၁၉ ရက်နေ့တွင် ဝိုင်အမ်ဘီအေက ခေါင်းဆောင်၍ ဂျပန်လီဟောတွင် လူထု အစည်းအဝေးကျင်းပကာ ဘုရားဝတ္တကမြေများတွင် လူမျိုးခြားများ ဖိနပ် မစီးရဟု ဆုံးဖြတ်သည်။ အစိုးရကလည်း ထိုဆုံးဖြတ်ချက်ကို လက်ခံ ကြောင်း ကြေညာရသည်။ ဂျပန်လီဟောအစည်းအဝေးသည် ဖိနပ်ပြဿနာမှ အမျိုးသားရေးသို့ ဦးတည်သည်အထိ အရေးပါခဲ့သည်။

ပထမကမ္ဘာစစ် ဖြစ်ပွားသောအခါ ဗြိတိသျှအစိုးရသည် လက်အောက် ခံကိုလိုနီနိုင်ငံများမှ လူအား၊ ငွေအား၊ ပစ္စည်းအားကို အားထားလာရသည့် အတွက် အိန္ဒိယအင်ပိုင်ယာမှ ပြည်သူများကို ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ရေးရသည့် အထိ ကူညီပါမည်ဟု စကားဆိုချက်အရ မြန်မာတို့ကလည်း ဟုမ္မရူး

(Home Rule) ခေါ် ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ရေးတောင်းဆိုရန် ကြိုးစားကြသည်။
 ဝိုင်အမ်ဘီအေနှင့် အခြားအသင်းအဖွဲ့များသည် အိန္ဒိယနိုင်ငံသို့ ရောက်နေ
 သော ဗြိတိသျှဝန်ကြီး မွန်တေဂူထံ ၁၉၁၇ ခုနှစ်တွင် သွားရောက်၍ ဟုမ္မရူး
 တောင်းဆိုရာ မွန်တေဂူက သက်ညှာစွာ စဉ်းစားပါမည်ဟု ချွေးသိပ်လိုက်
 သော်လည်း ၁၉၁၉ ခုနှစ် အိန္ဒိယနိုင်ငံ အုပ်ချုပ်ရေးအက်ဥပဒေ ပြဋ္ဌာန်း
 သောအခါ မြန်မာနိုင်ငံကို ချန်လှပ်ထားခဲ့သည်။ ဝိုင်အမ်ဘီအေသည် ဟုမ္မရူး
 တောင်းဆိုရန် ဦးဘဘော၊ ဦးပု၊ ဦးထွန်းရှိန် (ဘေပုရှိန်) တို့ကို ကိုယ်စား
 လှယ်အဖြစ် ၁၉၁၉ ခုနှစ်တွင် လန်ဒန်သို့ စေလွှတ်သည်။ မအောင်မြင်၍
 ၁၉၂၀ ပြည့်နှစ် တွင် ဦးဘဘော၊ ဦးပု၊ ဦးသိမ်းမောင်တို့ကို နောက်တစ်ကြိမ်
 စေလွှတ်သည်။ ကိုယ်စားလှယ်များသည် မြန်မာနိုင်ငံအုပ်ချုပ်ရေးနှင့်
 ပတ်သက်၍ အောက်လွှတ်တော်အမတ်များ၊ သတင်းစာဆရာများနှင့်
 ဆွေးနွေးခွင့်ရခဲ့သည်။ မြန်မာ့ဆန္ဒကို ထုတ်ဖော်ခွင့်ရခဲ့သည်။

ဝိုင်အမ်ဘီအေသည် အသင်းခွဲပေါင်း ၂,၀၀၀ ကျော်ရှိလာသည့်အတွက်
 အသင်းလုပ်ငန်းများတိုးချဲ့၍ အမျိုးသားရေးကို ပွင့်ပွင့်လင်းလင်း ဆောင်ရွက်
 နိုင်ရန် ၁၉၂၀ ပြည့်နှစ်တွင် ဝိုင်အမ်ဘီအေအသင်းများစုစည်းပြီး ဂျီစီဘီအေ
 (G. C. B. A) ခေါ် မြန်မာအသင်းချုပ်ကြီး (General Council of Bur-
 mese Associations) ကို ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်သည်။ တစ်ပြည်လုံးရှိ ဝိုင်
 အမ်ဘီအေနှင့်အတူ ဝံသာနုအမျိုးသား စိတ်ဓာတ်နိုးကြားလာသည်နှင့်အမျှ
 ဝံသာနုဟူသော ဝေါဟာရ ခေတ်စားလာသည်။ တိုင်းရင်းဖြစ်များကိုသာ
 သုံးစွဲရန် လှုံ့ဆော်လျက် အမျိုးသားစိတ်ဓာတ်ကို ထုတ်ဖော်ပြကြသည်။

မူလကရှိနေသော ရန်ကုန်ကောလိပ်နှင့် ယုဒသန်ကောလိပ်တို့ကို
 ပေါင်းစည်း၍ ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်တည်ထောင်ရန် ဗြိတိသျှအာဏာပိုင်တို့
 ရေးဆွဲ အတည်ပြုလိုက်သော ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်ဥပဒေကို မကျေနပ်သည့်
 အတွက် ယင်းကောလိပ်များမှ ကျောင်းသားများခေါင်းဆောင်ပြီး သပိတ်
 မှောက်ရာမှ ပထမကျောင်းသားသပိတ်ပေါ်ပေါက်သည်။ သပိတ်စတင်
 သော ၁၉၂၀ ပြည့်နှစ် ဒီဇင်ဘာလ ၅ ရက်နေ့မှ တစ်ပတ်အတွင်း တစ်နိုင်ငံ
 လုံးရှိကျောင်းများသို့ ကူးစက်သွားသည်။ ယင်းသပိတ်ကိုအကြောင်းပြု၍
 ၁၉၂၁ ခုနှစ် ဩဂုတ်လ ၁၄ ရက်နေ့တွင် ရန်ကုန်မြို့၌ အမျိုးသားကောလိပ်
 ပေါ်ပေါက်လာရသည်နှင့်အတူ မြို့တိုင်းတွင် အမျိုးသားကျောင်းများ ပေါ်

ပေါက်လာရသည်။ သပိတ်စတင်သံညှိ မြန်မာရက်ဖြစ်သော တန်ဆောင်မုန်း လပြည့်ကျော် ၁၀ ရက်နေ့ကို အမျိုးသားနေ့ဟု သတ်မှတ်ပြီး နှစ်စဉ် အထိမ်းအမှတ်ကျင်းပသည်။ အမျိုးသားကောလိပ်နှင့် အမျိုးသားကျောင်းများသည် လူငယ်များကို အမျိုးသားစိတ်ဓာတ်သွင်းပေးသော အချက်အချာများဖြစ်လာသည်။

ဤသို့ဖြင့် မြန်မာတို့ ဗြိတိသျှလက်အောက် စတင် ကျရောက်သည့် ၁၈၂၆ ခုနှစ်မှ ၁၉၂၀ ပြည့်နှစ်အထိ နိုင်ငံရေးအခြေအနေများသည် ထိုခေတ်တွင် ပေါ်ပေါက်လာသော မြန်မာစာပေများတွင် ထင်ဟပ်နေသည့်အပြင် မြန်မာ့စာပေထွန်းကားရေးအတွက် အရေးပါသောအကြောင်းတရားအဖြစ် အထောက်အကူပြုလျက်ရှိသည်။

(၂) စီးပွားရေး

ဗြိတိသျှလက်အောက်မရောက်မီက မြန်မာ့စီးပွားရေးစနစ်သည် လယ်ယာစိုက်ပျိုးရေးကို အခြေပြုသော်လည်း ငွေကြေးဖြင့်ရောင်းဝယ်သော စီးပွားရေးစနစ်မဟုတ်။ ပြည်တွင်းထုတ်ကုန်များကို ပြည်သူပြည်သား အချင်းချင်း ဖလှယ်၍ သုံးစွဲသော စီးပွားရေးစနစ်ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ငွေကြေးရှိရန်မှာ ပဓာနမဟုတ်ဘဲ ပြည်တွင်းထုတ်ကုန်များကို ပြည်တွင်းဖူလုံအောင် ထုတ်လုပ်နိုင်ရန်သာ ပဓာနဖြစ်သည်။ မြန်မာနိုင်ငံ၏ ပင်မစီးပွားရေး ဖြစ်သော စိုက်ပျိုးရေးစနစ်သည် ဝမ်းရေးအတွက် စိုက်ပျိုးသောစနစ်ဖြစ်သည်။ သမားရိုးကျစနစ်အပေါ် စိုက်ပျိုးသည်။ အလွန်ချမ်းသာသူလည်း မရှိ။ အလွန်ဆင်းရဲသူလည်းမရှိ။ ဝမ်းစာဖူလုံအောင် လုပ်ကြသည်။ ဆန်စပါး၊ ပြောင်း၊ ပဲ၊ ဝါ၊ နှမ်း၊ ဆပ်တို့ကို စိုက်ပျိုးသည်။ အထက်မြန်မာနိုင်ငံနှင့် အောက်မြန်မာနိုင်ငံ အပြန်အလှန် ကူးသန်းရောင်းဝယ်ကြသည်။

ကိုလိုနီခေတ်တွင် စီးပွားရေးစနစ် ပြောင်းလဲသွားသည်။ ရခိုင်နှင့် တနင်္သာရီကို ဗြိတိသျှတို့ သိမ်းယူပြီးနောက် ဆန်စပါးစိုက်ပျိုးရေးနှင့် သစ်တောလုပ်ငန်းများကို ကွပ်ကဲသည်။ ရခိုင်ဒေသတွင် ဆန်စပါးစိုက်ပျိုးရေးကို အဓိကလုပ်ကိုင်သည်။ လိုအပ်သော အလုပ်သမားအင်အားရရှိရန် ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ် ကုလားများကို မြန်မာပြည်သို့ ခေါ်သွင်းသည်။ ၁၈၅၂ ခုနှစ်တွင် စစ်တွေမြို့သည် နိုင်ငံခြားသို့ ဆန်စပါးအများဆုံး တင်ပို့သော ဆိပ်ကမ်းမြို့

ကြီးဖြစ်လာသည်။ တနင်္သာရီဒေသတွင်လည်း ၁၈၄၀ ပြည့်နှစ်နောက်ပိုင်းတွင် ဆန်စပါးနှင့် ကျွန်းသစ်လုပ်ငန်းကို တိုးချဲ့သည်။ အိန္ဒိယမှ ကုလားအလုပ်သမားများနှင့် မလေးမှ တရုတ်အလုပ်သမားများကို ခေါ်ယူလုပ်ကိုင်သည်။ ကြက်ပေါင်စေး၊ ဓာတ်သတ္တုလုပ်ငန်းများကို တိုးချဲ့သည်။ ပဲခူးနယ်ကို သိမ်းပြီးသောအခါ ပဲခူးရိုးမမှ ကျွန်းသစ်တောကြီးများကို အကြီး အကျယ် ခုတ်လှဲသည်။ ရေနံလုပ်ငန်းကိုလည်း သမားရိုးကျပုံစံမှ ခေတ်သစ် ပုံစံသို့ ပြောင်းလဲလုပ်ကိုင်သည်။

စတီးဘရားသားကုမ္ပဏီ၊ ဘီအိုစီကုမ္ပဏီ၊ ဘုံဘောဘားမားကုမ္ပဏီ စသည့် ဗြိတိသျှ အရင်းရှင်ကြီးကုမ္ပဏီကြီးများ ပေါ်ပေါက်လာပြီး ဆန်စပါး၊ ရေနံ၊ ကျွန်းသစ်တို့ကို ပြည်ပသို့ ချုပ်ကိုင်ရောင်းချ၍ လက်ဝေခံကုလား၊ တရုတ်ကုန်သည်များက ပြည်တွင်းကုန်ကူးသန်းရောင်းဝယ်ရေးကို အင်တိုက်အားတိုက် လုပ်ဆောင်ကြသည်။

အစိုးရက မြေလွတ်မြေရိုင်းများကို ခုတ်ထွင်လုပ်ကိုင်ခွင့်ပေးသည့် အတွက် စိုက်ပျိုးမြေဧကများ တိုးပွားလာသည်။ လမ်းပန်းဆက်သွယ်ရေး၊ သယ်ယူပို့ဆောင်ရေးနှင့် ကူးသန်းရောင်းဝယ်ရေးလုပ်ငန်းများ ကျယ်ပြန့်လာသည်။ ၁၈၆၉ ခုနှစ်တွင် စူးအက်တူးမြောင်းဖွင့်ပြီးနောက် ကူးသန်းရောင်းဝယ်ရေး ပိုမိုတိုးတက်လာသည်။ ဥရောပနှင့် တိုက်ရိုက်ကုန်သွယ်မှုပြုနိုင်လာသည်။ မြို့တိုင်းတွင် သင်္ဘောလမ်း၊ မီးရထားလမ်းများ ဖွင့်လှစ်သည့်အတွက် ကူးသန်းရောင်းဝယ်ရေး ကျယ်ပြန့်လာသည်။ ၁၈၈၅ ခုနှစ်တွင် မြန်မာ့ဆန်စပါးသည် ကမ္ဘာ့ဈေးကွက်မှာ တွင်ကျယ်နေပြီဖြစ်သည်။ ဆန်စပါး၊ ကျွန်းသစ်၊ ဝါဂွမ်းတို့ကို ပြည်ပသို့ပို့၍ ပြည်ပမှ ပိုးထည်၊ ချည်ထည်၊ သံထည်၊ ဆား၊ သကြား၊ အရက် စသည်တို့ကို ပြည်တွင်းသို့ တင်သွင်းသည်။ ဆန်စပါးနှင့် ကျွန်းသစ်ကို အကြောင်းပြု၍ ဆန်စက်၊ သစ်စက်လုပ်ငန်းများလည်း ပေါ်လာသည်။ သို့သော် စီးပွားရေးလုပ်ငန်း အများစုကို ဥရောပတိုက်သားများနှင့် တရုတ်ကုလားများ ပိုင်ဆိုင်ကြသည်။ အလုပ်သမားအများစုမှာ အိန္ဒိယနိုင်ငံသားများဖြစ်သည်။ ဗြိတိသျှအစိုးရသည် လိုအပ်သော အလုပ်သမားများရရှိနိုင်ရန် အိန္ဒိယမှ ချစ်တီးများကို မြန်မာပြည်တွင်းသို့ အတားအဆီးမရှိခေါ်သွင်းသည်။ ချစ်တီးများသည် တောကြိုအုံကြားအထိပျံ့နှံ့ကာ နေရာအနှံ့ ရောက်ရှိလာကြသည်။ ဗြိတိသျှဘဏ်

များက ချစ်တီးများကို ငွေ ၁၀၀ လျှင် ၄ ကျပ်နှုန်းမှ ၈ ကျပ်နှုန်း အထိသာ အတိုးယူ၍ ငွေချေးကြရာ ချစ်တီးများက မြန်မာလယ်သမားများ ကို ငွေ ၁၀၀ ကျပ်လျှင် ၁၀ ကျပ်၊ ၁၅ ကျပ်၊ ၂၅ ကျပ် စသည်ဖြင့် အဆမတန် အတိုးယူကာ ငွေပြန်ချေးကြသည်။ လယ်သမားများသည် မြေများတိုးချဲ့ စိုက်ပျိုးရာ၌ လိုအပ်သော လယ်ယာသုံးပစ္စည်းများ ဝယ်ယူရန် ချစ်တီးများ ထံမှ ငွေချေးရာတွင် အနောက်တိုင်း ဥရောပနည်းနာများကို အကျွမ်းတဝင် မရှိကြသည့်အလျောက် စာချုပ်များတွင် အလွယ်တကူ လက်မှတ်ရေးထိုး ပေးကြသည်။ နောက်ဆုံးတွင် အရင်းပေါ် အတိုးဖိလာသောကြွေးမြီများကို ပြန်မဆပ်နိုင်တော့ဘဲ လယ်ယာများကို ချစ်တီးများလက်သို့ ထိုးအပ်ကြရသည်။

မြန်မာလယ်သမားများသည် အလွယ်တကူ စိုက်ပျိုးနိုင်သော လယ် မြေပေါပေါများများရှိသည့်အပြင် အစဉ်အဆက်က ကျွမ်းကျင်သောလုပ်ငန်း ဖြစ်သည့်အတွက် လယ်ယာလုပ်ငန်းကိုသာ အာရုံစိုက်၍ လုပ်ကြစဉ်တွင် တခြားလုပ်ငန်းများကို နိုင်ငံခြားသားများက လက်ဝါးကြီးအုပ်လာကြသည်။ ၁၉၂၀ ပြည့်နှစ်တွင် မြန်မာတိုင်းရင်းသားတို့သည် လက်ကားရောင်းဝယ်ရေး နှင့် ဆန်စက်သစ်စက်လုပ်ငန်းများကို ဝင်ရောက်လုပ်ကိုင်ရန် ကြိုးစားသော် လည်း ထိုလုပ်ငန်းများတွင် အခြေကျနေပြီဖြစ်သော နိုင်ငံခြားသားကုမ္ပဏီ များကို မထိုးဖောက်နိုင်ကြတော့ပေ။

ထိုကာလ မြန်မာ့စီးပွားရေးအခြေအနေကို ခြုံကြည့်လျှင် စီးပွားရေး လုပ်ငန်းများ ဖွံ့ဖြိုးလာသော်လည်း ဗြိတိသျှအစိုးရနှင့် နိုင်ငံခြားသားများသာ အကျိုးဖြစ်ထွန်း၍ မြန်မာတောင်သူလယ်သမားများမှာ မြေမဲ့ယာမဲ့ဖြစ်ကာ ဘဝအခြေအနေ ယိမ်းယိုင်နိမ့်ကျလာရသည်ကို တွေ့ရသည်။ ထိုအခြေအနေ များသည် ထိုကာလတွင် ပေါ်ထွက်သော စာပေများတွင် ထင်ဟပ်လျက်ရှိပြီး ထိုကာလ မြန်မာစာပေအတွက် အရေးပါသောအကြောင်းခံများအဖြစ် အထောက်အထားပြုနေပေသည်။

(၃) လူမှုရေး

ကိုလိုနီခေတ် လူမှုရေးအခြေအနေပြောင်းလဲမှုများတွင် ပညာရေး ကဏ္ဍ၌ လောကဓာတ်ကျောင်းများ ပေါ်ပေါက်လာခြင်းသည် ထင်ရှားသော ပြောင်းလဲမှုတစ်ရပ်ဖြစ်သည်။ မြန်မာ့ရိုးရာ ပညာရေးစနစ်မှာ ဘုန်းတော်ကြီး

mgye.com

များက မြန်မာယောက်ျားကလေးများကို စာရေးစာဖတ်သင်ပေးသော ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်း ပညာရေးစနစ်ဖြစ်သည်။ လူပုဂ္ဂိုလ်များဖွင့်လှစ်သော အိမ်ကျောင်းများလည်း အတန်အသင့်ရှိပြီး မိန်းကလေးများပါ သင်ကြားနိုင် သည်။ ကိုလိုနီခေတ်တွင် ဗြိတိသျှအစိုးရက လောကဓာတ်ကျောင်းခေါ် အတန်းကျောင်းများ ဖွင့်လှစ်ပြီး စာရေးစာဖတ်သာမက ပထဝီဝင်၊ ဂဏန်း သင်္ချာ၊ သဒ္ဒါနှင့် မြေတိုင်းပညာတို့ကို သင်ကြားပေးသည်။ ဘုန်းတော်ကြီး ကျောင်းအချို့က လောကဓာတ်ကျောင်းစနစ်ကို လိုက်၍ သင်ကြားကြသည်။ ပထမစစ်ပွဲအပြီး ၁၈၅၆ ခုနှစ် နောက်ပိုင်းတွင် ရခိုင်နှင့် တနင်္သာရီဒေသများ တွင် ကျောက်ဖြူနှင့် မော်လမြိုင်မြို့တို့၌ လောကဓာတ်ကျောင်းများ စတင်ဖွင့် လှစ်သည်။ ၁၈၈၆ ခုနှစ်တွင် ပညာရေးဌာနကို စတင်ဖွင့်လှစ်ခဲ့ရာ လောက ဓာတ်ကျောင်းများသည် ပညာရေးဌာနက ချမှတ်သော သင်ရိုးနှင့် သင်နည်း များကို လိုက်နာသင်ကြားကြရသည်။

ထိုစဉ်က ဗြိတိသျှအစိုးရထားရှိသော ပညာရေးရည်မှန်းချက်များမှာ တစ်ဖက်သတ် အယူသီးစိတ်ပပျောက်စေရန်၊ ဗြိတိသျှအစိုးရ စိုးမိုးမှုကို ပိုမို လက်ခံလာကြစေရန်နှင့် အုပ်ချုပ်ရေးယန္တရား ချောမွေ့စေရန်မျှသာ ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် မူလတန်းပညာ ပျံ့နှံ့ရေးကိုသာ အဓိကထားသည်။ လောကဓာတ် ကျောင်းများမှ ထွက်လာသည့် မြန်မာတိုင်းရင်းသားများကို အုပ်ချုပ်ရေး ယန္တရားတွင် စာရေးစာချိ အမှုထမ်းများအဖြစ် ထည့်သွင်းအသုံးပြုရန်လောက် သာ ရည်ရွယ်သည်။ စီးပွားရေးလုပ်ငန်းများ ချဲ့ထွင်လာသောအခါတွင် အင်္ဂလိပ်စာတတ်သော စာရေးစာချိများ လိုအပ်လာသည့်အတွက် အင်္ဂလိပ်စာ သင်ကြားမှု တိုးပွားလာသည်။ မူလတန်းသာမက အလယ်တန်း၊ အထက် တန်းကျောင်းများ ပေါ်လာသည်။ တိုင်းရင်းဘာသာသင်ကျောင်းများ၊ အင်္ဂလိပ်ဘာသာသင်ကျောင်းများနှင့် အင်္ဂလိပ်-မြန်မာ နှစ်ဘာသာသင် ကျောင်းများဟူ၍ ကျောင်းသုံးမျိုး ကွဲပြားလာသည်။

အိန္ဒိယအင်ပါယာအတွက် ဗြိတိသျှအစိုးရချမှတ်သော ပညာရေးရည် မှန်းချက်များတွင် 'အသားရောင် ညိုသော်လည်း၊ အင်္ဂလိပ်ဘာသာစာပေနှင့် စကားကို တတ်ကျွမ်းကာ အင်္ဂလိပ်များကဲ့သို့ တွေးခေါ်ပြီး အင်္ဂလိပ်စိတ် ဓာတ်မျိုးရှိနေသော ပညာတတ်လူတန်းစားတစ်ရပ် မွေးထုတ်၍ ထိုလူတန်း စားကို တိုင်းရင်းသားလူမျိုးများနှင့် အစိုးရတို့ကြားတွင် ပေါင်းကူးတံတား

သဖွယ်ဖြစ်စေရန်ဟူသော အချက်ပါဝင်သည်။ ကာလနှင့်အညီ ဗြိတိသျှတို့က မြန်မာတိုင်းရင်းသားများကို အယုံသွင်းရန် အားထုတ်ခဲ့သည်။ ထို့ပြင် ဗြိတိသျှအစိုးရသည် ၁၉၁၆ ခုနှစ်တွင် အင်ပါယာသစ္စာတော်ခံ အတွေးအခေါ်ကော်မတီ (The Imperial India Committee) ကို ဖွဲ့စည်းကာ မြန်မာပြည်အတွက် သီးခြားပညာရေးမူဝါဒတစ်ခု ချမှတ်ခဲ့သည်။ လူမျိုး၊ ဘာသာစကား၊ အသားအရောင်နှင့် ကိုးကွယ်သည့်ဘာသာအယူဝါဒ ကွဲပြားစေကာမူ ဗြိတိသျှအင်ပါယာကြီး မပြိုကွဲရေးအတွက် တညီတညွတ်တည်း စုပေါင်းဆောင်ရွက်မည်ဟူ၍ သစ္စာခံယူထားသော အတွေးအခေါ်မျိုးဖြစ်သည်။ ထိုအတွေးအခေါ်ကို ကျောင်းများသို့ နည်းမျိုးမျိုးဖြင့် သွတ်သွင်းပေးသည်။

ရန်ကုန်တက္ကသိုလ် ပေါ်ပေါက်လာသောအခါ အုပ်ချုပ်ရေးယန္တရားအတွက် လိုအပ်သော ခေတ်ပညာတတ်အရာရှိများ ဝန်ထမ်းများကို မွေးထုတ်ပေးခဲ့သည်။ ထို့အတူ နယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေး အမျိုးသားရေးစိတ်ဓာတ် နိုးကြားလာသော ပညာတတ်လူငယ်များကိုလည်း မွေးထုတ်ပေးခဲ့သည်။

ထိုကာလတွင် ပုံနှိပ်စက်များကို အသုံးပြု၍ သတင်းစာ၊ ဂျာနယ်၊ မဂ္ဂဇင်းများ၊ စာအုပ်စာတမ်းများ ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေမှုလုပ်ငန်း တွင်ကျယ်လာခြင်းသည်လည်း အရေးပါသော အကြောင်းတစ်ရပ်ဖြစ်သည်။ အောက်မြန်မာပြည်တွင် ၁၈၄၃ ခုနှစ်ကတည်းက ပထမဆုံး မြန်မာသတင်းစာဖြစ်သော 'ဓမ္မသိသတင်းစာ'ကို မော်လမြိုင်မြို့တွင် ထုတ်ဝေနေပြီဖြစ်သည်။ ထို့နောက် မြန်မာသတင်းစာများ ထွက်ပေါ်လာရာ ၁၉၂၀ ပြည့်နှစ်တွင် သတင်းစာအမျိုး ၄၀ ခန့် ပေါ်ထွက်လာပြီဖြစ်သည်။ မြန်မာ့ဗျူဟာဂျာနယ် (၁၉၁၉)နှင့် မြန်မာ့မဂ္ဂဇိန် (၁၉၁၂)တို့မှစ၍ ဂျာနယ်များ မဂ္ဂဇင်းများလည်း ပေါ်ထွက်လာသည်။ ထိုစာနယ်ဇင်းများ၏ ကျေးဇူးကြောင့် မြန်မာတိုင်းရင်းသားတို့သည် ပတ်ဝန်းကျင်ကို ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် အာရုံပြုမိပြီး မြန်မာ့အကြောင်း၊ ကမ္ဘာ့အကြောင်း အသိအမြင်တိုးပွားလာရသည်။ ပထမကမ္ဘာစစ်ကြီး ဖြစ်ပွားချိန်တွင် စစ်သတင်းစာများကို စိတ်ဝင်စား ဖတ်ရှုရာမှ မြန်မာများ သတင်းစာဖတ်သည့် အလေ့အထ ကျယ်ပြန့် စွဲမြဲလာသည်မှာ အထင်အရှားပင် ဖြစ်သည်။

ပုံနှိပ်စက်များက ပျို့လင်္ကာရာဇဝင် ဇာတ်နိပါတ်များ၊ ကာလပေါ် မြန်မာပြဇာတ်များ၊ ခရစ်ယာန်သာသနာပြုများ ရေးသားသော စာအုပ်များ၊ ဘာသာပြန်ပုံပြင်ဝတ္ထုများ စသည့် မြန်မာစာပေအမျိုးမျိုးကို ကျယ်ကျယ်ပြန့်

ပြန် ထုတ်ဝေလာကြသည့်အတွက် မြန်မာများ စာဖတ်ဝါသနာ တိုးပွားလာ ပြီး ကိုယ့်စာပေ ကိုယ့်ယဉ်ကျေးမှုအကြောင်းကို ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် သိမြင် လာရသည်။ နိုင်ငံနှင့်အဝန်း နေရာအနှံ့လှည့်လည် ကပြကြသော ရုပ်စုံသဘင်၊ ဇာတ်သဘင်တို့ကလည်း မြန်မာ့ရိုးရာယဉ်ကျေးမှု အမွေအနှစ်များကို ဖော်ဆောင်ကာ ပွဲကြည့်ပရိသတ်အား ကိုယ့်ယဉ်ကျေးမှုကို လေးစားမြတ်နိုး စိတ်ထက်သန်လာအောင် သိမ်မွေ့စွာ နှိုးဆော်ပေးသည်။

၁၉၁၀ ပြည့်နှစ်တွင် မြန်မာနိုင်ငံ သုတေသနအသင်း ပေါ်ပေါက်လာပြီး မြန်မာနိုင်ငံ သုတေသနအသင်းဂျာနယ်ကို ပုံမှန်ထုတ်ဝေသည်။ ပါဝင်သော ဆောင်းပါးစာတမ်းအများစုမှာ အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့် ဖြစ်သော်လည်း မြန်မာ ဘာသာဖြင့် ရေးသားသော မြန်မာပညာရှင်ကြီးများ၏ ဆောင်းပါးစာတမ်းများ လည်း ထည့်သွင်းသည်။ အသင်းက စာပေပြိုင်ပွဲများပြုလုပ်၍ ဆုချီးမြှင့်ခြင်း မှာလည်း မှတ်သားဖွယ် အချက်တစ်ချက်ဖြစ်သည်။ ၁၉၁၆ ခုနှစ်တွင် ဂျော့ ဘုရင်မင်းမြတ်နှင့် မေရီမီဖုရားကြီးတို့၏ ဘုန်းတော်ဘွဲ့ လေးချိုးကြီးနှင့် ဘုန်းတော်ဘွဲ့ရတု ရေးသားယှဉ်ပြိုင်ရန် ကြေညာပြီး အတော်ဆုံး လေးချိုးကြီး နှင့် ရတုကို ရွေးချယ်ကာ ဆုချီးမြှင့်သည်။ ၁၉၁၇ ခုနှစ်တွင် စစ်ချီ သီချင်းပြိုင်ပွဲဆု၊ ၁၉၂၀ ပြည့်နှစ်တွင် မြန်မာနိုင်ငံသားများ သို့မဟုတ် စာပေ ဆိုင်ရာ စာတော် ရေးသားယှဉ်ပြိုင်သော ဆုတို့ဖြစ်သည်။ ခေတ်ကာလ အလျောက် ဘုန်းတော်ဘွဲ့က စတင်ခဲ့သော်လည်း နောက်ပိုင်းတွင် မြန်မာ စာပေဖွံ့ဖြိုးရေးကို ရှေးရှုသော သဘောကို တွေ့ရသည်။

ဤသို့ဖြင့် ကိုလိုနီခေတ်ဦးပိုင်းတွင် မြန်မာတို့သည် လူမှုရေးအခြေ အနေသစ်များဖြင့် ကြုံတွေ့ရသည်။ ထိုအခြေအနေသစ်များသည် ထိုကာလ တွင်ပေါ်ပေါက်သော စာပေများ၌ ထင်ဟပ်လျက်ရှိသည့်အပြင် ထိုကာလ၏ မြန်မာစာပေ ပေါ်ထွန်းမှုကို အထောက်အပံ့ပြုနေသော အကြောင်းခံလည်း ဖြစ်သည်။

(၆) ဝတ္ထု

(၁) မြန်မာဝတ္ထုအလှည့်အပြောင်း

မြန်မာတစ်နိုင်ငံလုံး ဗြိတိသျှကိုလိုနီကျွန်ဘဝသို့ ကျရောက်ပြီးနောက် နှစ်ဆယ်ရာစု ခေတ်ဦးပိုင်းတွင် မြန်မာဝတ္ထုလမ်းကြောင်း၌ အလှည့်အပြောင်း

တစ်ခုပေါ်ပေါက်လာသည်။ တခြားမဟုတ်။ ကာလပေါ်ဝတ္ထုဟု ယခင်က အသုံးတွင်ခဲ့သော 'နော်ဗယ်'ခေါ် ဝတ္ထုအဖွဲ့မျိုး ပေါ်ပေါက်လာခြင်းဖြစ်သည်။ ကာလပေါ် ဝတ္ထုသည် ရှေးဝတ္ထုနှင့် အခြေခံသဘောချင်းတူသော်လည်း ရှေးဝတ္ထုနှင့် တစ်မူ ကွဲပြားသော ခြားနားချက်များလည်း ရှိသည်။ ထို့ကြောင့် ထိုအလှည့်အပြောင်း သည် မြန်မာဝတ္ထုလမ်းကြောင်းတွင် အရေးပါသော အလှည့်အပြောင်းဖြစ်သည်။

ရှေးဝတ္ထုနှင့် ကာလပေါ်ဝတ္ထုသည် အခြေခံရာ အကြောင်းအရာချင်းလည်း ခြားနားသည်။ အရေးအဖွဲ့ချင်းလည်း ခြားနားသည်။

ရှေးဝတ္ထုများသည် အများအားဖြင့် ဗုဒ္ဓစာပေလာဝတ္ထုများဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် အခြေခံရာ အကြောင်းအရာများမှာ ဘုရားမပွင့်မီနှင့် ဘုရားလက်ထက်ဖြစ်တော်စဉ်များဖြစ်သည်။ ကာလပေါ်ဝတ္ထုများမှာမူ ဝတ္ထုရေးသူ၊ ဝတ္ထုဖတ်သူတို့၏ ပတ်ဝန်းကျင်တွင် မြင်တွေ့ရသော ဖြစ်ရပ်များကို အခြေခံသည့်အတွက် ရှေးနှင့်မတူ တစ်မူထူးခြင်းဖြစ်သည်။

ရှေးဝတ္ထုများသည် ပါဠိဘာသာမှ မြန်မာဘာသာသို့ ပြန်ဆို၍ မြန်မာမှု ပြုထားသော ဝတ္ထုများဖြစ်သည့်အတွက် မြန်မာ စာရေးဆရာတို့၏ ပင်ကိုရေးဝတ္ထုများမဟုတ်။ ပါဠိမှ မြန်မာပြန်သော ဘာသာပြန်ဝတ္ထုများ ဖြစ်သည်။

ထိုခြားနားချက်နှစ်ချက်ကြောင့် ရှေးဝတ္ထုများတွင် မြန်မာဝတ္ထုရေးဆရာတို့၏ ခေတ်ပတ်ဝန်းကျင်အကြောင်း တိုက်ရိုက်မပါဝင်နိုင်ပါ။ ဆိုပါစို့၊ ရှင်မဟာသီလဝံသ၏ 'ပါရာယနဝတ္ထု' သည် အင်းဝခေတ်တွင် ပေါ်ပေါက်သော်လည်း အင်းဝခေတ် ပတ်ဝန်းကျင်အကြောင်း ထင်ဟပ်နိုင်ခြင်းမရှိပါ။ ဦးဩဘာသ၏ ဝေဿန္တရာဝတ္ထုသည် ကုန်းဘောင်ခေတ်တွင် ပေါ်ပေါက်သော်လည်း ကုန်းဘောင်ခေတ် ပတ်ဝန်းကျင်အကြောင်း ထင်ဟပ်နိုင်ခြင်းမရှိပါ။

ရှေးခေတ်ဝတ္ထုများတွင် အများဆုံး ပြုလုပ်နိုင်သည်မှာ ဦးပုည၏ ဆဒ္ဒန်ဆင်မင်းဝတ္ထုမှ ဗြဟ္မဒတ်မင်းကြီးဆိုသည်မှာ မင်းတုန်းမင်းကြီးကို စောင်းချိတ်ရေးသားခြင်းများလားဟု တွေးစရာဖြစ်အောင် ခေတ်သရုပ်ကို သွယ်ဝိုက်၍ ထင်ဟပ်ပြသည့် အလုပ်မျိုးသာ လုပ်နိုင်သည်။ ကဗျာဝတ္ထုဟု ဆိုနိုင်သော ပျို့များတွင်လည်း မူလဇာတ်လမ်းကို ကျောရိုးပြု၍ အပြောက်အမွမ်းများ ဖန်တီးကာ မြန်မာ့ဓလေ့စရိုက်၊ မြန်မာ့အသွေးအရောင် ထင်ဟပ်လာအောင် သွယ်ဝိုက်ဖွဲ့ဆိုခြင်းမျိုးသာ ပြုလုပ်နိုင်သည်။

ကာလပေါ်ဝတ္ထုတွင်ကား ဝတ္ထုရေးသူ၏ ပတ်ဝန်းကျင်တွင် မြင်ရ
 တွေ့ရသော ဖြစ်ရပ်မျိုး၊ ဇာတ်ဆောင်မျိုးတို့ ပါဝင်လာသည်။ ၁၉၀၄ ခုနှစ်
 တွင် ပေါ်ပေါက်လာသော 'မောင်ရင်မောင်မယ်မ' ဝတ္ထုကို ပထမဆုံး မြန်မာ
 ကာလပေါ်ဝတ္ထုအဖြစ် ပညာရှင်တို့ လက်ခံကြသည်။ ပြင်သစ်ဝတ္ထုရေးဆရာ
 အလက်ဇန်ဒါးဒျူးမား၏ မွန်တီခရစ္စတိုနယ်စားကြီးဝတ္ထုကို တစ်စိတ်
 တစ်ပိုင်း မှီငြမ်း ပြုခြင်းဖြစ်သော်လည်း ဝတ္ထုရေးဆရာ ဂျိမ်းလှကျော်၏
 ပင်ကိုဖန်တီးချက်များစွာ ပါဝင်ပြီး မြန်မာ့အဋ္ဌေအသက်ပါအောင် ရေးဖွဲ့နိုင်
 ခြင်းအတွက် ပထမ မြန်မာကာလပေါ်ဝတ္ထုအဖြစ် သတ်မှတ်ခြင်းဖြစ်သည်။
 ကာလပေါ်ဝတ္ထုများတွင် ဇာတ်ဆောင်များသည် နန်းတော်ထဲက မင်းသား
 မင်းသမီးများမဟုတ်တော့။ စာဖတ်သူတို့လို သာမန်လူများဖြစ်သွားသည်။
 နာမည်မှည့်ပုံကအစ 'မောင်ရင်မောင်'၊ 'မမယ်မ'၊ 'မောင်မြတ်သာ' စသည်ဖြင့်
 စာဖတ်သူတို့၏ နာမည်မျိုးနှင့်တူသော နာမည်များဖြစ်သွားသည်။ သို့ဖြင့်
 ကာလပေါ်ဝတ္ထုထဲက ဇာတ်ကောင်များသည် စာဖတ်သူနှင့် နီးကပ်သွားရုံ
 မက တစ်သားတည်းဖြစ်သွားသည်။ ရှေးဝတ္ထုတချို့တွင် ပါဝင်သော နတ်၊
 သိကြား၊ နဂါး၊ ဂဠုန်၊ ဘီလူး စသည့် တန်ခိုးရှင်များလည်း မပါဝင်တော့။
 'မောင်သောင်းဖေ၊ ကိုပေါ၊ ဦးသေလာ၊ မောင်တာနော၊ မောင်မိုင်း၊ ခင်သီ၊
 ခင်ခင်ထား' စသည်ဖြင့် သူလိုကိုယ်လိုလူတွေဖြစ်သွားသည်။ စာဖတ်သူတို့
 အဖို့ မိမိတို့ပတ်ဝန်းကျင်မှ လူများသည် စိတ်ဝင်စားစရာကောင်းသကဲ့သို့
 ဝတ္ထုထဲက လူများသည်လည်း စိတ်ဝင်စားစရာကောင်းလာသည်။

ဗုဒ္ဓစာပေဝတ္ထုများ အင်နှင့်အားနှင့် ပေါ်ထွန်းနေချိန်၊ ကုန်းဘောင်ခေတ်
 တွင် အလှည့်အပြောင်းတစ်ခု ပေါ်ပေါက်သေးသည်။ မြန်မာစာဆိုတို့၏
 ပင်ကိုစိတ်ကူးဖြင့် ဖန်တီးရေးဖွဲ့သော ဝတ္ထုတစ်ပုဒ် ပေါ်ပေါက်လာခြင်းဖြစ်
 သည်။ ထိုဝတ္ထုမှာ 'ရွှေတောင်သီဟသူ'၏ 'ရတနာ့ကြေးမုံ' ဝတ္ထုဖြစ်သည်။
 သို့သော် ဝတ္ထုရေးဆရာသည် မိမိပတ်ဝန်းကျင်ရှိ ဖြစ်ရပ်များ၊ လူ့စရိုက်
 လူ့သဘာဝများကို အခြေခံ၍ ရေးဖွဲ့ခြင်းမဟုတ်ဘဲ အဆန်းတကြယ် စိတ်ကူး
 ယဉ်၍ ရေးဖွဲ့ခြင်းဖြစ်သည့်အတွက် လောကတွင် မဖြစ်နိုင်သောဖြစ်ရပ်များ၊
 မရှိနိုင်သော ဇာတ်ဆောင်များပါဝင်နေသည်။ ဇာတ်ဆောင်မင်းသားကို
 သိကြားမင်းက သန်လျက်ဆက်ရသည်။ သူရဿသီ နတ်သမီးက ပညာ
 သင်ပေးရသည်။ ဇာတ်ဆောင်မင်းသမီးမှာ နေပြောက်ကလေးထိုးရုံနှင့်

မူးမေ့သွားရလောက်အောင် နူးညံ့သည်။ လိပ်ပြာတောင်ပံခတ်သည့်လေကိုပင် အထိမခံနိုင်။ မင်းသမီး၏ အဘိုးအဘွားများက သိကြားတွေ ဗြဟ္မာတွေဖြစ် နေသည်။ တောင်စဉ်ခုနစ်ထပ်ပေါ်မှာ နန်းတည်နေကြသည်။ ဝတ္ထုဖန်တီးပုံ မှာ ဒဏ္ဍာရီဆန်လွန်းနေသည်။ ထို့ကြောင့် ရတနာ့ကြေးမုံဝတ္ထုကို 'ပထမ မြန်မာဒဏ္ဍာရီ' ဝတ္ထုအဖြစ် သတ်မှတ်ကြသည်။ ဤအလှည့်အပြောင်းသည် ဒဏ္ဍာရီဆန်လွန်းသည့်အတွက် နောက်ကလိုက်ရေးသူမရှိဘဲ ရပ်တန့်သွား သည်။ ကာလပေါ်ဝတ္ထု ပေါ်ပေါက်လာသောအခါကျမှ မြန်မာဝတ္ထု အလှည့် အပြောင်းသည် ရှေးဝတ္ထုများနှင့် သိသိသာသာ ကွဲပြားလာခြင်းဖြစ်သည်။

မြန်မာဝတ္ထု အလှည့်အပြောင်းအတွက် ရှေ့ပြေးလမ်းခင်းပေးမှုများ လည်း ရှိသည်။ ကိုလိုနီခေတ်တွင် ခေတ်ပြောင်းလဲမှုကိုအကြောင်းပြု၍ အခြေအနေသစ်များ ကြုံတွေ့ရရာ ထိုအနေသစ်များတွင် အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့် ရေးသားထားသော စာပေများကို ဖတ်ရှုလေ့လာမိခြင်းသည်လည်း တစ်ခု အပါအဝင် ဖြစ်သည်။ နော်ဗယ်ခေါ် ဝတ္ထုအဖွဲ့မျိုးနှင့် ထိတွေ့မှုရှိလာရာမှ နိုင်ငံခြားဝတ္ထုများကို မြန်မာဘာသာပြန်ဆိုမှုများ အတန်အသင့် ပေါ်ပေါက် လာသည်။

ဆရာယုဒသန်က Pilgrim's Progress ကို မြန်မာပြန်သော ခရစ် ယာန်ဝတ္ထု (၁၈၈၅)၊ ရွှေတူးဆန်ဒီက The Fables of Aesop ကို ၈၇ ဘာသာမှ မြန်မာပြန်သော ဣစုပ်၏ဒဏ္ဍာရီ (အိစုပ်ပုံပြင် ၁၈၈၀)၊ မူဟမ္မက်ရှ် ရှုဒင်ခေါ် မောင်ဖိုးခင်နှင့် ဆတိုင်မွတ်ဦးကူးတို့ ပေါင်းစပ်၍ အာရဗီဘာသာမှ မြန်မာပြန်သော ဟာတင်တာယီဝတ္ထုတော်ကြီး(၁၈၈၉)။ ဆရာရာမန်(S.A Rahman)က The Arabian Nights Reader ကို မြန်မာပြန်သော ပသီပုံပြင် ဝတ္ထုကြီး (၁၈၉၆)၊ သထုံမြို့နေ ဆရာမက္ကာတစ် (Stephen M. Mertich) က ဝတ္ထုတို ၉၉ ပုဒ်ကို စုစည်းကာ မြန်မာပြန်သော ၉၉ ဝတ္ထု (၁၈၉၉)၊ မိုဟာမက်ကာစင်နှင့် မိုဟာမက်ယူစုပ် (Mohamed Cassin and Mohamed Usoof) တို့က Bagh O Bahar ဝတ္ထုကို အူရဒူဘာသာမှ မြန်မာပြန်သော ဘာဂ်အိုဘဟူ (၁၈၉၈)တို့ ပေါ်ထွက်ခဲ့သည်။ ၁၉၀၂ ခုနှစ်တွင် ဒယ်နီယယ်ဒီဖိုး (Daniel Defoe) ၏ ရော်ဘင်ဆင်ကရူးဆိုး (Robinson Crusoe) ဝတ္ထုကို ဦးဘိုးဇော်က မြန်မာပြန်ဆိုခဲ့သည်။ ဒီဖိုးသည် နော်ဗယ်ဝတ္ထုခေတ်ကို ထူ ထောင်ခဲ့သူဖြစ်သည်ဟု အသိအမှတ်ပြုခဲ့ကြရာ ၎င်းတို့၏ဝတ္ထုကို ယခုကဲ့သို့

မြန်မာ့ဂန္ထဝင်၌ မိတ်ဆက်ပေးသည်မှာ လွန်စွာ အကျိုးများဖွယ်ရှိကြောင်း ဆရာမောင်ထင်က သုံးသပ် မိန့်ဆိုဖူးသည်။

ဤသို့ဖြင့် မြန်မာကာလပေါ်ဝတ္ထု ပေါ်ပေါက်မလာမီ ရှေ့ပြေးအဖြစ် လမ်းခင်းပေးမှုများ တွေ့ရပါသည်။

(၂) ဝတ္ထုခေတ်ဦး မှတ်တိုင်နှစ်တိုင်

လွန်ခဲ့သော အနှစ်တစ်ရာကျော်ကာလဖြစ်သော ၁၉၀၄ ခုနှစ်တွင် မြန်မာဝတ္ထုလမ်းကြောင်း၌ ပထမဆုံးသော မှတ်တိုင်နှစ်တိုင် စိုက်ထူခဲ့သည်။ ပထမဆုံး မြန်မာကာလပေါ်ဝတ္ထုဟု ဆိုအပ်သော 'မောင်ရင်မောင် မမယ်မ' ဝတ္ထုနှင့် 'ချဉ်ပေါင်ရွက်သည် မောင်မှိုင်း' ဝတ္ထုတို့ မရှေးမနှောင်း ပေါ်ပေါက်လာသောကြောင့်ဖြစ်သည်။ ထိုကာလမှ စတင်ရေတွက်လျှင် မြန်မာဝတ္ထု သက်တမ်းသည် အနှစ်တစ်ရာကျော်ပြီဖြစ်သည်။

၁၈ ရာစု အစပိုင်းကစ၍ အနောက်ဥရောပ၏ နယ်ချဲ့အရှိန်အဝါသည် အာရှတိုက်တွင်းသို့ တိုးဝင်လာသည်နှင့်အမျှ ဥရောပယဉ်ကျေးမှုတချို့သည် လည်း တဖြည်းဖြည်း စိမ့်ဝင်လာသည်။ စိမ့်ဝင်လာသော ဥရောပယဉ်ကျေးမှုများတွင် ဥရောပစာပေလည်း အပါအဝင်ဖြစ်သည်။ ဥရောပစာပေထဲတွင် နော်ဗယ်ခေါ် ဝတ္ထုအဖွဲ့မျိုးလည်း ပါဝင်လေရာ ထိုဝတ္ထုအဖွဲ့မျိုးကို အကြောင်းပြု၍ အာရှတိုက်စာပေများတွင် နော်ဗယ်ခေါ် ကာလပေါ်ဝတ္ထု ပေါ်ပေါက်လာခြင်းဖြစ်ကြောင်း ဆရာဇော်ဂျီက မိန့်ဆိုဖူးသည်။

ရှေ့တွင် ဖော်ပြခဲ့သည့်အတိုင်း မြန်မာစာပေသမိုင်းတစ်လျှောက် အခိုင်အမာ ရပ်တည်နေသော မြန်မာဝတ္ထုအစဉ်အလာနှင့် ဥရောပမှ နော်ဗယ်ဝတ္ထုသဘောတို့ ထိတွေ့ပေါင်းဆုံရာမှ မြန်မာကာလပေါ်ဝတ္ထု ပေါ်ပေါက်လာခြင်း ဖြစ်သည်ဟု ဆိုရပါလိမ့်မည်။

၁၉၀၄ ခုနှစ်တွင် ပေါ်ပေါက်ခဲ့သော ဂျိမ်းလှကျော်၏ မောင်ရင်မောင် မမယ်မ ဝတ္ထုကို ပထမ မြန်မာကာလပေါ်ဝတ္ထုအဖြစ် ပညာရှင်တို့ အသိအမှတ်ပြုကြောင်း ရှေ့တွင် တင်ပြခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။ ဂျိမ်းလှကျော်သည် ပြင်သစ်ဝတ္ထုရေးဆရာ အလက်ဇန်ဒါး ဒျူးမား (Alexandre Dumas) ၏ မွန်တီခရစ္စတိုနယ်စားကြီး (The Count of Monte Cristo) ဝတ္ထုကို တစ်စိတ်တစ်ပိုင်း မှီငြမ်းပြု၍ ကိုယ်ပိုင် ဖန်တီးမှုများလည်းထည့်သွင်းကာ မောင်ရင်

မောင် မမယ်မဝတ္ထုကို ရေးသားခြင်းဖြစ်သည်။ ပြင်သစ်ဝတ္ထုကို မှီငြမ်းပြု သည့်အတွက် ထိုဝတ္ထုကို မြန်မာဝတ္ထုစစ်စစ်မဟုတ်ဟု ဆိုနိုင်သော်လည်း စာရေးသူ၏ ပင်ကိုဖန်တီးမှု အလေးကဲနေသည့်အတွက် ပထမ မြန်မာ ကာလပေါ်ဝတ္ထုအဖြစ် အလေးထားသတ်မှတ်ခြင်းဖြစ်သည်။ 'မြန်မာတစ်ပိုင်း၊ ပြင်သစ်တစ်ပိုင်း'ပါသော ပြင်သစ်မြန်မာဝတ္ထုဟူ၍လည်းကောင်း၊ 'နိုင်ငံခြား ဝတ္ထုတစ်ပုဒ်ကို ဖတ်ရပြီးနောက် ထိုဝတ္ထုကို အခြေခံ၍ စိတ်ကူးဉာဏ် ကွန့်မြူးကာ ဖန်တီးရေးသားသည့် ဆင့်ပွားဝတ္ထုဟူ၍လည်းကောင်း ပညာရှင်တို့ ခေါ်ဝေါ်သတ်မှတ်ကြသည်။

မောင်ရင်မောင် မမယ်မဝတ္ထုတွင် ပထမ မြန်မာကာလပေါ်ဝတ္ထုအဖြစ် သတ်မှတ်သင့်သော ဂုဏ်အရည်အသွေးများ ပါရှိသည်။ ထိုဝတ္ထုတွင် အခန်း ၃၆ ခန်းရှိသည့်အနက် ၉ ခန်းအထိသာ မွန်တီခရစ္စတို နယ်စားကြီးဝတ္ထုကို မှီငြမ်းပြုပြီး ကျန် ၂၇ ခန်းကို မိမိကိုယ်ပိုင်စိတ်ကူးဖြင့် ဖန်တီးထားသည်။ မူရင်းဝတ္ထုတွင် အဓိကဇာတ်ဆောင် 'ဒန်တီ'သည် နိုင်ငံရေးပြစ်မှု မကျူးလွန် ပါဘဲလျက် မလိုသူတို့၏လက်ချက်ကြောင့် ထောင်ကျသွားရာ ထောင်ထဲ တွင် လူသေနှင့် နေရာချင်းလဲကာ ရေထဲပစ်ချခံ၍ ထောင်မှလွတ်မြောက် အောင် ကြိုးစားပြီးနောက် မိမိအား မကောင်းကြံခဲ့သူများကို လိုက်ပြီး လက် စားချေသည်။ မိမိအား ကူညီခဲ့သူများကိုလည်း ပြန်လည်ကျေးဇူးဆပ်သည်။ မောင်ရင်မောင် မမယ်မဝတ္ထုတွင်မူ အလားတူကိစ္စဖြင့် မောင်ရင်မောင် ထောင်ကျပြီး လူသေနှင့် နေရာချင်းလဲကာ ရေထဲပစ်ချခံ၍ ထောင်မှလွတ် မြောက်သည့်နေရာအထိသာ မှီငြမ်းပြုပြီး ကျန်အပိုင်းကို မိမိစိတ်ကူးဖြင့် ဖန်တီးရေးဖွဲ့ကာ တစ်မျိုးတစ်ဖုံ ဇာတ်လမ်းဆင်ထားသည်။ ဒန်တီကဲ့သို့ လက်စားမချေဘဲ ယောက်ျားကောင်းပီသစွာ ကြိုးပမ်းအားထုတ်သဖြင့် သေဘေးမှလွတ်မြောက်ပြီး ချမ်းသာကြွယ်ဝကာ ငယ်ချစ် မမယ်မနှင့် ပြန် လည်ပေါင်းဖက်ရသည့်အကြောင်းကို ရေးဖွဲ့ထားခြင်းဖြစ်သည်။ ဝတ္ထုတစ်ပုဒ် လုံးတွင် မြန်မာလေ့စရိုက်၊ အဋ္ဌေအသက်အပြည့်အဝပါသည်။ ၁၉၁၈ ခုနှစ် ဧပြီလထုတ် မြန်မာနိုင်ငံ သုတေသနအသင်းဂျာနယ်တွင် မောင်ရင်မောင် မမယ်မဝတ္ထုကို ဝေဖန်ရာ၌ 'မြန်မာမောင်ရင်မောင်သည် ကလဲ့စားချေတတ် သော၊ ရက်စက်သော၊ မကောင်းသူကို ပယ်ရမည်ဟူသော တရားကို ဆုပ်ကိုင်၍ ခက်ထန်လွန်းလှသော ပြင်သစ်အမတ်ကြီး မဟုတ်တော့ပြီ။ ဗုဒ္ဓ

ဘာသာဝင် သူတော်စင်ပီပီ သိမ်မွေ့သော၊ ချစ်ဖွယ်ကောင်းသော၊ သူတစ်ပါး၏အဆိုးကို မေ့ဖျောက်လိုသော၊ ခွင့်လွှတ်တတ်သောသူ ဖြစ်လာရပေသည်’ ဟူ၍ ဝေဖန်ထားသည်။

မောင်ရင်မောင် မမယ်မ ဝတ္ထုပေါ်ပေါက်ပြီး မကြာမီ ၁၉၀၄ ခုနှစ် အတွင်းမှာပင် ဟံသာဝတီ ပုံနှိပ်တိုက်ပိုင်ရှင် မစ္စတာရစ်ပလေ(Mr. Ripley)၏ တိုက်တွန်းချက်အရ ဝန်စာရေး ဦးကြီးက ချဉ်ပေါင်ရွက်သည် မောင်မိုင်းဝတ္ထုကို ရေးသားသည်။ ထိုဝတ္ထုတွင် ချဉ်ပေါင်ရွက်သည် မောင်မိုင်းသည် အင်းဝနေပြည်တော် အရှေ့ဝင်းမှူးကြီးသမီး၏ မေတ္တာကို ရပြီးနောက် ဧရာဝတီမြစ်ကို စုန်ဆန်ရင်း မြို့စားယောင်ယောင်၊ ကုန်သည်ယောင်ယောင်၊ ဘုရင်အဝယ်တော်ယောင်ယောင်ပြုကာ မင်းလှမြို့သူ၊ ပြည်မြို့သူ၊ ရန်ကုန်မြို့သူ စသည်ဖြင့် တစ်မြို့တစ်ယောက် မိန်းမများယူခဲ့ပုံ၊ နောက်ဆုံးတွင် မင်း၏လူယုံတော်ဖြစ်ပြီး ပုဂံဝန်ရာထူးအထိတက်ခဲ့ရာ မိန်းမများလိုက်လာပြီး ဂုဏ်ပြိုင်ကြသဖြင့် မောင်မိုင်း ဗျာများရပုံကို ရေးဖွဲ့ထားသည်။ ဘိုးတော်ဘုရားလက်ထက်တွင် ထင်ရှားသော မောင်မိုင်းခေါ် လူရှုပ်လူပွေအကြောင်းကို အခြေခံ၍ ဤဝတ္ထုကို ဖန်တီးခြင်းဖြစ်ကြောင်း သိရသည်။ ဝတ္ထုကို စတုတ္ထတွဲအထိ ထုတ်ရန် လျာထားသော်လည်း တတိယတွဲအထိ ထွက်သည့်အတွက် ဇာတ်လမ်းမဆုံးပေ။ သို့သော် အရပ်တကာလှည့်ပြီး ပလိပလာ တီတိတာတာပြောကာ မိန်းမပွေသော မောင်မိုင်းကို စာဖတ်ပရိသတ် အော့နှလုံးနာသည်အထိ အောင်မြင်မှုရခဲ့သည်။

မောင်ရင်မောင် မမယ်မဝတ္ထုတွင် မြန်မာ့ဘဝပတ်ဝန်းကျင် အဋ္ဌေအသက်အပြည့်အဝပါအောင် ရေးဖွဲ့နိုင်သကဲ့သို့ ချဉ်ပေါင်ရွက်သည် မောင်မိုင်းဝတ္ထုတွင် မြန်မာ့နန်းတွင်း ပတ်ဝန်းကျင်၌ တွေ့ရသော မှူးမတ်အသိုင်းအဝိုင်း၏ သရုပ်သကန်ကို ရေးဖွဲ့နိုင်သည်။ ထိုဝတ္ထုနှစ်ပုဒ်အခြေခံရာ အစဉ်အလာချင်းမတူသည့်အချက်မှာလည်း စိတ်ဝင်စားဖွယ်ဖြစ်သည်။ မောင်ရင်မောင် မမယ်မဝတ္ထုသည် နော်ဗယ်ခေါ် အနောက်တိုင်းဝတ္ထု အစဉ်အလာကို လိုက်သော ဝတ္ထုဖြစ်ပြီး ချဉ်ပေါင်ရွက်သည် မောင်မိုင်းဝတ္ထုသည် မြန်မာ့နန်းတွင်းဇာတ် အစဉ်အလာကို လိုက်သော ဝတ္ထုဖြစ်သည်။ မောင်မိုင်းသည် မိန်းမများစွာယူပြီး နန်းတွင်းဇာတ်များမှာကဲ့သို့ ‘ယောက်ျားကောင်း မောင်းမတစ်ထောင်’ အစဉ်အလာကိုလိုက်သည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။ ထိုဝတ္ထုနှစ်ပုဒ်သည်

အခြေခံရာ အစဉ်အလာချင်းကွဲသကဲ့သို့ ရေးဖွဲ့ပုံချင်းလည်း ကွဲသည်။ မောင်ရင်မောင် မမယ်မဝတ္ထုတွင် ကာရန်မဖက်ဘဲ စကားပြေသက်သက်ဖြင့်သာ ရေးဖွဲ့သည်။ ချဉ်ပေါင်ရွက်သည် မောင်မှိုင်းဝတ္ထုတွင်မူ ကာရန်ဖောက်စကားပြေဖြင့် ရေးဖွဲ့ပြီး ကဗျာ၊ သီချင်းများ ထည့်သွင်းထားသည်။

ထိုဝတ္ထုနှစ်ပုဒ် ပေါ်ထွက်ပြီးနောက် ထိုဝတ္ထုများ၏ နောက်ကလိုက်ပြီး ဖွဲ့သောဝတ္ထုများ အလျှိုအလျှို ပေါ်ထွက်လာသည်။ ဤသို့ဖြင့် ၂၀ ရာစုခေတ်ဦးပိုင်းတွင် မြန်မာစာပေလမ်းကြောင်း၌ အစဉ်အလာမတူသော ဝတ္ထုနှစ်ပုဒ်သည် အခိုင်အမာ မှတ်တိုင်စိုက်ခဲ့ပါတော့သည်။

(၃) ဝတ္ထုခရီး အစပိုင်းကာလ

‘မောင်ရင်မောင် မမယ်မ’ဝတ္ထုနှင့် ‘ချဉ်ပေါင်ရွက်သည်မောင်မှိုင်း’ဝတ္ထုတို့ ပေါ်ပေါက်ပြီးနောက် ထိုဝတ္ထုနှစ်ပုဒ်၏လမ်းကြောင်းကိုလိုက်သောဝတ္ထုများ ဆက်ကာဆက်ကာ ပေါ်ထွက်လာသည်။ ၁၉၀၄ ခုနှစ်မှ ၁၉၂၀ ပြည့်နှစ်အထိ ကာလသည် ကာလပေါ်ဝတ္ထု မြေစမ်းခရမ်းပျိုးသောကာလဟု ဆိုနိုင်သည်။ အကြောင်းမူ ထိုခေတ်က ဝတ္ထုရေးဆရာအများစုသည် ကာလပေါ်ဝတ္ထု၏ သဘောကို အမိအရမရှိလှသေးဘဲ ရှေးကပေါ်ပေါက်ခဲ့သော ဝတ္ထုနှစ်ပုဒ်ကို နောက်ယောင်ခံကာ လိုက်ရေးကြသည့်သဘောကို တွေ့ရသောကြောင့် ဖြစ်သည်။

ထိုကာလတွင်တွေ့ရသော ဝတ္ထုအများစုမှာ ဝတ္ထုရေးဆရာတစ်ဦးချင်း၏ဝတ္ထုတစ်ပုဒ်ချင်းသာဖြစ်သည်။ တစ်ပုဒ်ထက်ပိုရေးသော ဝတ္ထုရေးဆရာအရေအတွက်မှာ မများလှပါ။ ထိုမများလှသော ဝတ္ထုရေးဆရာများတွင် ဝန်စာရေးဦးကြီးလည်း အပါအဝင်ဖြစ်သည်။ ဦးကြီးသည် ‘စိန်ကလေး’ဝတ္ထု (၁၉၀၅)၊ ‘မြကလေး’ဝတ္ထု (၁၉၁၂)၊ ‘မောင်ဘသန်း မသန်းမေ’ဝတ္ထု(၁၉၁၄)၊ ‘စကားတောင်စား’ဝတ္ထု(၁၉၁၄)၊ ‘ခင်ခင်ညွန့်’ဝတ္ထု၊ ‘မောင်ဖန်လေး’ဝတ္ထု၊ ‘လိမ္မာသောကြက်တူရွေး’ဝတ္ထု၊ ‘လိမ္မာသောသာလိကာ’ဝတ္ထုတို့ကို ရေးသားခဲ့သည်။

မြကလေးဝတ္ထု၊ ပထမတွဲ နိဒါန်းတွင် ဦးကြီးက ဝတ္ထု၏ ရည်ရွယ်ချက်များကို ဖော်ထုတ်ရေးသားရာ၌ မိဘများ၏ ဂုဏ်သရေ ယုတ်လျော့မည့်ကိစ္စများကို မလုပ်မိနိုင်အောင် မြကလေးကဲ့သို့ စဉ်းစားနိုင်ရန်၊ လူရှုပ် မိန်းမရှုပ်တို့၏ အကြောင်းကို မမေးဘဲနှင့် အကဲခတ်တတ်ရန်၊ ကလက်တက်တက်

မပျက်တပျက် မိန်းမများကို ရှောင်ရှားနိုင်ရန်၊ ဗဟုသုတရ၍ အလိမ္မာအမြော် အမြင် ရှိရန်၊ ချိုသာစွာသော စကားပြောဆို ကြံစည်တတ်စေရန်၊ မြကလေး ကဲ့သို့ အသွားအလာ အနေအထိုင်တတ်ကြရန်၊ အလှမာန်ကိုးသူတို့၊ ဂုဏ် မောက်သူတို့ကို ဆုံးမပဲ့ပြင်နိုင်ရန်ဟူ၍ ဖော်ပြထားသည်။ ကာလပေါ်ဝတ္ထုကို စာဖတ်ပရိသတ်က ဘဝင်ကျကျ လက်မခံနိုင်သေးသော ထိုကာလတွင် ဝတ္ထုဆိုသည်မှာ အသိအလိမ္မာပေးသော စာမျိုးဖြစ်ကြောင်း ပရိသတ်လက်ခံ အောင် ဝတ္ထုရေးဆရာက လမ်းခင်းပေးသည့်သဘောဖြစ်သည်။ ဘုရားဟော ဇာတ်နိပါတ်များကို ရည်ညွှန်းခေါ်ဝေါ်သော ဝတ္ထုဆိုသည့် ဝေါဟာရကို သာမန် လောကီရေးရာ အဖြစ်ပျက်များတွင် အသုံးပြုသည့်အတွက် ကာလပေါ်ဝတ္ထုများကို ဝတ္ထုဟု မသုံးသင့်ကြောင်း ထိုခေတ်က သတင်းစာ၊ မဂ္ဂဇင်းများတွင် ဆွေးနွေးကြသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ ထို့ကြောင့် ဝတ္ထုသည် အသိအလိမ္မာပေးသော စာမျိုးဖြစ်သည်ဟု ပရိသတ်လက်ခံအောင် လမ်းခင်း ရခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုလမ်းခင်းချက်နှင့်အညီ မြကလေး လှပပုံ၊ ဘာသာတရား ကိုင်းရှိုင်းပုံ၊ အကျင့်စာရိတ္တကောင်းပုံ၊ သည်းခံခွင့်လွတ်တတ်ပုံ၊ သိမ်မွေ့ပုံ တို့ကို ကာရန်ဖောက် စကားပြေဖြင့် ဝေဝေဆာဆာ ရေးဖွဲ့ထားသည်။

စကားတောင်စား ဝတ္ထုမှာမူ ရှေးက အမှတ်အသားရှိခဲ့သော စကား တောင်စား၊ ပခန်းသားငလက်တို၊ ချည်ပါသားငညိုတို့၏အကြောင်း ဖြစ်သည်။ စကားကတ်ကိုပြောပုံ၊ စကားနိုင်လှပုံ၊ လိမ်ကြကောက်ကြပုံကို ရွှင်မြူးဖွယ် ရေးသားထားသည်။

၁၉၀၅ ခုနှစ်တွင် ဆရာဘ၏ ‘မောင်ဖေခင်နှင့် မမေတင်’ဝတ္ထု ပေါ် ထွက်သည်။ ထို့ပြင် မောင်ကာစင်နှင့် မောင်လှဒင်တို့ရေးသားသော ‘မောင် မင်းကျော်ဝတ္ထုလည်း ပေါ်ထွက်ရာ မောင်မင်းကျော်ဝတ္ထုကို ချဉ်ပေါင်ရွက် သည် မောင်မှိုင်းဝတ္ထုနှင့် အပြိုင်ရေးဟန်တူကြောင်း၊ မောင်မင်းကျော်သည် လည်း မောင်မှိုင်းကဲ့သို့ပင် မိန်းကလေးများကျလောက်အောင် ဆွဲဆောင်နိုင် သူဖြစ်ကြောင်း ဝေဖန်ထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ ရေးသူအမည်မသိသော ‘မမင်းသိမ်’ ဝတ္ထုလည်း ပေါ်ထွက်သည်။

၁၉၀၆ ခုနှစ်တွင် ပေါ်ထွက်သော ဆရာကြီး၏ စောဒေဝမင်းခေါင်နှင့် စကြာရစောရန်နောင်တို့၏ဝတ္ထုတွင် ‘အနောက်နိုင်ငံသားတို့သည် စကားပုံပြင် အစဉ်ထာဝရပြောဆိုခြင်း အလေ့အထပြုကြသော အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့် ရေး

သားလျက်ရှိသော ပုံပြင်ဝတ္ထုကို မြန်မာဘာသာ ပြန်ဆိုရေးသားခြင်းဖြစ်ကြောင်း ဖော်ပြထားသည်။ 'ဝိရိယဉာဏ် ကြံစည်အားထုတ်သည့်အလျောက် သူဌေးသားအဖြစ်မှ နတ်မြင်းနှင့် နတ်ဝတ်နတ်စား စကြာလေးပါးတို့ကို အထင်အရှား ရရှိရုံမက အဆုံးအန္တိမ ဘဝသနင်း မင်းအဖြစ်သို့ ရောက်ကြသော သူဌေးသားနှစ်ဦးတို့ဝတ္ထုဟုလည်း ရည်ညွှန်းထားသည်။ ဥရောပဝတ္ထုကို မြန်မာ စာဖတ်ပရိသတ်နှင့် ရင်းနှီးအောင် အားထုတ်သော လုပ်ဆောင်ချက် တစ်ခုဟု ဆိုနိုင်ပါသည်။ ဥရောပဝတ္ထုကို မြန်မာပြန်သည်ဟုဆိုသော်လည်း 'ရတနာကြေးမုံ'ဝတ္ထုကဲ့သို့ နန်းတွင်းဝတ္ထုပုံစံမျိုး ရေးဖွဲ့ထားသည့်အပြင် သီချင်းကဗျာများ ထည့်သွင်းရေးသားထားသည်ကိုလည်း တွေ့ရသည်။

၁၉၀၇ ခုနှစ်တွင် ပေါ်ထွက်လာသော မောင်ဘသင်၏ 'မောင်တာနော' ဝတ္ထုသည် ထူးခြားသော ဝတ္ထုတစ်ပုဒ်ဖြစ်သည်။ စာရေးသူ၏နိဒါန်းတွင် 'လောက၌ ဗဟုသုတ လိုလားတောင့်တကြကုန်သော အမျိုးကောင်း သားသမီးတို့ မှတ်သားနာယူဖွယ်ကောင်းလှသော အရပ်ရပ် အသုံးအစွဲနှင့် မြန်မာတို့ စကားပြောရေးဆိုရာ အဖြာဖြာနှင့်တကွ ရေးထုံးနည်းနိဿရည်းတို့ပါ ဤစာအုပ်တွင် များစွာ မှတ်သားရန်ပါသည်'ဟု အမှာအထားပြုသည် နှင့်အညီ ဗဟုသုတများစွာ ထည့်သွင်းထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ မုဆိုးဆက်ဆယ့်တစ်ဆက်၊ အရွယ်ဆယ်ပါး၊ မာယာလေးဆယ်၊ သေသူ၌ခြေမကြိုး၊ လက်မကြိုးနှောင်ဖွဲ့ခြင်းအကြောင်း၊ ကူးတို့ခထည်ခြင်းအကြောင်း၊ ရေအိုးပစ်ခွဲခြင်းအကြောင်း၊ လူဝင်စားဖြစ်နိုင်ကြောင်း၊ ကျမ်းဂန်အထောက်အထားများ၊ ဝမ်းဘဲနှပ် ကြက်နှပ်နည်း၊ ဝက်သားနှပ် စီရင်နည်း စသည်ဖြင့် အကြောင်းဆိုက်လာသော ဗဟုသုတများကို အတုံးလိုက် အတစ်လိုက် ထည့်သွင်းထားသည်။ ထို့ကြောင့် မောင်တာနောဝတ္ထုကို 'ဝတ္ထုယောင်ဆောင်ထားသော ပညာပေးစာအုပ်ကြီး ဖြစ်သည်'ဟု မြန်မာနိုင်ငံ သုတေသနအသင်း ဂျာနယ်တွင် ဝေဖန်ထားသည်။

ဤဝတ္ထုတွင် အချုပ်တန်းဆရာဖေ၏ 'မြန်မာတွေ စည်းကမ်းဖောက်' တေးထပ်ကို အခြေခံလျက် အမျိုးသားရေး ဦးတည်ချက်ဖြင့် ရေးဖွဲ့သည်။ 'ခွဲကောင်ဟာ ဆံတောက်နှင့်လေး'ဟု အဆုံးသတ်ကာ ဘိုဆံတောက်ပြဿနာကို ဆွေးနွေးသည်။ အမျိုးသားစိတ်ဓာတ်ကို အားပြုရေးဖွဲ့သော ဝတ္ထုအဖြစ် လေးစားဖွယ် တွေ့ရသည်။

၁၉၀၈ ခုနှစ်တွင် ပေါ်ထွက်သော မအေးခင်၏ ‘ချစ်ရိုးအမှန်’ ဝတ္ထုသည်လည်း ထူးခြားသော ဝတ္ထုဖြစ်သည်။ ပထမဆုံး အမျိုးသမီး စာရေးဆရာ၏ ပင်ကိုရေးဝတ္ထုအဖြစ် ထူးခြားသည်။ ရန်ကုန်မြို့ အစိုးရသိပ္ပံကျောင်းတော်ကြီးတွင် ဇာတ်အိမ်တည်၍ ဘီအေတန်းသား လူငယ်များကို ဇာတ်ဆောင်ပြုထားသည်။ ဇာတ်သိမ်းပိုင်း၌ ချစ်သူနှစ်ဦး ပြန်တွေ့ရာတွင် ငှက်ကလေးတစ်ကောင်က ‘ချစ်...ချစ်...ချစ်ရိုးအမှန်’ဟု သုံးကြိမ် မြည်တမ်းပုံနှင့် အဆုံးသတ်ထားသည်။ ထိုခေတ်ကာလ၏ လူမှုဘဝကို တစေ့တစောင်း ထင်ဟပ်ပြထားသည်။ ဘီအေအောင်လျှင် ငွေနှစ်သောင်းလောက်ပါမည့် မိန်းမကိုရမည်ဟူသော ခံယူချက်မျိုး၊ မိန်းမဆိုလျှင် အင်္ဂလိပ်ဘာသာကို လည်လည်ပတ်ပတ် ရေးတတ်ဖတ်တတ်ပြီး ချက်ရေးပြုတ်ရေး အိမ်မှုကိစ္စကျွမ်းကျင်မှ သဘောကျကြသည်ဟူသော အယူအဆမျိုးတို့ကို ဇာတ်ဆောင်တို့၏ ပြောစကားများတွင် တွေ့ရသည်။ ခေတ်သစ် လူမှုဘဝ လူ့စရိုက် လူ့အမူအရာတို့ကို စိတ်ဝင်စားဖွယ် တင်ပြထားသော ဝတ္ထုဖြစ်ကြောင်း မြန်မာနိုင်ငံ သုတေသနအသင်းဂျာနယ်က ဝေဖန်ပြီး မအေးခင်ကို အင်္ဂလိပ်ဝတ္ထုရေး ဆရာမဂျိမ်းအော်စတင်နှင့် နှိုင်းယှဉ်ကာ မြန်မာဝတ္ထုတိုးတက်ဖြစ်ထွန်းမှုတွင် တွေ့ရသော မအေးခင်၏ အခန်းကဏ္ဍသည် အင်္ဂလိပ်ဝတ္ထုသမိုင်းတွင် တွေ့ရသော ဂျိမ်းအော်စတင်၏အခန်းကဏ္ဍနှင့် တချို့နေရာများတွင် တူကြောင်း ဝေဖန်ထားသည်ကို တွေ့ရသည်။

၁၉၁၀ ပြည့်နှစ်တွင် မောင်စံသိန်း၏ ‘မောင်ဘရွှေနှင့် မလှမေ’ဝတ္ထု၊ ဆရာဒွေး၏ ‘အံ့ဩဖွယ်’ဝတ္ထု၊ ရစ်ချတ်၏ ‘လူစွမ်းကောင်း မောင်တေလု ဒဏ္ဍာရီဇာတ်’ဝတ္ထု၊ မောင်ချမ်းမြ၏ ‘အသုံးတော်ခံ’ ဝတ္ထုတို့ ပေါ်ထွက်ကြောင်း တွေ့ရသည်။

မြန်မာကာလပေါ်ဝတ္ထု စတင်ပေါ်ပေါက်သည့် ၁၉၀၄ ခုနှစ်မှ ၁၉၁၀ ပြည့်နှစ်အတွင်း ပေါ်ထွက်သောဝတ္ထုများကို တစေ့တစောင်း လေ့လာတင်ပြခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုကာလတွင် အမျိုးသမီးဝတ္ထုရေးဆရာ တစ်ဦးပေါ်ပေါက်ခြင်းမှာ ထူးခြားချက်တစ်ခုဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် ရှေ့မှာတင်ပြခဲ့သည့်အတိုင်း ဝတ္ထုသဘောကို မခေါက်မိကြသေးသည့်အတွက် ဝတ္ထုထဲတွင် ဗဟုသုတ၊ အဆုံးအမများ ပေါ်ပေါ်ထင်ထင် ထည့်သွင်းသည့်အလေ့ကိုလည်း တွေ့ရသည်။ တစ်ဖက်ကကြည့်လျှင် ဝတ္ထုပေါ်လာသည်ကို လက်မခံလိုကြသူများအား

ဝတ္ထုသည် အသိအလိမ္မာပေးသော စာမျိုးဖြစ်ကြောင်း သက်သေ ထူသည့် သဘောများကိုလည်း တွေ့ရသည်။

မြန်မာကာလပေါ်ဝတ္ထုပေါ်ပေါက်သော ဆယ်စုနှစ်အတွင်း အခြေအနေ ဖြစ်သည်။

(၄) လယ်တီပဏ္ဍိတ၊ ဦးလတ်နှင့် ပီမိုးနင်းတို့၏ ခေတ်ဦး

မြန်မာကာလပေါ်ဝတ္ထု စတင်ပေါ်ပေါက်သော ၁၉၀၄ ခုနှစ်မှ ၁၉၁၀ ပြည့်နှစ်အတွင်း ထွက်ပေါ်သည့် ဝတ္ထုများအကြောင်းကို တစေ့တစောင်း တင်ပြခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။ ၁၉၁၁ ခုနှစ်မှစတင်၍ ဆက်လက် ခြေရာခံကြည့်သောအခါ မြန်မာဝတ္ထုသမိုင်းတွင် မှတ်တိုင်များအဖြစ် ယနေ့တိုင်ထင်ရှားသော ဝတ္ထုများပေါ်ထွက်လာသည်ကို တွေ့ရသည်။ အထူးသဖြင့် ဆရာကြီး လယ်တီပဏ္ဍိတ ဦးမောင်ကြီး၊ ဆရာကြီးဦးလတ်နှင့်၊ ဆရာကြီးပီမိုးနင်းတို့၏ ခေတ်ဦးကာလဟု ဆိုနိုင်သည်။

၁၉၁၁ ခုနှစ်တွင် ပေါ်ထွက်လာသော ဝတ္ထုများအနက် ရေးသူအမည်မသိသော 'ဘီအေမောင်ခင်' ဝတ္ထု၊ 'ဒူးရင်းသီးသည် မောင်သိုင်း' ဝတ္ထု၊ ငယ်ကျွမ်းဆွေ၏ 'သီလစန္ဒာ' ဝတ္ထုများပါဝင်ကြောင်း သိရသည်။ ရွှေကြူးကုမ္ပဏီက ထုတ်ဝေသော ဝိလျံရှိတ်စပီးယား၏ 'ရီဇာလင်နှင့်အော်လင်ဒို' ဝတ္ထုသည် ဘာသာပြန်ဝတ္ထုများ ပေါ်ထွက်စအခြေအနေကို ဖော်ပြလျက်ရှိသည်။ ထိုနှစ်တွင် ပေါ်ထွက်သော ဆရာသင်၏ 'မောင်ရွှေတောင်' ဝတ္ထုမှာမူ မောင်ရွှေတောင်၏ လူလည်လူရှုပ် စရိုက်ကို ပေါ်လွင်အောင် ရေးဖွဲ့ထားကြောင်း၊ သို့သော် ဝတ္ထုနှင့်မတူဘဲ ပျင်းရိငြီးငွေ့ဖွယ်ကောင်းသော မြန်မာ့ရှေးဟောင်းရာဇဝင်နှင့် ရှေးဟောင်း သုတေသနမှတ်တမ်းကြီးနှင့်တူနေကြောင်း မြန်မာနိုင်ငံ သုတေသနအသင်းဂျာနယ်တွင် ဝေဖန်ထားသည်ကို တွေ့ရသည်။

ထိုနှစ်တွင် ပေါ်ထွက်သော လူကြိုက်များသည့် ဝတ္ထုတစ်ပုဒ်မှာ လယ်တီပဏ္ဍိတ ဦးမောင်ကြီး၏ ပထမဆုံးဝတ္ထုဖြစ်သော 'မောင်သောက အိပ်မက်ခန်း' ဝတ္ထု ဖြစ်သည်။ မြန်မာ့အလင်းမဂ္ဂဇင်းပိုင်ရှင် ဦးရွှေကြူးက ဂျန်ဘန်ယန်၏ ဝတ္ထုတစ်ပုဒ်ကို လယ်တီပဏ္ဍိတအား မြန်မာလိုပြန်ပြောပြရာ လယ်တီပဏ္ဍိတသည် လမိုင်းကပ်ပြီး ထိုဝတ္ထုကို အခန်းဆက်အဖြစ် မြန်မာ့အလင်းမဂ္ဂဇင်းမှာ ရေးခဲ့ကြောင်း သိရသည်။ ပညာအလင်းသတင်းစာ ထွက်

လာသောအခါ ထိုဝတ္ထုကိုပင် 'နေတာရီ'ဝတ္ထုအမည်ဖြင့် ဆက်ရေးသည်။ ပုဂံအနော်ရထာမင်းလက်ထက်တွင် သူဌေးသား မောင်သောကသည် ရှင်အရဟံ၏တရားကိုနာရပြီး သံဝေဂရ၍ ပုပ္ဖားတောင်သို့ တောထွက်သွားပုံကို ရေးဖွဲ့ထားသည်။ တရားသဘောကို ကျော်ရိုးပြုထားသည်။ နိုင်ငံခြားဝတ္ထု၏ ဇာတ်သွားလောက်ကိုသာ မှီငြမ်းပြုပြီး မြန်မာ့ယဉ်ကျေးမှုအပြည့်အဝ ထင်ဟပ်သော အားထုတ်မှုဖြစ်သည်။

၁၉၁၂ ခုနှစ်တွင် မောင်ဘိုးရီ၏ 'မောင်မြဒင်နှင့် မမယ်ယု'ဝတ္ထု၊ ဒီနေဝင်း၏ 'မောင်မာနနှင့် မယ်သင်္ခါ'ဝတ္ထု၊ မောင်သန်း၏ 'မောင်အေးဘေနှင့် မအေးမေ' ဝတ္ထု၊ မောင်စော၏ 'သောင်းလုံးမြေလျှံ မြန်မာနိုင်ငံ'ဝတ္ထု၊ ဦးဘဖိုး၏ 'မောင်ဗာလ'ဝတ္ထုတို့ ပေါ်ထွက်သည်။ ထိုနှစ်တွင် ပေါ်ထွက်သော တီဘသွင်၏ 'မောင်ချယ်ရီ မမြတ်လေး'ဝတ္ထုတွင် အမျိုးသားရေးနှင့် အသိအမြင်ကျယ်ပြန့်ရေးကို နှိုးဆော်သည့် သဘောများတွေ့ရသည်။ အမှုထမ်းဘဝနှင့် လွတ်လပ်သောဘဝတို့၏ ခြားနားမှုကိုပြ၍ စီးပွားရေးလုပ်ငန်းများလုပ်ကိုင်ရန် နှိုးဆော်သည်။ နိုင်ငံခြားဖြစ်ကို ပြည်တွင်းဖြစ်ထက် ပို၍ တန်ဖိုးထားခြင်းကို အပြစ်တင်ထားသည်။ မောင်ချယ်ရီ ကုမ္ပဏီထောင်ပုံ၊ ဟိုတယ်ဖွင့်ပုံတို့ကို အတုယူဖွယ် ဖော်ပြသည့်အပြင် မြန်မာနိုင်ငံတွင် တက္ကသိုလ်တစ်ခု တည်ထောင်ရန် နှိုးဆော်ထားပုံကို စိတ်ဝင်စားဖွယ် တွေ့ရသည်။ ထိုနှစ်မှာပင် ပေါ်ထွက်သော မောင်သာဇံ၏ 'ပဲမြစ်သည် မောင်လှိုင်း'ဝတ္ထုသည် သရော်ချက်များဖြင့် ဟာသမြောက်စွာ ရေးဖွဲ့ထားသော ဝတ္ထုဖြစ်ကြောင်း ဇာတ်ဆောင် ပြောစကားများတွင် ဟာသများ၊ သရော်ချက်များ ထည့်သွင်းပုံတွင် ဥရောပဝတ္ထုများကိုမိသော ပထမဆုံး မြန်မာဝတ္ထုဖြစ်ကြောင်း မြန်မာနိုင်ငံ သုတေသနအသင်းဂျာနယ်တွင် ဝေဖန်ထားသည်။

ထိုနှစ်တွင် 'စိန်တင်ကြီး'ဝတ္ထုသုံးတွဲ ပေါ်ထွက်ကြောင်း အမှတ်အသားရှိသည်။ ရေးဖွဲ့သူမှာ ရွှေကျင်သာသနာပိုင် မဟာဝိသုဒ္ဓါရုံ ဆရာတော်၏ တပည့် ၁၅ နှစ်သားအရွယ် သာမဏေငယ်ဖြစ်သည်။ လူတို့၏ ဖြစ်ပုံပျက်ပုံ နေပုံထိုင်ပုံတို့ကို မျက်စိထဲမြင်လာအောင် ရေးဖွဲ့နိုင်သော ဝတ္ထုအဖြစ် ဆရာဒဂုန်တာရာက မှတ်ချက်ချဖူးပါသည်။

ထိုကာလတွင် ဝတ္ထုတစ်ပုဒ်ထက်ပိုရေးသော စာရေးဆရာစာရင်း၌ ပါဝင်သူတစ်ဦးမှာ ဦးလတ်ဖြစ်သည်။ ဦးလတ်သည် ၁၉၁၂ ခုနှစ်တွင်

စံပယ်ပင်ဝတ္ထု၊ ၁၉၁၄ ခုနှစ်တွင် ရွှေပြည်စိုးဝတ္ထုတို့ကို ရေးသားသည်။ ဦးလတ်၏ ဝတ္ထုများ တည်ဆောက်ပုံမှာ ဥရောပဝတ္ထု အစဉ်အလာလိုက် သော်လည်း စာအရေးအသားမှာမူ မြန်မာ့ရိုးရာအစဉ်အလာနှင့်အညီ ကာရန် များ၊ ကဗျာသီချင်းများဖြင့် အာဝဇ္ဇန်းရွှင်ရွှင် ရေးဖွဲ့သော အရေးအသားမျိုး ဖြစ်သည်။ ဦးလတ်သည် တရားတတ် စကားတတ်ပုဂ္ဂိုလ် ဖြစ်သည်သာမက မြန်မာပျို့ ကဗျာလင်္ကာများနှင့် အကျမ်းတဝင်ရှိပြီး ခေတ်ကာလအလျောက် အင်္ဂလိပ်စာတတ်သူလည်းဖြစ်ပေရာ ထိုအရည်အချင်းများက သူ့ဝတ္ထုများကို မြန်မာ့အစဉ်အလာနှင့် ဥရောပအစဉ်အလာနှစ်ရပ်လုံးပါအောင် ပုံဖော်ပေး သည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။

ထိုဝတ္ထုများ၏ လေးစားအပ်သော ဂုဏ်ရည်တစ်ခုမှာ ဇာတ်ဆောင် စရိုက်အဖွဲ့ကောင်းများ ပါဝင်ခြင်းဖြစ်သည်။ 'စံပယ်ပင်'ဝတ္ထုတွင် သာသနာ ရေးဗန်းပြပြီး ဖောက်ပြန်နေကြသော ကိုယ်ကျိုးရှာသမားများ၏ အမူအရာကို လည်းကောင်း၊ ရွှေပြည်စိုးဝတ္ထုတွင် တိုင်းတစ်ပါးယဉ်ကျေးမှုကို အထင်ကြီး ပြီး သရုပ်ပျက်ကာ ဂါရဝ၊ နိဝါတပျက်ယွင်းလာသော ဘိလပ်ပြန်တစ်ဦး၏ အမူအရာကိုလည်းကောင်း၊ ပီပြင်စွာ ရေးဖွဲ့ထားသည်။ သာသနာကို ညစ်နွမ်း အောင်ပြုသူများ၏ အန္တရာယ်၊ တစ်မိမိမှ ထိုးထောက်ဝင်ရောက်လာသော တိုင်းတစ်ပါးယဉ်ကျေးမှုအန္တရာယ်တို့ကို ထောက်ပြသတိပေးရာရောက် သော အဖွဲ့များဖြစ်သည်။ (ဦးလတ်သည် ၁၉၂၀ ပြည့်နှစ်တွင် 'တစ်နန်းပျော် ရင်သွေးတော်'ဝတ္ထုကို ပျော်တော်ဆက်မဂ္ဂဇင်းတွင် အခန်းဆက်ရေးသား သော်လည်း အဆုံးမသတ်ဘဲ ရပ်လိုက်ကြောင်း၊ ထို့နောက် 'သုံးဘုံ'ဝတ္ထုကို ဆက်လက်ရေးသားရာ အဆုံးမသတ်မီ ကွယ်လွန်သွားကြောင်း သိရသည်)

၁၉၁၃ ခုနှစ်တွင် ဒီနေဝင်း၏ 'မောင်သက်တင်'ဝတ္ထု၊ ၁၉၁၄ ခုနှစ် တွင် ဦးဘရှင်၏ 'မောင်မောင်လတ်'ဝတ္ထု၊ ဆရာသင်၏ 'တောင်တွင်းက မောင်ကင်း'ဝတ္ထု၊ 'မောင်ချစ်ဆွေနှင့်မချစ်မေဝတ္ထု၊ မောင်အုံးသွင်၏မောင်ဘဌေး ဝတ္ထု၊ ဦးကြည်၏ 'ပုံပုံ'ဝတ္ထုတို့ ပေါ်ထွက်သည်။ ၁၉၁၄ ခုနှစ်တွင် ပေါ်ထွက် သော ဝတ္ထုများအနက် ထင်ရှားသော ဝတ္ထုတစ်ပုဒ်မှာ မန္တလေး မောင်ခင်မောင် အမည်ခံ လယ်တီပဏ္ဍိတ ဦးမောင်ကြီး၏ 'ခင်မြင့်ကြီး'ဝတ္ထု ဖြစ်သည်။ 'အနု အယဉ် လူ့တစ်ခွင်မှာ သူ့အပြင်မရှိ'ဟု ကြော်ငြာရလောက်အောင် စကား အနုအယဉ်များသုံးကာ ကဗျာလင်္ကာများထည့်သွင်း၍ ဖွဲ့ဖွဲ့နွဲ့နွဲ့ ရေးသည်။

ဗဟုသုတများ၊ အဆုံးအမဩဝါဒများလည်း ထည့်သွင်းထားသည်။ စီးပွားရေးလုပ်ငန်းဆိုင်ရာ အတတ်အမျိုးမျိုးကိုလည်း တတ်မြောက်လျှင် မြန်မာတို့ ကြီးပွားတိုးတက်နိုင်ပုံ၊ မြန်မာ့ထွက်ကုန်များကို ကုန်တိုက်များဖွင့်၍ ရောင်းသင့်ပုံ၊ သစ်တောများကို မြန်မာတိုင်းရင်းသားကုန်သည်များနှင့် နိုင်ငံခြားသားကုန်သည်များ အပြိုင်ဝယ်ကြရာ နိုင်ငံခြားသားကုန်သည်များ ငွေအားကောင်း၍ အနိုင်ရသွားပုံတို့ကို ထောက်ပြလျက် မြန်မာ့စီးပွားတိုးတက်ရေးအတွက် ဆွေးနွေးထားပုံမှာ ထူးခြားသည်။ အင်္ဂလိပ်ယဉ်ကျေးမှုက မြန်မာ့ယဉ်ကျေးမှုကို လွှမ်းမိုးပုံ၊ ယင်းတို့ကို ခုခံကာကွယ်ရန် အားထုတ်ပုံ၊ အင်္ဂလိပ်ဆန်သူကို မြန်မာဘက်ရောက်အောင် အပါဆွဲပုံတို့ကို သရုပ်ဖော်ရာ၌ အောင်မြင်သည်။

၁၉၁၅ ခုနှစ်တွင် မောင်ဘနော၏ ‘မောင်ကျော်လှိုင်’ဝတ္ထု၊ ရန်မျိုးအောင်၏ ‘တင့်တင့်’ဝတ္ထု၊ မောင်မိုးကျော်၏ ‘မောင်စိန်တင်’ဝတ္ထု၊ မောင်ဖိုးစိန်၏ ‘မလှတင်’ဝတ္ထု၊ မောင်တော၏ ‘ဝန်ကတော် ခင်ခင်ညွန့်’ဝတ္ထု၊ ဦးဘအိုး ‘သောတာလင်္ကာရ’ဝတ္ထုတို့ ပေါ်ထွက်သည်။

ထိုနှစ်တွင် မောင်ကျော်ဆိုသူ၏ ‘ခင်ထား’၊ ‘ဘီအေမောင်တင့်နှင့် ကချေသည်မယ်မြင့်’၊ ‘ပင်လယ်ကူးဓာတ်ပုံ’၊ ‘စုံထောက် မောင်ရွှေရ၏ စွန့်စားခန်းများ’ဟူသော ဝတ္ထုများ ပေါ်ထွက်သည်။ ‘ဘီအေမောင်တင့်နှင့် ကချေသည်မယ်မြင့်’ဝတ္ထုသည် မြန်မာကာလပေါ်ဝတ္ထုရှည် အဖွဲ့သစ်၏ခေတ်ကို လမ်းခင်းပေးသောဝတ္ထုဖြစ်ကြောင်း၊ ရှေးခေတ် ရန်ကုန်ကောလိပ်ကျောင်းသားကြီးတို့၏ စရိုက်၊ ကျောင်းသားနှင့် အငြိမ့်သမတို့၏ သမုဒယနှောင်ကြိုးငြိတွယ်ပုံများကို သရုပ်ဖော်ရာ၌ ပြောင်မြောက်ကြောင်း ဆရာမောင်ထင်က သုံးသပ်ဖူးသည်။ ထိုမောင်ကျော်ဆိုသူကား တခြားမဟုတ်ပါ။ မောင်ကျော်၊ ပိုက်ဆံကြီး၊ ဦးလေပွေ၊ ပီမိုးနင်းဟူသော ကလောင်အမည်အမျိုးမျိုးဖြင့် ရေးသားပြီး နောက်ပိုင်းတွင် ထင်ရှားလာသော ဆရာကြီးပီမိုးနင်း ဖြစ်ပါသည်။ မြန်မာကာလပေါ်ဝတ္ထု တစ်ခေတ်ဆန်းစေရန် ရှေ့ဆောင်လမ်းပြခဲ့သော ဆရာကြီးပီမိုးနင်း၏ လက်ရာများသည် ၁၉၁၅ ခုနှစ်ကတည်းက မောင်ကျော်၏ ‘လက်ရာများအဖြစ် အစပျိုးခဲ့သည်ဟု ဆိုရပါလိမ့်မည်။

၁၉၁၁ ခုနှစ်မှ ၁၉၁၅ ခုနှစ်အထိ မြန်မာဝတ္ထု ငါးနှစ်ခရီးကို သုံးသပ်ကြည့်မည်ဆိုလျှင် ဝတ္ထုပုံသဏ္ဍာန် ပီပီသသမပေါ်သေးဘဲ မြေစမ်းခရမ်းပျိုး

ရေးဖွဲ့ကြသောကာလဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရမည်ဖြစ်သည်။ ပထမ မြန်မာကာလ ပေါ်ဝတ္ထု မှတ်တိုင်နှစ်တိုင်ဖြစ်သော 'မောင်ရင်မောင် မမယ်မ'၏ အနောက် တိုင်းဝတ္ထုအစဉ်အလာနှင့် 'ချဉ်ပေါင်ရွက်သည်မောင်မိုင်း'ဝတ္ထု၏ နန်းတွင်း ဇာတ်အစဉ်အလာတို့ကို ကွဲပြားပြား အခြေပြုသည့် ဝတ္ထုများရှိသကဲ့သို့ ရောရောနှောနှော အခြေပြုသည့် ဝတ္ထုများလည်းရှိသည်။ ဝတ္ထုနာမည်ပေးပုံ ကစ၍ ထိုဝတ္ထုနှစ်ပုဒ်ဩဇာ မလွတ်သေးကြောင်း၊ ဝတ္ထုအမည်များက သက်သေပြနေသည်။ 'မောင်ရင်မောင် မမယ်မ' ဝတ္ထုတွင် တစ်စိတ်တစ်ပိုင်း မှီငြမ်းပြုထားသည့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းသည် နှောင်းခေတ် မှီငြမ်းပြုဝတ္ထုများ ပေါ်ပေါက်လာရေးအတွက် ရှေ့ဆောင်လမ်းပြသဖွယ်ဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင် သည်။ အနောက်တိုင်း ဝတ္ထုဇာတ်လမ်းကို ကျောရိုးပြု၍ မြန်မာဝတ္ထု ဖန်တီး မှုများကို တွေ့မြင်နေရပြီဖြစ်သည်။ ရှိတ်စပီးယားပြဇာတ်ဘာသာပြန်ကဲ့သို့ ဘာသာပြန်မှုမျိုးတွေ့ရသော်လည်း ဘာသာပြန်ဝတ္ထုများ ပီပီသသပေါ်ထွက် မလာသေးကြောင်း တွေ့ရသည်။ ဝတ္ထုရေးဖွဲ့သော ခေတ်ကာလ၏ သရုပ်ကို ထင်ဟပ်ချက်များ၊ အမျိုးသားရေးနှင့် ပတ်သက်၍ အားပေးလှုံ့ဆော်ချက်များ ကို ထိုခေတ်ဝတ္ထုများတွင် စိတ်ဝင်စားဖွယ် တွေ့ရသည်။ ဝတ္ထုနှင့် တိုက်ရိုက် မဆိုင်သော ဗဟုသုတများ၊ အဆုံးအမ ဩဝါဒများကို အရှည်အလျား ထည့် သွင်းရေးဖွဲ့ခြင်း၊ ကဗျာများ၊ သီချင်းများဖြင့် ဇာတ်ဆန်ဆန် ရေးဖွဲ့ခြင်းတို့ မှာလည်း ထိုခေတ်ဝတ္ထုများ၏ ထင်ရှားသော လက္ခဏာများ ဖြစ်သည်။

နန်းတွင်းဇာတ် အစဉ်အလာဘက် အားပြုသော လယ်တီပဏ္ဍိတ ဦးမောင်ကြီး၏ ဝတ္ထုများနှင့် အနောက်တိုင်းဝတ္ထု အစဉ်အလာဘက် အားပြု သော ဦးလတ်နှင့် ပီမိုးနင်းတို့၏ ဝတ္ထုများ ပေါ်ထွက်လာခြင်းသည် မြန်မာ ဝတ္ထုလမ်းကြောင်းတွင် အရေးပါသောအချက်များ ဖြစ်သည်။

အထူးသဖြင့်ကား လူ့စရိုက်၊ လူ့သဘာဝအဖွဲ့ အားကောင်းသောဝတ္ထု များ ထိုကာလတွင် အတန်အသင့် ပေါ်ထွက်လာသည်ကို တွေ့ရသည်။ လယ်တီပဏ္ဍိတ ဦးမောင်ကြီး၊ ဦးလတ်နှင့် ပီမိုးနင်းတို့၏ဝတ္ထုများမှ လူ့ သဘာဝအဖွဲ့များသည် အဆင့်အတန်းရှိသောအဖွဲ့များ ဖြစ်သည်။ စာရေး ဆရာကြီးများ၏ ဝတ္ထုများသည် မြန်မာဝတ္ထုဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှုလမ်းကြောင်း တွင် အရေးပါသော ရှေ့ဆောင်လမ်းပြများအဖြစ် ရပ်တည်လျက်ရှိသည်။

(၅) မစ္စတာမောင်မိုင်း၊ ပီမိုးနင်းနှင့် ရွှေဥဒေါင်းတို့ခေတ်ဦး

မြန်မာဝတ္ထုများ အရှိန်ရလာပြီဖြစ်သော ၁၉၁၅ ခုနှစ် ၁၉၂၀ ပြည့်နှစ် အတွင်းတွင် ဝတ္ထုပုံသဏ္ဍာန် ပီပီသသဖြစ်လာသောဝတ္ထုများ ထင်ထင်ရှားရှား ပေါ်ထွက်လာသည်။ ဝတ္ထု၏လက္ခဏာမဟုတ်သော ဗဟုသုတ အဆုံးအမ ဩဝါဒများကို ပြောင်ကျကျ ထည့်သွင်းခြင်း၊ ကဗျာ၊ သီချင်းများဖြင့် ဇာတ်ဆန်ဆန် ရေးဖွဲ့ခြင်းတို့ကို တွေ့နေရသေးသော်လည်း လူ့စရိုက်၊ လူ့သဘာဝကိုပေါ်လွင်အောင် ရေးဖွဲ့မှုများ တွေ့လာရသည်။ ၁၉ ရာစုအကုန် ၂၀ ရာစုအစပိုင်းတွင် ပြဇာတ်များရေးနေသော ရွှေတောင်ဆရာလွန်းသည် ဤကာလတွင် မစ္စတာမောင်မိုင်းအမည်ဖြင့် ဝတ္ထုများရေးလာသည်။ ၁၉၁၅-၁၆ တွင် ပြီးစီးသည်ဟု ခန့်မှန်းရသော မစ္စတာမောင်မိုင်း၏ ဓမ္မစေတီဝတ္ထုသည် ရာဇဝင်နောက်ခံဝတ္ထုများတွင် အစောဆုံး၊ ဝတ္ထုတစ်ပုဒ်ဖြစ်သည်။ ဟံသာဝတီဘုရင်မကြီး ရှင်စောပု၏ သမက်တော် ဓမ္မစေတီမင်းအကြောင်းကို နောက်ခံပြု၍ ရေးဖွဲ့ထားသည်။ ရှေ့ပိုင်း သုံးပုံနှစ်ပုံကို ဝတ္ထုဟန်ဖြင့် ရေးဖွဲ့သည်။ ဝတ္ထုဟန်ဖြင့် ရေးဖွဲ့သည့် အပိုင်းတွင် ဇာတ်ဆောင်များကိုလည်း သရုပ်ဖော်ပြီး ရသမြောက်အောင် ရေးဖွဲ့သည်။ အတိတ်ခေတ် မြန်မာ့ဂုဏ်ရည်ကို ဖော်ထုတ်ကာ ဇာတိမာန်လှုံဆော်သောဝတ္ထုဖြစ်သည်။ ကာရန်နဘောများဖြင့် ဇာတ်ဆန်ဆန်ရေးဖွဲ့ပြီး အတ္ထုပ္ပတ္တိသဘောနှင့် ဝတ္ထုသဘောတို့ ရောနေသေးသော်လည်း ဇာတ်ဆောင်များကို အားထုတ်၍ သရုပ်ဖော်ထားသည်။

မစ္စတာမောင်မိုင်း၏ ‘မှာတော်ပုံ’ ဝတ္ထုကား ထူးခြားသောဝတ္ထုတစ်ပုဒ်ဖြစ်သည်။ ၁၉၁၆ ခုနှစ်တွင် ပထမတွဲ၊ ၁၉၁၉ ခုနှစ်တွင် ဒုတိယတွဲ။ ၁၉၂၁ ခုနှစ်တွင် တတိယတွဲဟူ၍ သုံးတွဲခွဲကာ ထုတ်ဝေသည်။ ပထမတွဲနိဒါန်းတွင် ဆရာကြီးက ‘ရာဇဝင်ခေတ်မှိန်ဆဲတွင်မှ ဇာတ်ထွင်ကာ ဖတ်ချင်ဖို့ ဆွဲမယ်လို့’ ဟူ၍ အမှာအထားပြုကာ မြန်မာရာဇဝင် ခေတ်မှိန်နေသော ကိုလိုနီခေတ်ဦးတွင် အတိတ်ခေတ် မြန်မာ့အမှုအရာတို့ကို ဇာတိမာန်တက်ကြွဖွယ်၊ ဖတ်ချင်စဖွယ်ဖြစ်အောင် ပြန်လည်ဖော်ထုတ်ခဲ့သည်။ ထိုဝတ္ထု၏ ဂုဏ်ကား လူ့သဘာဝအဖွဲ့ အားကောင်းခြင်းဖြစ်သည်။ ဝတ္ထု၏အသက်ဟု ဆိုရမည့် လူ့သဘာဝအဖွဲ့၊ လောကသဘာဝအဖွဲ့များကြောင့် မြန်မာစာပေသမိုင်းတွင် သမိုင်းထိုးလောက်သောဂုဏ်နှင့် ပြည့်စုံသည့်ဝတ္ထုအဖြစ် ပညာရှင်တို့ သုံးသပ်ကြသည်။ ၁၉၁၉ ခုနှစ်မှစ၍ အရှိန်တက်လာသော

ဝံသာနုလှုပ်ရှားမှုများနှင့်အညီ ဆရာကြီးသည် ဒုတိယတွဲနှင့် တတိယတွဲ တို့တွင် မြန်မာရာဇဝင်ကို တခမ်းတနား ထည့်ရေးထားသည်။

ထိုနှစ်တွင် မောင်သာဒင်၏ 'မောင်ဘိုးထင်' ဝတ္ထု၊ မန္တလေးမောင်ခင် မောင်၏ 'တင်တင်မြ' ဝတ္ထု၊ ဆရာစော၏ 'မောင်စံသူ မဘွားသိုက်' ဝတ္ထု၊ မောင်တင်မော်၏ 'မောင်သန်းဆာ' ဝတ္ထု စသည့် ဝတ္ထုများလည်း ပေါ်ထွက်သည်။

ထိုကာလတွင် ဆရာကြီးပီမိုးနင်းနည်းတူ ကာလပေါ်ဝတ္ထုလမ်းကြောင်းကို တစ်ခန်းသစ်စေသည့် ဆရာကြီးရွှေ့ဒေါင်း၏ ဝတ္ထုများ စတင်ပေါ်ထွက် ပြီဖြစ်သည်။ ၁၉၁၇ ခုနှစ်တွင် ပေါ်ထွက်သော 'ရန်ကြီးအောင်' ဝတ္ထုသည် ရွှေ့ဒေါင်း၏ ပင်ကိုရေးဝတ္ထုဖြစ်သည်။ 'ရန်ကြီးအောင်' ဝတ္ထုအကွက်ဆင်ပုံ တွင် အနောက်နိုင်ငံ ဝတ္ထုပုံစံ၏ ဩဇာကို တွေ့ရသည်။ ဆရာကြီးရွှေ့ဒေါင်း သည် 'ရန်ကြီးအောင်' ဝတ္ထုကိုရေးရာတွင် အင်္ဂလိပ်ဝတ္ထုရေးဆရာ (Raynold) ရေးနိး၏ 'လန်ဒန်မြို့ အရှုပ်တော်ပုံ' (The Mysteries of London) နှင့် 'လန်ဒန်နန်းတွင်းအရှုပ်တော်ပုံ' (The Mysteries of London Court) ဝတ္ထုများမှ ရေးနိး၏ ဝတ္ထုအဖွဲ့ပုံစံကို နှစ်သက်ကာ နည်းယူသည်။ ထို့ပြင် အင်္ဂလိပ်စာရေး ဆရာ မကောလေး (Macaulay) ၏ အရေးအသားပုံစံကိုလည်း နှစ်သက်နည်း ယူသည်ဟု ဆိုပါသည်။ ဤဝတ္ထုကို မြန်မာဝတ္ထုပုံစံ တစ်ဆင့် တိုးတက်လာသော အသွင်လက္ခဏာဆောင်သည့် ဝတ္ထုတစ်ပုဒ်အဖြစ်လည်း ကောင်း၊ ချစ်ခြင်း၊ မုန်းခြင်းစသော စိတ်လှုပ်ရှားမှုများဖြစ်ပေါ်အောင် လူ့စရိုက် ကို သရုပ်ဖော်နိုင်သော ဝတ္ထုတစ်ပုဒ်အဖြစ်လည်းကောင်း ဆရာမောင်ထင်က သုံးသပ်ထားသည်။

ဆရာကြီး ရွှေ့ဒေါင်းသည် မစ္စစ်ဟင်နရီဝုဒ် (Mrs. Henry Wood) ၏ 'အိစလင်း' (East Lynne) ဝတ္ထုကို မှီငြမ်းပြု၍ ၁၉၁၆ ခုနှစ်တွင် 'ရတနာပုံ' ဝတ္ထုကိုလည်းကောင်း ဆာရိုက်ဒါဟက်ဂက် (Rider Haggard) ၏ 'ရှီ' (She) ဝတ္ထုကို မှီငြမ်းပြု၍ ၁၉၁၈ ခုနှစ်တွင် 'ရူပနန္ဒီ' ဝတ္ထုကိုလည်းကောင်း ရေးသား သည်။ ဆရာကြီးသည် နောက်ပိုင်းတွင် မှီငြမ်းပြုဝတ္ထုများ ဆက်လက်ရေး သားသည်။ မြန်မာအငွေ့အသက်ပါအောင် မှီငြမ်းပြုထားသော ဆရာကြီး မှီငြမ်းပြုဝတ္ထုများသည် အနောက်တိုင်းဝတ္ထုများကို မြန်မာပရိသတ် ထိတွေ့ ခွင့်ရအောင် ဖန်တီးပေးသော ဝတ္ထုများဖြစ်၍ လေးစားဖွယ် လုပ်ဆောင်ချက် ဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။

၁၉၁၈ ခုနှစ်တွင် ပေါ်ထွက်သော ကြွက်စုတ်ကြီး၏ 'စောရ' ဝတ္ထုသည် ဇာတ်အိမ်ဖွဲ့ပုံ အနောက်တိုင်းဝတ္ထုဆန်ကြောင်း သိရသည်။ ကြွက်စုတ်ကြီးဆိုသော ကလောင်အမည်မှာ သူရိယသတင်းစာ အယ်ဒီတာများ အလှည့်ကျ အမည်ခံသော ကလောင်အမည်ဖြစ်ကြောင်း၊ ဤဝတ္ထုရေးသူမှာ ဦးဘသန်းဆိုသူ ဖြစ်ဖွယ်ရှိကြောင်းသိရသည်။ ထိုနှစ်တွင် မောင်တင်နွယ်၏ 'ထားထားကြီး' ဝတ္ထု၊ ရှမ်းကလေး၏ 'သနားစရာ' ဝတ္ထု၊ ရတနာပုံတင်တင်၏ 'သိန်းကြွယ်' ဝတ္ထု စသော ဝတ္ထုများပေါ်ထွက်သည်။ ပိုက်ဆံကြီး (ပီမိုးနင်း) ၏ 'ပွဲစားကြီးသား အဖနှင့် မြမြ' ဝတ္ထုကား ထင်ရှားသောဝတ္ထုဖြစ်သည်။ လူကုံထံ ပွဲစားကြီးတို့ ကိုယ်ကျင့်တရားပျက်ပြား၍ မိန်းမလိုက်စားပုံ၊ မြို့အုပ်မြို့ပိုင်တို့ ဩဇာအာဏာ သုံး၍အနိုင်ကျင့် စော်ကားပုံများကို ရေးဖွဲ့ထားသည်။ ဆင်ခြင်တွေးခေါ်မှု မြင့်မားစေသောဝတ္ထုတစ်ပုဒ်ဖြစ်ကြောင်း သုံးသပ်ချက်ရှိသည်။

၁၉၁၉ ခုနှစ်တွင် မစ္စတာမောင်နှင်း၏ 'မေတ္တာဆက် မှာတော်ပုံ' ဝတ္ထု ပေါ်ထွက်လာရာ မြန်မာပြည်ခွင်မှာ နယူး အသစ်အဆန်းဟု၊ အထူးမညစ်မနွမ်းသုတအရာနှင့်၊ ယုယမက္ခာ ချစ်သဟာမက်စေဖို့၊ မေတ္တာဆက် မှာတော်ပုံ စသည်ဖြင့် ရည်ညွှန်းထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ ထိုနှစ်တွင် 'ထာဝရမေတ္တာ သို့မဟုတ် ဘီအေမောင်ဘလွင်' ဝတ္ထု ပေါ်ထွက်လာရာ စာရေးသူ 'ဘီအေမောင်ဘသန်း၊ ကျောင်းသား ရှင်ဗုဒ္ဓဃောသ အထက်တန်းကျောင်း၊ မော်လမြိုင်' ဟု တွေ့ရသည်။ ဇာတ်လမ်းမှာ ရိုးရိုးအချစ်ဇာတ်လမ်းဖြစ်သော်လည်း ခေတ်သရုပ် ထင်ဟပ်ချက်များတွေ့ရသည်။ 'မက်ထရစ်ကူးလေးရှင်း စာမေးပွဲ'၊ 'အိုင်အေတန်း'၊ 'ရန်ကုန်ကောလိပ်ကျောင်း'၊ 'လောဂျစ်ခေါ်ဆင်ခြင်တုံပညာ'၊ 'တစ်လလျှင် ၁၅ စကောလားရှစ် ထောက်ပံ့ခြင်းခံရသူတို့၏ စာရင်း'၊ 'ဓာတ်ကားရုပ်ရှင်ပွဲရုံကြီးများ' စသော အသုံးအနှုန်းများနှင့် တကွ ရန်ကုန်ကောလိပ်၊ ဗုဒ္ဓဘာသာအသင်း အစည်းအဝေးတွင် မြန်မာဆရာကြီး ဦးဘိုးလှိုင်က မြန်မာစာစိစာကုံးခြင်းအကြောင်း ဟောပြောရာ၌ အင်္ဂလိပ်စာတတ် ကျောင်းသားများစိတ်ထားမာနရောက်၍ ဂါရဝတရားပျက်နေပုံ၊ ယခုကျောင်းသားများ မြန်မာဘာသာကို အရေးတယူရှိ၍ မြန်မာဘာသာ ခေတ်မကုန်သေးဟု ဝမ်းသာပုံတို့ကို ပြောဆိုကြောင်း ထည့်သွင်းရေးသားထားသည်ကို တွေ့ရသည်။

ထိုနှစ်တွင် ပေါ်ထွက်သော လယ်တီပဏ္ဍိတဦးမောင်ကြီး၏ 'နတ်ရှင်

နောင်'ဝတ္ထုသည် အမျိုးသားရေးစိတ်ဓာတ် ထင်ဟပ်စေသော ဝတ္ထုဖြစ်သည်။ ဥရောပတိုက်သား စာရေးဆရာ ပညာရှိကြီးများသည် ရာဇဝင်စကားကို မူတည်၍ ချဲ့ထွင်ကာ ဝတ္ထုရေးသားခြင်းအားဖြင့် တိုင်းသူပြည်သား လူအများတို့အား ရာဇဝင်ကို ဖတ်ချင်စိတ်ပေါ်လာအောင် သွေးဆောင်ပေးဘိ သကဲ့သို့၊ ယခုအခါမှာလည်း မြန်မာရာဇဝင်ကို ဖတ်ချင်စိတ်ပေါ်ပေါက်လာ အောင် နတ်ရှင်နောင်ဝတ္ထုကို ရေးသားရခြင်းဖြစ်ကြောင်း ဆရာကြီးက အမှာ စာတွင် ဖော်ပြထားသည်။ အတိတ်ခေတ် မြန်မာ့အမှုအရာကို ပြန်လည်ဖော် ထုတ်ကာ ဇာတိမာန် လှုံ့ဆော်ပေးသော ဝတ္ထုဖြစ်သည်။

၁၉၂၀ ပြည့်နှစ်တွင် ဆရာကြီးပီမိုးနင်း၏ဝတ္ထုများ ဆက်ကာ ဆက်ကာ ပေါ်ထွက်လာသည်။ အကြောင်းအရာအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ဝတ္ထု အတတ်ပညာအားဖြင့်လည်းကောင်း တစ်ခန်းသစ်လာသော အလှည့် အပြောင်းတစ်ခုဟု ဆိုနိုင်သည်။ 'နေရီရီ'၊ 'နေညိုညို'၊ 'ဘားမားဒေး' ဝတ္ထုများ ထင်ရှားသည်။ 'နေရီရီ'သည် ချားလ်ဂါးဗစ်၏ဝတ္ထုကို မြန်မာအငွေအသက် ပါအောင် မှီငြမ်းပြုထားသောဝတ္ထုဖြစ်ကြောင်း သိရသည်။ အဓိက ဇာတ် ဆောင် နှစ်ဦးဖြစ်သော မောင်နေဝင်းနှင့် ရီရီတို့ကိုအစွဲပြုကာ 'နေရီရီ'ဟု အမည်ပေးပုံကအစ တစ်မူထူးလာသည်။ ဇာတ်လမ်းကို စိတ်ဝင်စားဖွယ် ဖန်တီးထားပြီး ဇာတ်ဆောင် သရုပ်ဖော်မှုကိုလည်း အာရုံပြုထားသည်။ စေတနာမှန်၊ မေတ္တာမှန်လျှင် အကျိုးခံစားရကြောင်း ဖော်ညွှန်းထားသည်။ 'နေညိုညို'ဝတ္ထုမှာ မာရီကော်ရယ်လီ၏ 'အင်နီးဆင့်'ဝတ္ထုကို မှီငြမ်းပြုထား သော ဝတ္ထုဖြစ်သည်။ မိမိဘဝတိုးတက်ရေးအတွက် ရိုးသားစွာ ကြိုးစားအား ထုတ်မှုကို အားပြုထားသည်။ ရှေးစာဟောင်း ပေဟောင်းများကို အတုယူ လိုက်ရေးရုံဖြင့် မတိုးတက်နိုင်ကြောင်း၊ ကိုယ်ပိုင်ဉာဏ်ဖြင့် အသစ်တီထွင် ရေးသားမှသာ စာကောင်းပေမွန်များ ပေါ်ထွက်မည်ဖြစ်ကြောင်း၊ မိမိ၏ စာပေအမြင်ကို ဝတ္ထုထဲက ဇာတ်ဆောင်ညိုညို၏ စကားများအဖြစ် ဖော်ထုတ် ထားသည်။

ဦးဘဘော၊ ဦးပု၊ ဦးထွန်းရှိန်တို့ပါဝင်သော မြန်မာကိုယ်စားလှယ်အဖွဲ့ မြန်မာနိုင်ငံ 'ဟုမ္မရူး'ရရှိရေးအတွက် ဘိလပ်သို့ ဒုတိယအကြိမ် သွားရောက် ဆွေးနွေးနိုင်ရန် ခရီးစရိတ် ရန်ပုံငွေရှာသည့် ပွဲတော်ကို နောက်ခံပြု၍ ရေးဖွဲ့ သော 'ဘားမားဒေး'ဝတ္ထုသည် အမျိုးသားရေးကို လှုံ့ဆော်သည့် ထူးခြားသော

ဝတ္ထုတစ်ပုဒ်ဖြစ်သည်။ မျိုးချစ်စိတ်ထက်သန်ရေးကို လှုံ့ဆော်၍ ယောက်ျားများနှင့်တန်းတူ အမျိုးသမီးများ ခေတ်မီလုပ်ဆောင်ရေးကို အားပေးအားမြှောက်ပြုထားသည်။ ခရီးစရိတ်ရရန် ဘားမားဒေး ဈေးခင်းကြီး တည်ခင်း၍ မြန်မာဖြစ်အထည်များရောင်းချပုံ၊ အမျိုးသမီးများကိုယ်တိုင် ဈေးရောင်းရငွေများကို စရိတ်ပြု၍ ဘိလပ်သို့သွားပြီး အရေးဆိုရန် အားထုတ်ပုံတို့ဖြင့် ဇာတ်လမ်းဖွဲ့ထားသည်။ အမျိုးသားစည်းလုံးညီညွတ်ရေးနှင့်ပတ်သက်သော သတိပေးနှိုးဆော်ချက်များ၊ ဝေဖန်အကြံပေးချက်များကိုလည်း ထည့်သွင်းထားသည်။

ဤသို့ဖြင့် ၁၉၁၅ ခုနှစ် ၁၉၂၀ ပြည့်နှစ်အတွင်းတွင် မြန်မာကာလပေါ်ဝတ္ထုများသည် ခေတ်မီတိုးတက်သော အမြင်ရှိသည့် စာရေးဆရာတို့၏ ကျေးဇူးကြောင့် ဝတ္ထုပုံသဏ္ဍာန်ပီသကာ ဝတ္ထုလမ်းကြောင်း တစ်ခန်းသစ်လာကြောင်း တွေ့ရသည်။ အထူးသဖြင့်ကား ဆရာကြီးပီမိုးနင်းနှင့် ဆရာကြီးရွှေဥဒေါင်းတို့သည် မြန်မာဝတ္ထုတစ်ခန်းသစ်ရေးတွင် ရှေ့ဆောင်လမ်းပြပုဂ္ဂိုလ်များဖြစ်ကြောင်း အထင်အရှား တွေ့ရသည်။

(၆) သူရိယမှသည် ဒဂုန်အထိ

ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာဝတ္ထုတိုလမ်းကြောင်းတွင် ပထမဆုံးဝတ္ထုတိုမှာ ၁၉၁၇ ခုနှစ် မတ်လတွင် စတင်ထုတ်ဝေသော သူရိယမဂ္ဂဇင်းအမှတ် (၁)ပါ ဆရာကြီးရွှေဥဒေါင်း၏ 'မောင်သိန်းတင် မသိန်းရှင်' ဝတ္ထုဖြစ်ဖွယ်ရှိကြောင်း၊ ထို့ထက်စောသော ဝတ္ထုတိုမတွေ့ရသေးကြောင်း သုတေသီတို့က မိန့်ဆိုကြသည်။ သို့ဆိုလျှင် ဝတ္ထုတိုအဖွဲ့သည် ဝတ္ထုရှည်အဖွဲ့ထက် ၁၃ နှစ်နောက်ကျပြီးမှ ပေါ်ထွက်လာသည်ဟု ဆိုရမည်ဖြစ်သည်။ သို့သော် အင်္ဂလိပ်စာပေတွင် ထင်ရှားသော ဆာအာသာကိုနှင့်ဒွိုင်း၏ ရှားလော့ဟုမ်း စုံထောက်ဝတ္ထုများကို ၁၉၁၂ ခုနှစ်ခန့်ကပင် ကောဇာသစ်မဂ္ဂဇင်း၌ 'စုံထောက်မောင်ရွှေဓား' အမည်ဖြင့် စတင်၍ မြန်မာမှုပြုခဲ့ကြောင်း သိရပါသည်။ ရှားလော့ဟုမ်းဝတ္ထုများကို ဆရာကြီးရွှေဥဒေါင်းက 'စုံထောက်မောင်စံရှား' အမည်ဖြင့် အစဉ်တစိုက် မြန်မာမှုပြုသောအခါကျမှ ပို၍ ထင်ရှားလာရခြင်းဖြစ်သည်။ ဆရာကြီးသည် ၁၉၁၇ ခုနှစ် ဧပြီလထုတ် သူရိယမဂ္ဂဇင်းတွင် 'ကြိုးကြာကန်ရွာ လူသတ်မှု' ၌ စုံထောက်မောင်စံရှားကို စတင် အသက်သွင်းခဲ့သည်။ ထို့နောက် ရှားလော့ဟုမ်း

ဝတ္ထုအများအပြားကို ဆက်လက်၍ မြန်မာမှုပြုခဲ့သည်။ မြန်မာအဋ္ဌေအသက် အပြည့်အဝ ထင်ဟပ်သော ဝတ္ထုများဖြစ်၍ ဆရာကြီး၏ဝတ္ထုများကို အစဉ် အဆက် လေးစားကြရသည်။

သူရိယသတင်းစာတွင် ဝတ္ထုတိုပြိုင်ပွဲကျင်းပရာ 'ပြည်မောင်တင်' ဆိုသူက ရှိတ်စပီးယား၏ အော်သယ်လိုပြဇာတ်ကို မှီငြမ်းပြု၍ 'ချင်းဗိုလ်မောင်တက်တူ' ဝတ္ထုတိုရေးသားပြီး ပြိုင်ပွဲဝင်၍ ဆုရသည်။ ၁၉၁၇ ခုနှစ် ဇွန်လထုတ် သူရိယ မဂ္ဂဇင်းတွင် ထိုဝတ္ထုတို ထည့်သွင်းဖော်ပြသည်။ ပြည်မောင်တင်ဆိုသူမှာ စာရေးဆရာကြီးအဖြစ် ထင်ရှားလာမည့် ဆရာကြီး ဒဂုန်ရွှေမျှားဖြစ်သည်။ ထိုဝတ္ထုမှာ ဆရာကြီး၏ ပထမဆုံးဝတ္ထုဖြစ်ကြောင်း သိရသည်။ သူရိယမဂ္ဂဇင်းသည် ဝတ္ထု တိုများကို လစဉ် ထည့်သွင်းသည်။

၁၉၁၈ ခုနှစ်တွင် ပညာ့အလင်းမဂ္ဂဇင်း ပေါ်ထွက်လာသောအခါတွင် လည်း ဝတ္ထုတိုများ ထည့်သွင်းသည်ကို တွေ့ရသည်။ 'အပြစ်နှင့်အကျိုး၊ 'စပါးနှင့် စက္ကူ၊ 'ချစ်ခြင်းနှင့်သေခြင်း၊ 'ဘူးခါးရေနှင့်ကြမ်းကြားလေ၊ 'အချစ်နှင့် အမုန်း၊ 'မအေး မကြည် ' စသော ဝတ္ထုတိုများဖြစ်သည်။ ဘဝပတ်ဝန်းကျင် တွင် တွေ့ကြုံရတတ်သော ဖြစ်ရပ်များကို နှစ်သက်ဖွယ်၊ သင်ခန်းစာယူဖွယ် ရေးဖွဲ့ထားသော ဝတ္ထုတိုကလေးများ ဖြစ်သည်။

မြန်မာဝတ္ထုတိုလမ်းကြောင်းကို စတင်ဖောက်လုပ်ခဲ့သော ပုဂ္ဂိုလ်များတွင် ဆရာကြီးရွှေခေါင်း၊ ဆရာကြီး ဒဂုန်ရွှေမျှား၊ ဆရာကြီးပီမိုးနင်း၊ ဆရာကြီး ဇေယျ စသောစာရေးဆရာကြီးများသည် အဓိက အခန်းကဏ္ဍက ပါဝင်ခဲ့သူ များဖြစ်သည်။ ထိုခေတ် ထိုအခါက ခေတ်ပညာတတ်ဟု ခေါ်လေ့ရှိသော ထို ဆရာကြီးများ ကျေးဇူးဖြင့် မြန်မာဝတ္ထုတိုများ ရှင်သန်ဖွံ့ဖြိုးလာရသည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။

မြန်မာဝတ္ထုတို ထွန်းကားရေးတွင် သူရိယမဂ္ဂဇင်း၏ အခန်းကဏ္ဍသည် လည်း များစွာ အရေးပါသည်။ သူရိယမဂ္ဂဇင်းသည် စတင်ထုတ်ဝေသည့် အမှတ်(၁)မဂ္ဂဇင်း၌ပင် ဝတ္ထုတိုကို စတင်နေရာပေးခဲ့သည်။ ဝတ္ထုတိုပြိုင်ပွဲ ပြုလုပ်ပေးပြီး ဝတ္ထုတို ဖွံ့ဖြိုးအောင် အားထုတ်ခဲ့သည်။ 'ဝတ္ထုရေးသားသူများ ကို ဆုပေးမည့်အကြောင်း ကြော်ငြာစာ'ဟု ခေါင်းစဉ်တပ်ပြီး 'သူရိယမဂ္ဂဇင်းတွင် လစဉ်ထည့်သွင်းပုံနှိပ်ရန် ဝတ္ထုများကို အလိုရှိသဖြင့် ဝတ္ထုရေးသား ပေးပို့သူတို့သည် ဖူးစကတ်ခေါ် စက္ကူနှင့် ၁၆ မျက်နှာရှိ ဝတ္ထုကို အင်္ဂလိပ်လဆန်း ၁၅ ရက်

မတိုင်မီ တိုက်သို့ အရောက်ပေးပို့နိုင်ကြောင်းဟု ဖော်ပြသည်။ ဝတ္ထုမှာ ဆက်ရန်ရှိသေးသည့် ဝတ္ထုမျိုးမဟုတ်စေရ၊ တစ်ကြိမ်တည်းတွင် အစ အလယ် အဆုံး စုံလင်အောင် ပါစေရမည်ဟုလည်း သတ်မှတ်သည်။ ထိုသတ်မှတ်ချက် အရ ၁၆ မျက်နှာရှိသော အစ အလယ် အဆုံးပါသော ဝတ္ထုဆိုရာ၌ ဝတ္ထုတိုကို ဆိုလိုခြင်းဖြစ်ကြောင်း သိနိုင်သည်။

သူရိယမဂ္ဂဇင်းတွင် ပြိုင်ပွဲဆုရဝတ္ထုများကို 'ရေးသူဆုရသည်'ဟူသော သတ်မှတ်ချက်ဖြင့် ထည့်သွင်းဖော်ပြသော်လည်း စာရေးသူ၏ ကလောင်အမည် ကို ဖော်ပြလေ့မရှိကြောင်း သိရသည်။ ဤကိစ္စနှင့်ပတ်သက်၍ ကထိက ဦးကျော်ရင်က 'ဒုတိယကလောင်'ဟူသော ဆောင်းပါးတွင် မိမိအတွေ့အကြုံ ကို ခပ်သောသောကလေး ဖော်ပြဖူးသည်။ 'မိမိငယ်စဉ်က သူရိယမဂ္ဂဇင်း တွင် ဝတ္ထုတို ပြိုင်ပွဲဝင်ရာ 'ရေးသူဆုရသည်'ဟူသော အမည်ဖြင့်ပါလာ သည်။ မိမိက အောင်သွယ်ကောင်းဟု ခေါင်းစဉ်ပေးသော်လည်း ပါလာ သောဝတ္ထုတွင် 'ကဝေမေတ္တာ'ဟု ခေါင်းစဉ်ပြောင်းထားသည်။ ဝတ္ထုစာသား များမှာမူ မိမိရေးသည့်အတိုင်း ဖော်ပြထားသည်။ ကထိက ဦးကျော်ရင်က မိမိရေးသည့်အတိုင်း ဖတ်ရသောအခါ 'ငါ ရေးတာပဲ'ဟု သံသယဖြစ်မိပြန် ၏။ သို့သော် ဝတ္ထုအမည်က 'ကဝေမေတ္တာ' ရေးသူက 'ဆုရသည်' ဖြစ်နေ သဖြင့် မိမိသံသယကို ဖြေဖျောက်ပြီး နေလိုက်သတည်း'ဟူ၍ ခပ်ရွှင်ရွှင် မှတ်ချက်ချထားပါသည်။ ဆရာဌေဥဒေါင်းကမူ 'များစွာသော ဝတ္ထုများမှာ ကလောင်အမည် ဖျောက်ပစ်ခြင်းခံကြရသည်'ဟု မှတ်ချက်ချဖူးပါသည်။ မည်သို့ပင်ဖြစ်စေ၊ မည်သူမဆို ယှဉ်ပြိုင်ခွင့်ရရှိသော ဝတ္ထုပြိုင်ပွဲကြောင့် ဝတ္ထုကို စိတ်ဝင်စားသူ တိုးပွားလာခဲ့သည်ကား ထင်ရှားပါသည်။

၁၉၂၀ ပြည့်နှစ် စက်တင်ဘာလတွင် စာပေသမိုင်း၌ အရေးပါသော မဂ္ဂဇင်းတစ်စောင် ထွက်လာသည်။ ဒဂုန်မဂ္ဂဇင်းဖြစ်သည်။ အဆင်အပြင် ခုံခုံ ညားညား၊ လှလှပပ ထုတ်ဝေလိုက်သော မဂ္ဂဇင်းဖြစ်သည်။ ဇေယျ၊ မောင်သစ္စာ၊ ရွှေလရောင်၊ ပီမိုးနင်းစသော စာရေးဆရာများ၏ ဝတ္ထုတိုများကို ဝေဝေဆာဆာ တွေ့ရသည်။ ဒဂုန်မဂ္ဂဇင်း အမှတ်(၁)တွင်ပါသော ကြော်ငြာတစ်ခု၌ 'ကာလ ကြိုက် ဝတ္ထုအတိုကောက်များ' ထည့်သွင်းမည့်အကြောင်း တွေ့ရသည်။ ဝတ္ထု တိုကို ရည်ညွှန်းခြင်း ဖြစ်ဟန်ရှိပါသည်။

ဆရာဇေယျသည် ဒဂုန်မဂ္ဂဇင်းတိုက်တွင် အယ်ဒီတာအဖြစ် ဆောင်ရွက်

ရင်း မဂ္ဂဇင်းအမှတ် (၁) တွင် 'ဗိုလ်ရန်အောင်' ဝတ္ထုကို စတင် ရေးသားသည်။ မန္တလေးခေတ်ကို နောက်ခံထား၍ ရေးဖွဲ့သော အချစ်ဝတ္ထုဖြစ်သည်။ အခန်း မသင့်ချိန်တွင် လူဆိုးဟန်ဆောင်၍ မြင်းတစ်စီး၊ ဓားတစ်လက်ဖြင့် ဆင်းရဲသား များကို အကျိုးပြုနေသော ယောက်ျားကောင်း၏ အမှုအရာကို ရေးဖွဲ့ထားသည်။ ဗိုလ်ရန်အောင်ဝတ္ထုမှာ တစ်ပုဒ်တည်းနှင့်ပြီးဆုံးသော်လည်း စာဖတ်ပရိသတ် က ဆက်ရေးရန် တောင်းပန်သည့်အတွက် ဒဂုန်မဂ္ဂဇင်းအမှတ် (၄) တွင် နောက် တစ်ပုဒ်ဆက်ရေးရသည်။ ဝတ္ထုတွင် 'ဗိုလ်ရန်အောင် အမည်သစ်၊ ပြည်ချစ်တဲ့ နာမံ၊ ဒီတစ်ခေတ် မြန်မာယံဝယ်၊ မဟာဆန်ပေကြောင်း၊ ဆက်ပါဦး ပူဆာ သည်၊ လူတကာ ခွန်မြိတ်ပန်တောင်း' ဟူ၍ ပရိသတ်က ဆက်ရေးရန် တောင်း ပန်ပုံကို အစချီပြီး 'ဟိုယခင် ခေတ်ဦးကဖြစ်ဖူးတဲ့ ထုံးနှင့်ရာဇဝင်၊ ကုံးဖွဲ့စာစဉ်။ သုံးလှမယ် ကလျာခင်ကို (အို)စာသဘင် ဆက်ကြောင်းဖျလေး' ဟု အဆုံးသတ် ထားသည့် တေးထပ်ဖြင့်ဖွင့်ထားသည်။ ထိုခေတ်က အလေ့အထတစ်ခုအဖြစ် စိတ်ဝင်စားဖွယ် တွေ့ရပါသည်။

ထို့ပြင် ငွေအိုး၏ 'မောင်ကျော်ဇော၏ အတ္ထုပ္ပတ္တိ' ခေါ် စုံထောက်ဝတ္ထု၊ ဒဂုန်ရတနာ၏ 'ရွှေလုံဗိုလ်' ဝတ္ထု၊ ဒဂုန်နွယ်၏ 'ချစ်မဟာ' ဝတ္ထု၊ ဒဂုန်ရူဝံ၏ 'နွဲ့အုန်းမယ်' ဝတ္ထု၊ ပီမိုးနင်း၏ 'ဆိုးပေ' ဝတ္ထုစသည့် ဝတ္ထုတိုများကို မြိုင်မြိုင် ဆိုင်ဆိုင် တွေ့ရပါသည်။ တချို့မှာ အခန်းဆက်များ ဖြစ်ပါသည်။

ဆရာကြီး ပီမိုးနင်းသည် ဒဂုန်မဂ္ဂဇင်း အမှတ် (၃) တွင်မှ 'ငွေလရောင်' ဝတ္ထုဖြင့် ဒဂုန်မဂ္ဂဇင်းသို့ ဝင်ရောက်ရေးသားကြောင်း သိရသည်။ ဒဂုန်မဂ္ဂဇင်းမှာ စတင်ထွက်ပေါ်ချိန်မှ ဒုတိယကမ္ဘာစစ်ကာလ မဂ္ဂဇင်းပိတ်ချိန်အထိ ထိပ်တန်း စာရင်းဝင် မဂ္ဂဇင်းဖြစ်သည်။ ဦးဘလုံ၊ ဦးထွန်းကြွယ်၊ ဦးအုန်းလွင်၊ မန္တလေး ဦးစောမောင်၊ ဦးချစ်မြ၊ ဦးဘိုးလိပ် စသော ပန်းချီကျော်များ၏ အထူးလက်ရာများ ကို ဝေဝေဆာဆာ ထည့်သွင်းသည်။ ဒဂုန်မဂ္ဂဇင်းထုတ်ဝေသည့်မြန်မာအဆွေ ရုပ်ရှင်ကုမ္ပဏီ၏ မင်းသား မင်းသမီးများဖြစ်သော မောင်ညီပု၊ မောင်မောင်အေး၊ မောင်မောင်စိုး၊ ခင်ခင်သစ်၊ ခင်ခင်အေး စသူတို့၏ ပုံများကို ထည့်သွင်းဖော်ပြ သည်။ သာမန်အားဖြင့် လစဉ် ဝတ္ထုတိုသုံးပုဒ်၊ ဝတ္ထုရှည် အခန်းဆက်တစ်ပုဒ်၊ ဆောင်းပါးသုံးပုဒ်မျှ ပါလေ့ရှိကြောင်း ဆရာဇေယျက မိန့်ဆိုထားသည်။

၁၉၂၀ ပြည့်နှစ်ကာလတွင် အပတ်စဉ် ဝတ္ထုတိုစာစောင်များ ပေါ်ထွက် လာခြင်းမှာလည်း ဝတ္ထုတိုလမ်းကြောင်းတွင် မှတ်သားဖွယ်ဖြစ်သည်။ ၁၉၂၈

ပြည့်နှစ် မတ်လ ၁ ရက်နေ့တွင် စတင်ထုတ်ဝေသော 'ကြည်တော်မူ' စာစောင်သည် အပတ်စဉ် ဝတ္ထုစာစောင်များတွင် အစောဆုံးဖြစ်သည်။ ပြည်မြို့တွင် တည်ထောင်ပြီး စာမျက်နှာ ၅၀ ဝန်းကျင်ရှိသည်။ ဝတ္ထုတိုလည်းပါသည်။ အခန်းဆက် ဝတ္ထုရှည်လည်းပါသည်။ ထိုစာစောင်မှာ ရန်ကုန်မြို့ထုတ် ပျော်တော်ဆက် စာစောင်ကိုအားကျ၍ ထုတ်ဝေခြင်းဖြစ်ကြောင်း သိရသည်။ ပျော်တော်ဆက်မှာ ၁၉၁၉ ခုနှစ် အောက်တိုဘာလ ၁၃ ရက်နေ့တွင် စတင်ထုတ်ဝေသော အပတ်စဉ်ထုတ် မဂ္ဂဇင်းဖြစ်၍ ဝတ္ထုတိုနှင့် အခန်းဆက်ဝတ္ထုရှည်များ ပါဝင်သည်။ ကြည်တော်မူ ထွက်ပြီးနောက် အဆွေစစ်၊ အောင်တော်မူ၊ ကြည်နူးဖွယ်၊ အသုံးတော်ခံ စသည်ဖြင့် ထိုနှစ်အတွင်းမှာပင် အပတ်စဉ် ဝတ္ထုစာစောင်များ ဆက်လက်ထွက်ပေါ်လာကြောင်း သိရသည်။ ဝတ္ထုတို ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးအတွက် ဤစာစောင်ကလည်း တစ်ဖက်တစ်လမ်းက အထောက်အကူပြုသည်။

၁၉၀၄ ခုနှစ်မှ ၁၉၂၀ ပြည့်နှစ်အတွင်း ကာလကို ဝတ္ထု၏ခေတ်ဦးပိုင်း ကာလဟု သတ်မှတ်နိုင်ပါသည်။ ထိုကာလတွင် ဝတ္ထုရှည်များ အင်နှင့်အားနှင့် ပေါ်ထွက်သည်ကို တွေ့ခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။ ဝတ္ထုတို၏သက်တမ်းမှာမူ ၁၉၁၇ ခုနှစ်မှ စတင်ရသည့်အတွက် ၁၉၂၀ ပြည့်နှစ်အတွင်း သက်တမ်း သုံးနှစ်မျှသာ ရှိပါသေးသည်။ သို့သော် ထိုကာလအတွင်း ပေါ်ထွက်သော ဝတ္ထုတိုဆရာအများစုမှာ ဝတ္ထုရှည်ဘက်တွင် လက်သားကျနေသည့် ဆရာကြီးများဖြစ်သည့်အတွက် ဝတ္ထုတိုဘက်တွင်လည်း ရှေ့ဆောင်လမ်းပြပြုနိုင်သူများ ဖြစ်ပါသည်။ ထိုပုဂ္ဂိုလ် များ၏ ရှေ့ဆောင်မှုဖြင့် ဝတ္ထုတိုလမ်းကြောင်းသည် ထင်ထင်ရှားရှား ပေါ်ပေါက်လာရသည်။

(၇) ခေတ်ဦးဝတ္ထုတို တစေ့တစောင်း

ခေတ်ဦးဝတ္ထုတိုများဟုဆိုနိုင်သည့် သူရိယမဂ္ဂဇင်း ဝတ္ထုတိုများ အကြောင်းကို အာရုံပြုနေစဉ် သူရိယမဂ္ဂဇင်းဝတ္ထုတို ၅ ပုဒ်ကို လေ့လာခွင့်ရခဲ့ပါသည်။ တက္ကသိုလ်များ ဗဟိုစာကြည့်တိုက်က အင်တာနက်မှာ တင်ထားသော ဝတ္ထုတိုများဖြစ်ပါသည်။ ၁၉၁၈ ခုနှစ် မတ်လတွင် ဖော်ပြသော 'ခင်မောင်ဒွေး'ဝတ္ထု၊ ဇူလိုင်လတွင် ဖော်ပြသော 'မောင်ကျော်မြနှင့် မယ်မြင့်'ဝတ္ထု၊ သြဂုတ်လတွင် ဖော်ပြသော 'ခင်ဧကြည်'ဝတ္ထု၊ ၁၉၁၉ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလ တွင်ဖော်ပြသော 'မောင်မြတင်' ဝတ္ထုတို့ဖြစ်ပါသည်။ ၁၉၂၀

ပြည့်နှစ်မတိုင်မီ ခေတ်ဦးဝတ္ထုတိုများ၏ သွင်ပြင်ကို တစေ့တစောင်း ဖော်ပြ နေသော ဝတ္ထုတိုများ ဖြစ်ပါသည်။

သူရိယမဂ္ဂဇင်း ဝတ္ထုတိုများသည် ကြေညာဖိတ်ခေါ်၍ ပေးပို့သော ဝတ္ထုများထဲမှ ရွေးချယ်ထည့်သွင်းပြီး ဆုလည်းပေးသော ဝတ္ထုတိုများဖြစ် ကြောင်း တင်ပြခဲ့ပါသည်။ ၁၉၁၈ ခုနှစ် ဇူလိုင်လထုတ် သူရိယမဂ္ဂဇင်း 'ဝတ္ထု ရေးသားသူများကို ဆုပေးမည့်အကြောင်း' ဟု ခေါင်းစဉ်တပ်ထားသော ကြေညာချက်တစ်ခု ပါဝင်ပါသည်။ ဝတ္ထုတိုသမိုင်းတွင် အရေးပါသည့် အတွက် အပြည့်အစုံ ဖော်ပြလိုက်ပါသည်။

သူရိယမဂ္ဂဇင်းတွင် လစဉ် ထည့်သွင်းပုံနှိပ်ရန် ဝတ္ထုများ အလိုရှိသဖြင့် ဝတ္ထုရေးသားပေးပို့လိုသူတို့ သည် 'ဖူးစကက်' ခေါ် လျှောက်လွှာရေး စက္ကူကြီးမျိုးနှင့် ၁၆ မျက်နှာထက် မနည်းသောဝတ္ထုကို စက္ကူတစ်ဖက်တွင်သာ မင်ဖြင့်ရေး၍ အင်္ဂလိပ်လဆန်း ၁၀ ရက်မတိုင်မီ တိုက်သို့ အရောက်ပေးပို့နိုင် ကြောင်း။

ထိုသို့ ပေးပို့ရရှိသော ဝတ္ထုများအနက် အကောင်းဆုံးကို ရွေးချယ် ၍ မဂ္ဂဇင်းအတွင်း ထည့်သွင်းပုံနှိပ်သောအခါ ရေးသူမှာ ဆုငွေ ၁၅ ရမည်ဖြစ်ကြောင်း။ ဥပမာ- သြဂုတ် လဆန်းတွင် ထုတ်ဝေမည်ဖြစ် သောမဂ္ဂဇင်း၌ပါစေရန် ဇူလိုင် လ ၁၀ ရက် မတိုင်မီ တိုက်သို့ အရောက် ပို့သူတို့၏ ဝတ္ထုများ အနက် အကောင်းဆုံးရေးသူသည် ဆုငွေရမည် ဖြစ်သည်။ ဝတ္ထုမှာ ဆက်ရန်ရှိသေးသည့်ဝတ္ထု မဟုတ်စေရ။ တစ်ကြိမ် တည်းတွင် စ၊ လယ်၊ အဆုံး စုံလင်အောင်ပါရမည်ပြင် ရွေးချယ်ဆုံးဖြတ်ရာ၌ အယ်ဒီတာသဘောအတိုင်း ဖြစ်ရမည်။ ရွေးချယ်ပြီး၍ သတင်းစာတွင် ထည့်သွင်းသော ဝတ္ထု၏ မူကို သူရိယသတင်းစာတိုက် လီမိတက်က ပိုင်လိမ့်မည်ဖြစ်ကြောင်း။

ဝတ္ထုကို မိန်းမ၊ ယောက်ျား မည်သူမဆို ရေးသား ယှဉ်ပြိုင် နိုင်သည့်ပြင် ရေးသူ၏အမည်ကို ထည့်သွင်းပုံနှိပ် စေလိုလျှင် ရေးသူအမည်ကို ပုံနှိပ်ဖော်ပြလိမ့်မည်မဟုတ်။ အယ်ဒီတာ

များကပယ်သော ဝတ္ထုများကို ရေးသူများထံပြန်ပို့ရန် လိပ်စာ
ကိုလည်း သေချာပြည့်စုံစွာ ဖော်ပြလိုက်ရမည်။ အကယ်၍
ဝတ္ထုများသည် မတော်တဆ ပျောက်ဆုံးခဲ့လျှင် သတင်းစာ
တိုက်က တာဝန်ခံနိုင်လိမ့်မည် မဟုတ်ကြောင်း။

သူရိယသတင်းစာတိုက်လီမိတက်

စာတိုက်သေတ္တာနံပါတ် ၂၅၀၊ ရန်ကုန်မြို့။

အနည်းဆုံး ဖူးစကက် ၁၆ မျက်နှာရှိရမည်ဟု သတ်မှတ်ထားသည့်
အတိုင်း ဇာတ်ရည်လည်အောင် ဖွဲ့ဖွဲ့နွဲ့နွဲ့ရေးနိုင်သည့် ပမာဏဖြစ်ကြောင်း
တွေ့ရပါသည်။ မဂ္ဂဇင်းတွင် ပုံနှိပ်သောအခါ သရုပ်ဖော်ပုံများ ထည့်လေ့မရှိ
သေးပါ။ စာသားမျက်နှာပြည့် ပုံနှိပ်ထားသည်ကို တွေ့ရသည်။

ဝတ္ထုအမည် မှည့်ပုံကြည့်လျှင် အများစုမှာ 'မောင်ရင်မောင် မမယ်မ'၊
'မောင်သိန်းတင် မသိန်းရှင်' စသည်ဖြင့် ဇာတ်ဆောင်စုံတွဲ အမည်မျိုးပေး
သည့် အစဉ်အလာနှင့် 'မောင်မှိုင်း'၊ 'ခင်မြင့်ကြီး' စသည်ဖြင့် ဇာတ်ဆောင်
တစ်ဦးချင်း၏ အမည်မျိုးပေးသည့် အစဉ်အလာတို့ကို လိုက်နာဆဲဖြစ်
ကြောင်း တွေ့နိုင်သည်။

'ခင်မောင်ဒွေး'ဝတ္ထုမှာ ခင်မောင်ဒွေးနှင့်မထွားရီတို့ ရထားဖြင့် ခရီး
သွားရာမှ ဖူးစာဆုံသည့်ဇာတ်လမ်းဖြစ်သည်။ ရန်ကုန်မှ မေမြို့(ယခု
ပြင်ဦးလွင်)သို့ သွားသည့် ခရီးစဉ်ကို အသေးစိတ်ရေးဖွဲ့ထားသည်။ မထွားရီ
သည် ရထားပေါ်မှာ 'ရတနာပုံ'ဝတ္ထုဖတ်လာကြောင်း ဖော်ပြထားပုံမှာ
စိတ်ဝင်စားဖွယ်ဖြစ်သည်။ ဆရာကြီးရွှေဥဒေါင်း၏ 'ရတနာပုံ' ဝတ္ထုမှာ
၁၉၁၆ ခုနှစ်တွင် သူရိယသတင်းစာမှာ နေ့စဉ် ထည့်သွင်းဖော်ပြပြီး ၁၉၁၇
ခုနှစ်တွင် စာအုပ်ဖြစ်လာကြောင်း သိရသည်။ ထိုဝတ္ထုရေးချိန်တွင် ရတနာပုံ
ဝတ္ထု ပေါ်ထွက်ပြီးသည်မှာ မကြာသေးသည့်အတွက် ခေတ်နှင့်အညီ ထည့်သွင်း
ထားချက်ဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။

'မောင်ကျော်မြနှင့်မယ်မြင့်'ဝတ္ထုမှာ လျှို့ဝှက်သည်းဖိုဆန်သည်။
မောင်ကျော်မြ ဝမ်းရောဂါဖြင့် ကွယ်လွန်သည်ထင်၍ မြေမြှုပ်သင်္ဂြိုဟ်ပြီးမှ
မသေဘဲ ပြန်ထွက်လာပြီး မိမိဇနီး မယ်မြင့်နှင့် ဖောက်ပြန်နေသော မောင်ဘရှင်
တို့ကို သုတ်သင်သော ဇာတ်လမ်းဖြစ်သည်။ မိမိကို မမှတ်မိအောင် ရုပ်ဖျက်၍
မယ်မြင့်ကို ချဉ်းကပ်အယုံသွင်းပြီး နှစ်ယောက်စလုံး အဆုံးစီရင်ပုံကို ရေးဖွဲ့

ထားသည်။

‘ခင်ခင်ကြည်’ဝတ္ထုမှာ မောင်သိန်းဖေနှင့် ခင်ခင်ကြည်တို့ ဖူးစာဆုံသည့် ဇာတ်လမ်းဖြစ်သည်။ ဦးဖေနှင့် ဒေါ်ကြည်တို့သမီး ခင်ခင်ကြည်သည် နော်မန် ကျောင်း(ဆရာဖြစ်သင်ကျောင်း)တက်ပြီး ဆရာမအဖြစ် အမှုထမ်းနေသော ခေတ်ပညာတတ် မိန်းကလေးဖြစ်သည်။ စာဖတ်ဝါသနာပါသည်။ ဇိနတ္ထ ပကာသနီ၊ သံဝေဂဝတ္ထု၊ မိလိန္ဒပဉ္စာ စသော စာတမ်းများကို ဖခင်အား ဖတ်ပြ ရင်း မြန်မာစာပေကို စိတ်ဝင်စားလာသည်။ သူငယ်ချင်း၏မိခင်နှင့် ဝတ္ထု အကြောင်း ဆွေးနွေးရင်း ထိုခေတ်က ထင်ရှားသော ဝတ္ထုများကို ‘တင့်တင့် ဆိုသလား၊ ခင်မြင့်ဆိုသလား၊ ဝတ္ထုတဲ့’ဟူ၍ သူငယ်ချင်းမိခင်က ပြောဟန် နာမည်ဖော်ပြသည်။ (လယ်တီပဏ္ဍိတ ဦးမောင်ကြီး၏ ‘ခင်မြင့်ကြီး၊ ‘တင့်တင့်မြ’ဝတ္ထုများကို ရည်ညွှန်းလိုဟန်ရှိပါသည်။) ထို့နောက် ထိုခေတ် ဝတ္ထုများကို ‘လူထဲမှာ အသံထုတ်ပြီး မဖတ်ဝံ့အောင်ရေးသော စာအုပ်များ ဟာ ကျွန်မတို့မိန်းကလေးတွေ လူမကြားအောင် စိတ်ထဲက ဖတ်နေလို့ကော တော်ပါဦးမလား ဒေါ်ဒေါ်ရဲ့’ဟု မှတ်ချက်ချပြီး ဥပုသ်စောင့်ရင်း ရည်းစားက လိုက်စကားပြောသည့်အကြောင်းတွေပါသည်ဟု ဆိုသည်။ ‘လူတွေက သေကုန်ပေတဲ့ စာအုပ်တွေကတော့ မသေဘူး၊ ကျန်နေရတော့ အကောင်း မှတ်ပြီး အတုခိုးကုန်မှာ စိုးရိမ်ပါတယ်’ဟု ထင်မြင်ချက်ပေးပြီး၊ ဝတ္ထုဖတ်မည့် အစား ဘိုးရာဇာဝတ္ထု၊ ကန်တော်မင်းကျောင်း မေတ္တာစာ၊ မြန်မာရာဇဝင် စသည့်စာအုပ်များကို ဖတ်သင့်ကြောင်း ဆွေးနွေးထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ ဝတ္ထုဖတ်ခြင်းကို အပြစ်မြင်ကြသော ထိုခေတ်က အမြင်တစ်ရပ်ကို ထင်ဟပ် ခြင်းဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင်ပါသည်။

ခင်ခင်ကြည်က သူငယ်ချင်းများနှင့် စကားပြောရာတွင် ရာဇဝင်များကို ဖတ်လျှင် မြန်မာများ အစွမ်းကောင်းခဲ့ပုံ၊ ဘုန်းတန်ခိုးကြီးခဲ့ပုံများကို စိတ်ထဲမှာ စွဲကြောင်း အစချီကာ အမျိုးဘာသာ၊ သာသနာကြီးပွားစေချင်သည့်စိတ်ဓာတ် ရှိသင့်ကြောင်း ဆွေးနွေးထားပုံမှာ စိတ်ဝင်စားဖွယ်ဖြစ်သည်။ အမျိုးသမီးများ အတင်းအဖျင်းပြော၊ ပွဲကြည့်ပြီး အချိန်ဖြုန်းခြင်း မပြုသင့်ကြောင်း၊ သတင်း စာဖတ်သင့်ကြောင်း၊ အမျိုးသမီးများအတွက် သီးသန့်ထုတ်သော သတင်းစာပေါ် သင့်ကြောင်း၊ အမျိုး၊ ဘာသာ၊ သာသနာကြီးပွားအောင် တစ်ဖက်တစ်လမ်းက ကြံစည်သင့်ကြောင်း၊ အမျိုးသမီးများ စိတ်ပြောင်းလဲအောင် ပြုပြင်ပေးနိုင်ဖို့

လိုကြောင်း ဆွေးနွေးထားပုံများကိုကြည့်လျှင် ထိုခေတ် ထိုကာလ သူ့ကျွန်
ဘဝတွင် ဇာတိမာန် နိုးကြားလာသည့် ခေတ်သရုပ် တစေ့တစောင်း ထင်ဟပ်နေ
ကြောင်း တွေ့နိုင်ပါသည်။ ဝတ္ထုအဆုံးတွင် ကလောင်အမည်ကို 'ဗုဒ္ဓဘာသာ
မြန်မာမ'ဟု ဖော်ပြထားပုံမှာလည်း စိတ်ဝင်စားဖွယ်ဖြစ်ပါသည်။

'နိဗ္ဗိန္ဒ' ဝတ္ထုမှာမူ ဝတ္ထုအမည်နှင့်လိုက်ဖက်စွာပင် ကိုကိုထွေးဆိုသော
လူပျိုကလေးနှင့် မိမိငယ်ဆိုသော မိန်းမပျိုကလေးတို့ အချစ်ရေးမပြေလည်၍
နောက်ဆုံးတွင် သာမဏောဘဝ၊ သီလရှင်ဘဝသို့ တစ်နေ့တည်းရောက်သွားပုံ
ကို ဖွဲ့ထားသော ဝတ္ထုဖြစ်ပါသည်။ ကလောင်အမည် 'မောင်စော'ဟု တွေ့ရသည်။

'မောင်မြတင်' ဝတ္ထုမှာလည်း ငယ်စဉ်က မိဘက အလိုလိုက်ထား၍
အသုံးအဖြန်းကြီးခဲ့ပြီး ဇနီးကို ပစ်ပစ်ခါခါပြုသည့်အတွက် ဇနီး အဆိပ်သောက်
သေသွားမှ နောင်တရပြီး အသက်ကြီးလာချိန်တွင် မိမိဘဝဇာတ်ကြောင်းကို
သင်ခန်းစာယူဖွယ် ပြောပြသော မောင်မြတင်၏ ဇာတ်လမ်းဖြစ်သည်။ စက်သူဌေး
သား မောင်မြတင်သည် အငြိမ့်သမ နဝရတ်သန်းစိန်ကို မေတ္တာသက်ဝင်ပြီး
မိဘ၏ စွန့်ပစ်ခြင်းကိုခံကာ လက်ထပ်လိုက်ပုံ၊ ဇနီးကို မကစေတော့ဘဲ မိမိ
မင်းသားလုပ်ပြီး လုပ်ကျွေးမည်ဆိုကာ မန္တလေး အီနောင် ကိုစံတုတ်ထံမှာ
အကသင်ပြီး ဇာတ်မင်းသားအဖြစ် အောင်မြင်လာပုံ၊ သမီးကလေးရပြီးမှ တခြား
အမျိုးသမီးတစ်ယောက်ကိုတပ်မက်ပြီး အိမ်ထောင်သစ်ထူ၍ ပထမဇနီးကို ပစ်ပစ်
ခါခါပြုသဖြင့် ဇနီး အဆိပ်သောက်သေပုံ၊ ဇနီးသေကြောင်းသိ၍ ရူးသလိုခံစား
ရပြီး မိဘထံပြန်ရောက်၍ နောင်တရပုံတို့ကို ရေးဖွဲ့ထားခြင်း ဖြစ်သည်။ ဝတ္ထု
ရေးသူ 'ရွှေဟင်္သာ'ဟု ဖော်ပြထားသည်။

ဝတ္ထုရေးဖွဲ့ပုံကိုကြည့်လျှင် ကဗျာ လင်္ကာ သီချင်းများထည့်သွင်းခြင်း၊
ဇာတ်ဆောင်၏ တစ်ကိုယ်တည်း ပြောစကားများဖြင့် ဇာတ်လမ်းဖော်ခြင်းမျိုး
များ တွေ့ရသကဲ့သို့ ဇာတ်လမ်းကို တိုက်ရိုက်ရေးဖွဲ့ပုံမျိုးကိုလည်း တွေ့ရသည်။
'နိဗ္ဗိန္ဒ' ဝတ္ထုတွင် တေးထပ်ဖြင့်စ၍ နိဂုံးသံဝေဂလေးချိုးဖြင့် အဆုံးသတ်ထားပုံ
မှာ ခေတ်ဦး ကာလပေါ်ဝတ္ထုရှည်များတွင် တွေ့ရတတ်သော လက္ခဏာတစ်ရပ်
ဖြစ်သည်။ ခင်စကြည်ဝတ္ထုကဲ့သို့ ခေတ်မီ အတွေးအမြင်ရှိသည့် ဝတ္ထုမျိုးမှာပင်
'ချစ်ပဏ္ဏာအလွှာကမ်းလိုက်သော မေတ္တာစာမှာတမ်း' ဟူ၍ မောင်သိန်းဖေက
ခင်စကြည်ကိုပေးသော မှာတမ်း (ချစ်ခွင့်တောင်းစာ)ကို ကာရန်နဘေများဖြင့်
ဖွဲ့ဖွဲ့နွဲ့နွဲ့ရေးကာ ကဗျာများပင် ထည့်သွင်းထားသည်ကို စာတစ်မျက်နှာခွဲခန့်

တွေ့ရပါသည်။ ကုန်းဘောင်ခေတ်တွင် ထင်ရှားသော မောင်စံသူ၏ မှာတမ်း ပုံစံမျိုးဖြစ်ပါသည်။ 'တန်ပြည်မြဲ အဖိုးမဖြတ်နိုင်သော၊ အမျိုးမြတ်ရတနာလေး စီသို့၊ တိုးကပ်ကာ အလွှာပေးမည်ဟု၊ စာရေးစီသလိုက်ပါသည်'ဟူသော အသွားမျိုးဖြစ်ပါသည်။ 'ခင်မောင်ဒွေး'ဝတ္ထုတွင် 'မှတ်ရန်'ဟု စကားချပ် ထည့်သွင်းကာ မိဘအုပ်ထိန်းသူမသိဘဲ ဘာကိုမှမပြုကျင့်သင့်သည့်အကြောင်း စာရေးသူ၏ စကားဖြင့် ထည့်သွင်းထားပုံမျိုးကိုလည်း တွေ့ရပါသည်။ 'မောင်ကျော်မြနှင့် မယ်မြင့်' ဝတ္ထုတွင် 'ခပ်သိမ်းသော သစ်ပင်အပေါင်းတို့ မှာ သာယာနုပျို စိမ်းဖန့်ဖန့်စိုလျက် အခက်အရွက် ငုံတံပွင့်တံတို့ဖြင့် မြိုင်ယံ တကြော တောတောင်၏ ကျက်သရေကိုဖြစ်စေလျက် ထိုကန်ရာသီမာသ တော်သလင်းလအခါ' စသည်ဖြင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကို သရုပ်ဖော်ထား သော အဖွဲ့မျိုးကိုလည်း တွေ့ရပါသည်။

ဇာတ်ကြောင်းပြောရာတွင် 'မော်လမြိုင်မြို့ မရမ်းကုန်းရပ်တွင် ဘုရား တကာ ဦးဇန့်နှင့် ဘုရားအမ ဒေါ်ကြည်တို့သည် သက်ရွယ်ငယ်စဉ်ကပင် အကြင်သို့သော ဓမ္မတာထုံးတမ်းအရ အကြောင်းပါကြသဖြင့်'စသည့် ရေး ဟန်မျိုးဖြင့် ခန့်ခန့်ညားညား ရေးလေ့ရှိသည်ကို တွေ့ရသည်။ ဇာတ်ဆောင် ပြောစကားများမှာမူ ပြောစကားဟန် ပီပီသသ ဖြစ်နေပါပြီ။

မြန်မာဝတ္ထုတို့ လမ်းကြောင်းတွင် ပေါ်ပေါက်ခါစဝတ္ထုတိုများ၏ သဘောလက္ခဏာကို သူရိယမဂ္ဂဇင်း ဝတ္ထုတိုများက သာဓကဆောင်နိုင်လိမ့် မည်ဟု ယူဆပါသည်။

(၇) ကဗျာ

(၁) ကိုလိုနီခေတ်ဦး ဇာတ်ဝင်ကဗျာများ

ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာစာပေလမ်းကြောင်းကို ခြေရာခံကြည့်လိုသော ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် ကိုလိုနီခေတ်ဦးပိုင်းမှ ၁၉၂၀ ပြည့်နှစ်အထိ ပေါ်ပေါက်ခဲ့ သော မြန်မာဝတ္ထုများကို တစေ့တစောင်း အကဲခတ်ကြည့်ခဲ့ပါသည်။ ဆက် လက်၍ ထိုကာလအတွင်း ပေါ်ပေါက်ခဲ့သော မြန်မာကဗျာလမ်းကြောင်းကို ခြေရာခံကြည့်လိုပါသည်။

၁၉ ရာစုနှောင်းပိုင်းတွင် ဗြိတိသျှလက်အောက် ရောက်နေပြီဖြစ်သော အောက်မြန်မာနိုင်ငံ၌ ဇာတ်ဝင်ကဗျာများ အင်နှင့်အားနှင့် ပေါ်ပေါက်ခဲ့သည်။

ဇာတ်ဝင်ကဗျာများဆိုသည်မှာ အခြားမဟုတ်ပါ။ အောက်မြန်မာနိုင်ငံတွင် ၁၈၇၅ ခုနှစ်မှစ၍ ပေါ်ထွက်လာသော ပြဇာတ်များတွင် ဇာတ်လမ်းဇာတ်ကွက်အလိုက် ဇာတ်ဆောင်များ ရွတ်ဆိုသီကျုံးရန် ဝေဝေဆာဆာ ထည့်သွင်းရေးဖွဲ့ထားသော ကဗျာများဖြစ်သည်။ အထက်မြန်မာနိုင်ငံ ကိုလိုနီဘဝ မရောက်မီကပင် အောက်မြန်မာနိုင်ငံ၌ ပေါ်ပေါက်နေပြီဖြစ်သော ထိုကဗျာများကို ကိုလိုနီခေတ်ဦးကဗျာများဟု ဆိုနိုင်သည်။

၁၈၇၅ ခုနှစ်တွင် ပေါ်ထွက်သော ဦးပုတ်နီ၏ 'ကုမ္မာရပြဇာတ်သည် ကိုလိုနီခေတ် အစောဆုံးပြဇာတ်တစ်ပုဒ်ဖြစ်သည်။ ထိုပြဇာတ်တွင် သဖြန်၊ မှန်သံ၊ ငိုချင်း၊ လွင့်သံ၊ ဆိုင်းဆင့်သံချို စသည့် ကဗျာအမျိုးမျိုး ပါဝင်နေပြီ ဖြစ်သည်။ ဇာတ်လမ်းဇာတ်ကွက်အလိုက် ဇာတ်ဆောင်များဆိုရန် ထည့်သွင်းရေးဖွဲ့ထားသော ဇာတ်ဝင်ကဗျာများ ဖြစ်ပါသည်။

ဆက်လက်ထွက်ပေါ်လာသော ပြဇာတ်များတွင် ဇာတ်ဝင်ကဗျာများသည် ပို၍ အင်အားကောင်းလာသည်။ ဦးဆုသာ၏ 'စောဘော စောမေ' ပြဇာတ် ၁၈၈၀ ပြည့်နှစ်တွင် သဖြန်၊ သုံးထပ်သဖြန်၊ တေးထပ်သဖြန်၊ ဘောလယ်တက်သဖြန်၊ သဖြန်ဘောလယ်၊ သဖြန်စည်းဆတ်၊ ဘောလယ်ခွဲ၊ တေးထပ်၊ လေးပြန်တေးထပ်၊ ဒွေးချိုး၊ လေးချိုး၊ သံချို၊ ငိုချင်းရှည်၊ သုံးထပ် နဘော၊ သံချပ်၊ ရတု၊ ယိုးဒယား နန်းသိမ်းသံ၊ သုံးထပ်သံ၊ ခြောက်ထပ်သံ၊ လွမ်းသံ၊ ခရစ်ယာန်ကျောင်းတက်သံ၊ ကောင်းတုံသံ၊ နတ်ဒိုးသံ၊ ထွေတရာသံ၊ အုံးပြိုင်သံ၊ ယိုးဒယားထပ်တွန့်သံ ဟူ၍ ဇာတ်ဝင်ကဗျာအမျိုးပေါင်းများစွာထည့်သွင်းရေးဖွဲ့ထားသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ ဇာတ်ဝင်ကဗျာများ၏ အင်အားကို မှန်းဆကြည့်နိုင်ပါသည်။

ကုန်းဘောင်ခေတ် မဟာဂီတဝင် ပတ်ပျိုးများ၏ အလိုက်အတိုင်း ရေးဖွဲ့သော 'မှန်ရဝေ'အလိုက်၊ 'ကြုံလေဘုံဘွေ'အလိုက်၊ 'အာကာတစ်ခို' အလိုက်၊ 'သောင်းလုံးမြိုင်ယံ'အလိုက် စသည်ဖြင့် ပတ်ပျိုးများကိုလည်း အဆိုပါပြဇာတ်တွင် တွေ့ရပါသည်။ အောက်မြန်မာနိုင်ငံကို ဗြိတိသျှတို့ သိမ်းပိုက်ပြီးနောက် ကြိုး၊ ဘွဲ့၊ သီချင်းခံ၊ ပတ်ပျိုး၊ ယိုးဒယား စသော မဟာဂီတဝင်သီချင်းများ တစ်စတစ်စ အရှိန်သေလာပြီး မဟာဂီတနေရာတွင် ရှေးသံဆန်းများက နေရာဝင်ယူခဲ့သည်။ ထိုရှေးသံဆန်းများမှာ နဘောသံ၊ သုံးထပ်သံ၊ တောင်ဆင်းသံ၊ ကောင်းတုံသံ၊ လိုက်သံ၊ တရုတ်ပြည်ကြီးသံ၊

ခရာသံ၊ မြေလတ်သံ၊ ကာလသံ၊ ဈေးတော်သံ၊ ကျောက်တစ်လုံးသံ စသည်တို့ ဖြစ်သည်။ ရှေးသံဆန်းရေးသူများတွင် ဆတိုင်းမွတ်ဦးကူးသည် ရှေ့တန်းက ပါဝင်ခဲ့သည်။ ဆတိုင်းမွတ်ဦးကူးသည် မိမိ၏ပြဇာတ်များတွင် ရှေးသံဆန်း အမျိုးမျိုးကို ဝေဝေဆာဆာ ထည့်သွင်းရေးဖွဲ့ထားသည်။

ပဋ္ဌာစာရီပြဇာတ်တွင် ဒါသဆို နဘေသံ၊ မယ်ပဋ္ဌာဆို လိုက်သံ၊ ပဋ္ဌာ စာရီပြဇာတ်တွင် ကာလသံ၊ ဝေဿန္တရာပြဇာတ်တွင် ဇာလီမင်းသားဆို တရုတ် ပြည်ကြီးသံ၊ ကဏှာနှင့် မဒ္ဒိဆို ခရာသံ စသည်ဖြင့် ရှေးသံဆန်းအမျိုးမျိုးကို တွေ့ရသည်။

ဆတိုင်းမွတ်ဦးကူးသည် ဦးပုည၏ ရေသည်ပြဇာတ်ကိုပင် ဇာတ်ဝင် ကဗျာများ ဖြည့်စွက်ခဲ့ကြောင်း စိတ်ဝင်စားဖွယ် တွေ့ရသည်။ ထိုခေတ်တွင် ရေသည်ပြဇာတ်ကို လူကြိုက်များသည့်အလျောက် ဆတိုင်းမွတ်ဦးကူးက ဇာတ်ဝင် သီချင်းများ ဖြည့်စွက်ကာ မူရင်းပြဇာတ်ကိုလည်း ဖြုတ်ပယ်ပြင်ဆင်မှုများ ပြုလုပ်၍ ၁၂၄၃ (၁၈၈၁) ခုနှစ်တွင် ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေခဲ့သည်။ ရေသည်ယောက်ျား က မိမိဆင်းရဲပုံကို တစ်ကိုယ်တည်းပြောဆိုနေသည့် အခန်းတွင်သဖြန်၊ သဖြန်လေးကြော့၊ ဘော်လယ်၊ သုံးထပ်သံ၊ သဖြန်ဘောလယ်၊ ဒွေးချိုး၊ သဖြန် လေးကြော့၊ တေးထပ်၊ ဘောလယ်စပ်၊ လွမ်းချင်းတို့ကို ဖြည့်စွက်ထားသည်။ ရေသည်မိန်းမက မိမိ ဆင်းရဲပုံကို တစ်ကိုယ်တည်းပြောဆိုနေသည့် အခန်း တွင်လည်း ပတ်ပျိုး၊ သုံးထပ်သံ၊ လွမ်းချင်းတို့ကို ဖြည့်စွက်ထားသည်။ ကျန် အခန်းများတွင်လည်း အလားတူပင် ဇာတ်ဝင်ကဗျာများ ဆီလျော်ရာရာ ဖြည့် စွက်ထားသည်ကို တွေ့ရပါသည်။

ပုဇွန်တောင်ဆရာခ၏ စလေငွေ့ပြဇာတ်သစ် ၁၈၉၇ ခုနှစ်တွင်လည်း ဇာတ်ဝင်ကဗျာများအဖြစ် ဗုံရှည်သံ၊ ရှစ်လုံးဘွဲ့၊ တပေါင်သံ၊ နွယ်သာကီ သံဖြတ်၊ လွမ်းချင်း၊ ဘောလယ်ကြောင်၊ လေးဆစ်ပုလဲ၊ ယိုးဒယားထပ်တွန့် စာထောင့်၊ လေးကြော့၊ ဒိန်းသံတို့အပြင် ချစ်သူနှစ်ဦး အပြန်အလှန် သစ္စာ ထားကြသော တေးများပင် ပါဝင်ပါသေးသည်။

မြန်မာပြဇာတ်များကိုကျမ်းပြု၍ ပါရဂူဘွဲ့ယူခဲ့သော ဆရာကြီး 'ဒေါက် တာထင်အောင်' က ကိုလိုနီခေတ်တွင် ပြဇာတ်သည် သဘင်ပညာသည်တို့ ၏လက်သို့ ကျရောက်ရကြောင်း၊ အဆိုအကကျွမ်းသော သဘင်ပညာရှင်တို့က ပြဇာတ်ကို အဆိုအကများ ထည့်သွင်းစရာ 'ဘောင်' အဖြစ်သာ အသုံးပြုကြ

ကြောင်း မိန့်ဆိုထားသည်။

ထို့အတူ ဦးပုတ်နီ၏ ကုမ္မာရပြဇာတ်ကို သုတေသနပြု၍ ကျမ်းပြုကာ ပါရဂူဘွဲ့ယူခဲ့သော ဆရာကြီး 'ဒေါက်တာလှဘေ'က ရှေးဟောင်းကဗျာများ၏ မျိုးစေ့သည် ကိုလိုနီခေတ်တွင် ယဉ်ကျေးမှုအချက်အချာ ဒေသသစ်ဖြစ်သော ရန်ကုန်မြို့၌ ပြဇာတ်အသွင်ဖြင့် ပျံ့နှံ့ခဲ့ကြောင်း မိန့်ဆိုထားသည်။ ကိုလိုနီခေတ်ဦးတွင် ဇာတ်ဝင်ကဗျာများသည် မည်မျှ နေရာယူလျက်ရှိကြောင်း ပညာရှင်ကြီးနှစ်ဦး၏ အဆိုအမိန့်များက အထင်အရှား ဖော်ပြနေသည်။

အထက်မြန်မာနိုင်ငံတွင် ကုန်းဘောင်ခေတ်နှောင်းဖြစ်သော မန္တလေးခေတ်ကဗျာများ ထွန်းကားနေစဉ် အောက်မြန်မာနိုင်ငံတွင် ကိုလိုနီခေတ်ဦးကဗျာများအဖြစ် ဇာတ်ဝင်ကဗျာများ တစ်ပြိုင်တည်း ထွန်းကားနေပုံကို တွေ့မြင်နိုင်သည်။

(၂) ကိုလိုနီခေတ်ဦး ဟောစာများ

ကိုလိုနီခေတ်ဦးတွင် ထွန်းကားသော စာပေပုံသဏ္ဍာန်တစ်ခုမှာ ဟောစာဖြစ်သည်။ ဟောစာသည် ဇာတ်နိပါတ်ရာဇဝင် ဒဏ္ဍာရီ စသော ဖြစ်ရပ်တစ်ခုခုကို ဟောပြောသူတစ်ဦးက လင်္ကာသွားဖြင့် ဟောပြောရန် ရေးဖွဲ့ထားသော စာဖြစ်သည်။

စာပြော စာဟောလေ့သည် ကုန်းဘောင်ခေတ်တွင် ထင်ရှားခဲ့သည်။ ဘိုးတော်ဘုရားလက်ထက်တွင် ဆရာကြီး ဦးအောင်ဖြိုးသည် စာပြောစာဟော အလွန်ကောင်းသည်။ မန္တလေးတွင် တစ်ချိန်က စာပြောသဘင်များ ခေတ်စားခဲ့ကြောင်း ဆရာကြီး ဒဂုန်နတ်ရှင်က မိန့်ဆိုဖူးသည်။ စာဟောဆရာက မိမိဟောပြောသော ဇာတ်ဝတ္ထုတွင် ပါဝင်သည့် ဇာတ်ဆောင်များ၏ ဟန်ပန်အမူအရာ ပြောပုံဆိုပုံတို့ကို အသံပြောင်း၊ အသံလွှဲ၊ လေယူလေသိမ်း အမျိုးမျိုးဖြင့် အသက်ဝင်အောင် သရုပ်ဆောင် ဟောပြောသည်ကို ပရိသတ်က စိတ်ဝင်တစား နားထောင်ကြသည်။ ကိုလိုနီခေတ်ဦးပိုင်းတွင် စာဟောသည့်လေ့သည် အောက်ပြည်အောက်ရွာသို့ ပျံ့နှံ့လာသည်နှင့်အတူ ကွက်စိပ်ခေါ် စာပြောသဘင်များ ထွန်းကားလာသည်။ စာဟောဆရာများသည် ဆိုင်းဝိုင်းကြီးနှင့်တွဲဖက်၍ ဆိုင်းဆင့်၊ ငိုချင်း စသော ဇာတ်ဝင်တေးကဗျာများကို ရွတ်ဆိုကာ မြိုင်မြိုင်ဆိုင်ဆိုင် တင်ဆက်ကြသည်။ စာပြော

စာဟော တင်ဆက်မှုနှင့်အတူ ဟောစာများလည်း ထွန်းကားလာသည်။

ကိုလိုနီခေတ်ဦးတွင် ဆင်ဖြူကျွန်း ဆရာသင်၏ မဆာဝါဟောစာ၊ ရေပုပ် ဆရာဉာဏ်၏ ဥပကဆာဝါ ဟောစာ စသည်တို့ ပေါ်ပေါက်ခဲ့သည်။ ကိုလိုနီခေတ်ဦးပိုင်းတွင် ထင်ရှားသော ပြဇာတ်ဆရာများသည် ဟောစာများလည်း ရေးဖွဲ့ကြရာ ဆင်ဖြူကျွန်းဆရာသင်၏ဟောစာများကို အများအပြားတွေ့ရသည်။ ဆရာသင်၏ ဟောစာနိဒါန်းများတွင် မိမိ၏နာမည်နှင့်တကွ ဂုဏ်ကို ဖော်ထုတ်ရေးဖွဲ့လေ့ရှိသည်။ ရှင်တစ်ထောင်ချွတ်ခန်း ဟောစာတွင် 'ပညာမျက်စိ၊ ဉာဏ်နှင့်ကြည့်၍ ကဝိမည်တွင်၊ ဆရာသင်သည်၊ အယဉ်အလှ၊ ဝေါဟာရနှင့်ပေါရာဏထုံး လျော်ကန်အောင်သုံးလို့မို့၊ နှလုံးရွှင်အောင်၊ သာဝင်ဆောင်၊ ရှင်တစ်ထောင်စာတော်အုပ်ပါတဲ့။' စွေသဒ္ဓါ စေတနာချုပ်သူတို့၊ အားထုတ်၍မိငယ်၊ ဖတ်ကြကွယ်'ဟူ၍ မိမိ၏နာမည်နှင့်ဂုဏ်ကိုဖော်ထုတ်ပြီး စာဖတ်သူများ ဖတ်ရန် တိုက်တွန်းထားပုံကို တွေ့ရပါသည်။ ဆရာသင်၏ ထိလတ်ဟောစာ၊ မဟော်သဓာ ဥမင်ဖွင့်ခန်းဟောစာ၊ တေမိဟောစာ၊ ဘုရားလောင်းဥဒေါင်းမင်းဟောစာ၊ ယသော်ခရာကန်တော့ခန်းဟောစာ၊ သုဝဏ္ဏသျှံ ဟောစာ၊ ရှင်သာရိပုတ္တရာ ပရိနိဗ္ဗာန်ယူခန်း ဟောစာ စသည့် ဟောစာများတွင် မိမိ၏နာမည်နှင့် ဂုဏ်ရည်ကို ဖော်ထုတ်ပြသော အဖွဲ့များကို တွေ့ရသည်။

ဓားပိန်ယိမ်းဆရာ ဦးမောင်ကြီး ဝေဿန္တရာ ဟောစာတွင်လည်း 'ရှင်စောဘုရား၊ လောင်းဇာတ်များကို၊ ရွှေဓားဂါမာ၊ ကြီးဆရာက၊ ကဗျာများဆို၊ ချိုထက်ချိုကို၊ ဗိုလ်လူတစ်တွေ၊ မှတ်သားစေ'ဟူ၍ ဓားပိန်ကို 'ရွှေဓားဂါမာ' ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ဦးမောင်ကြီးကို 'ကြီးဆရာ'ဟူ၍လည်းကောင်း နာမည်ဖော်ရေးထားသည်ကို တွေ့ရသည်။

ဟောစာများကို ရေးသားရာတွင်လည်း ၂၄ မျက်နှာမှ စာမျက်နှာ ၈၀ အထိသာ ရေးလေ့ရှိကြောင်း သိရပါသည်။ ဆင်ဖြူကျွန်းဆရာသင်၏ ဟောစာများမှာ ၁၆ မျက်နှာမှ ၂၄ မျက်နှာအထိ ရှိသည်။ ပုံနှိပ်သူကလည်း ၂၄ မျက်နှာအထိသာ ရေးရန် သတ်မှတ်ပေးထားပုံရသည်။ ထို့ကြောင့် ဆင်ဖြူကျွန်းဆရာသင်က ရှင်တစ်ထောင် ချွတ်ခန်းဟောစာတွင် 'တတ်သရွေ့ ရေးပြန်က၊ မျှော်တွေ့ထောက်ထား၊ နံပါတ်စဉ်များလို့မို့၊ တရားစုံညီ၊ စာကုံးသည်နှင့်၊ ရုံမှီစတောင်း၊ စရိုက်မသာ၊ တိုက်ဆရာကို၊ အားနာဖို့ကောင်းသော်'

ကြောင့်၊ နွဲ့နှောင်းကညာစင်တဲ့၊ မဟာခင်ဖြူဖြူလတ်ကယ်တို့၊ နှစ်ဆယ် ကျော်လေးနံပါတ်ကယ်နှင့်၊ သဘင်စာ ပဉ္စာတတ်သူမို့၊ ရှင်တစ်ထောင် ဟောစာဇာတ်တို့ကိုတဲ့၊ ပိုင်းဖြတ်လို့မိငယ်၊ တိမ်းမေလျှာပြီဟု။ သိမ်းတော့ မယ်' ဟူ၍ အမှာအထားပြုကာ ၂၄ မျက်နှာဖြင့် ဇာတ်သိမ်းထားသည်။

ဆင်ဖြူကျွန်းဆရာသင်၊ ဓားပိန်ယိမ်းဆရာ ဦးမောင်ကြီး စသည့် စာရေးဆရာကြီးများမှာ သဘင်ပညာကိုလည်း နားလည်သည့်အပြင် စာလည်းတတ်သည့်အတွက် ၎င်းတို့၏ ပြဇာတ်၊ ဟောစာ စသည့်စာပေများမှာ အဆင့်အတန်းမြင့်ပြီးစာပေတန်ဖိုးရှိသည်။ အရေးအဖွဲ့ကောင်းသည်။ ဓားပိန်ယိမ်းဆရာ ဦးမောင်ကြီး၏ ဝေဿန္တရာဟောစာတွင် သိဉ္ဇည်းမင်းကြီးက ဖုဿသီမိဖုရားကြီးအား ပြောသည့်စကားကိုဖွဲ့ရာ၌ ဝေဿန္တရာ သားမင်းလျာကို၊ ငါသာနှစ်သက်။ ခုံမင်ကြင်ချစ်၊ အနှစ်ပတ္တမြား၊ ကဲ့အလားသို့၊ တရားကျင့်ထွေ၊ မှန်ပါပေ၏။ မှန်ပေငြားလည်း၊ ပြည်သားပြည်သူ၊ မကြည်ဖြူက၊ ငါမူပိုင်ပိုင်၊ မလွန်နိုင်၍ သားဘုန်းလှိုင် ခိုင်ဇော်လှကိုဖြင့်၊ တိုင်းပြည်မှ မိရယ်၊ နှင်ရမယ်' ဟူ၍ ကြေကြေကွဲကွဲ ပြောဟန်ဖွဲ့ထားပုံကို ကြည့်လျှင် ထိုဟောစာ၏ စာပေအဆင့်အတန်းကို အကဲခတ်နိုင်လောက်သည်။

ဝေဿန္တရာမင်းကြီးသည် သားနှင့်သမီးကို ဇူကောပုဏ္ဏားအား လှူလိုက်ရသော်လည်း ဖခင်တစ်ယောက်အနေနှင့် သောကရောက်ရပုံကို 'ဪ... သက်နဲ့နှစ်ပါး ခေါ်ဆောင်သွား၊ ပုဏ္ဏားနောက်မှာ ရေဆာမွတ်သိပ်၊ အိပ်ရာအိပ်ခင်း၊ တဟင်းဟင်းနှင့် ညခင်းအခါ လန့်တာတစ်မျိုး၊ နိုး၍ကျည်ကျည်၊ ငိုမည်အခါ ဘယ်သူလာလို့ တိတ်ပါပျော့ပျော့၊ ဘယ်သူချော့ပါ၊ မော့မော့ ဂနိုင်၊ တောမြိုင်ကန္တာ၊ ယူဇနာလည်း၊ ကွာခြောက်ဆယ်ခြား၊ ဘယ့်နှယ်သွားလိမ့်၊ သနားချီယူ၊ ကယ်သူမရှိ၊ အမိမဲ့သား၊ ပါလို့သွားပေါ့' ဟူ၍ ရေးဖွဲ့ထားပုံမှာ ကရုဏာ ရသမြောက်သော အရေးအဖွဲ့ဖြစ်ကြောင်း တွေ့နိုင်သည်။

ဆင်ဖြူကျွန်း ဆရာသင်၏ 'စောင်းသမား ဂုတ္တိလနှင့် မုသိကတို့၏ ရာဇဝင်ပြောပုံ ဟောစာ'မှာမူ ထိုခေတ် ပြဇာတ်များကဲ့သို့ပင် စာမျက်နှာ ၈၀ အထိ ရေးဖွဲ့ထားသော ဟောစာဖြစ်ပါသည်။ စောင်းဆရာကြီးဖြစ်သော ဘုရားလောင်း ဂုတ္တိလထံမှ စောင်းအတတ် သင်ယူပြီးနောက် ဆရာကို အံ့တူ

ယှဉ်ပြိုင်သော စောင်းဆရာ မုသိကသည် မရှုမလှ အရှုံးနှင့် ရင်ဆိုင်ရပြီး ပြည်သူတို့၏ ဒဏ်ခတ်ခံရပုံကို ရေးဖွဲ့ထားသော ဟောစာဖြစ်သည်။ ဆရာသင်၏ အာဝဇ္ဇန်းကြောင့် ဟာသမြောက်သော ဟောစာတစ်စောင် ဖြစ်လာရသည်။ ခေတ်သရုပ်ထင်ဟပ်ချက်များလည်း ပါသည်။ စောင်းတီးပြိုင် ပွဲတွင် နောက်လိုက်နောက်ပါများနှင့် ခပ်ကြွားကြွားဝင်လာသော မုသိကကို ဖွဲ့ရာတွင် ‘အောင်ခဲကဆေးလိပ်၊ ငရိပ်မှာကွမ်းအစ်၊ ဘိုးမြစ်မှာ ဖိနပ်သိမ်း၊ ရွှေဘိန်းကစောင်းထမ်း၊ ငလန်းငဖြူ၊ ငတူငညှာ၊ ငဘိုးတာမှာ၊ ဗလာလိုက်ခဲကြ၊ မျက်ရိပ်ပြလျှင် သိစေနေော်’ဟု တပည့်များကို အမိန့်ပေးဟန် ဖွဲ့ထားပုံမှာ လူကြွားသရုပ်ပေါ်လှသည်။

စောင်းပြိုင်ပွဲတွင် ပွဲဈေးခင်းရာ၌ ‘ကြိသည်ငှက်ပျောသည်၊ ထားဝယ်ငါးခြောက်နှင့် ဆန်ပြုတ်၊ တရုတ်ခေါက်ဆွဲ၊ ကုလားသရေစာ၊ ပလာတာနံပြား၊ သကြားမုန့်ကာဖီ၊ နှင်းရည်စိမ် ရှာလပတ်ရည်၊ ဘိလပ်ရည်’ စသည်ဖြင့် အစားအသောက်အမျိုးမျိုး တည်ခင်းရောင်းချကြပုံကို သရုပ်ပါပါ ဖွဲ့ထားသည်ကို တွေ့ရသည်။

မုသိကဘက်က လောင်းသူများ လောင်းကြေးရှုံး၍ အိမ်နှင့်ခြံကို ချစ်တီးလက် အပ်ရတော့မည်ဖြစ်ကြောင်း အိမ်ကို ချစ်တီးသိမ်းသွား၍ အိမ်သစ်ဆောက်မည်ဆိုလျှင် မြူနီစီပယ်ထံမှာ အမိန့်ခံပြီးပေးသည့် ပုံစံအတိုင်း ဆောက်ရမည်ဖြစ်ကြောင်း၊ ချစ်တီးထံ အိမ်ပေါင်သူက ငွေငါးဆယ်လောက်သာ ချေးလိုသည်ကို ချစ်တီးက ‘ရီစစ္စတြီ’ လုပ်ရမည်။ မြေပုံကူးရမည်ဆို၍ ‘ဖယောင်းပုဆိုး’နှစ်ချပ်၊ မြေပုံကူးခငွေ ၁၀ ကျပ်၊ စာချုပ်စက္ကူဖိုး၊ စာချုပ်ရေးခ၊ သက်သေအတွက် ၁၀ ကျပ် အကုန်ခံရကြောင်း ပြောဆိုကြပုံမှာလည်း ခေတ်သရုပ်ကို တစေ့တစောင်း ထင်ဟပ်လျက်ရှိသည်။

ဓားပိန်ယိမ်းဆရာ ဦးမောင်ကြီး၏ ဝေဿန္တရာဟောစာတွင် ပတ်ဝန်းကျင်၏ ကဲ့ရဲ့ပြစ်တင်မှုကိုခံရသော အမိတ္တာပုံက ဇူဇကာပုဏ္ဏားကို မပေါင်းနိုင်တော့ကြောင်းပြောရာတွင် ‘ပျိုချောမေသင့်ကိုဖြင့် မပေါင်းနိုင်ဟု၊ အရွယ်တူရှာမှ ကောင်းတာမို့၊ ခုဂျောင်းတော့ ဇူဇကာ ဘိုးဘူတာ’ဟူ၍ ထိုခေတ်က အသုံးတွင်ကျယ်သော ‘ဂျောင်း’(သွား)၊ ‘ဘူတာ’(အဘိုးကြီး)ဆိုသည့် ကုလားစကားများလည်း ထည့်သုံးထားပုံကိုလည်း ခေတ်သရုပ် ထင်ဟပ်ချက်အဖြစ် တွေ့ရသည်။

စောင်းသမား ဂုတ္တိလနှင့်မှသိကတို့၏ ရာဇဝင်ပြောပုံဟောစာတွင် အထက်တွင် ဖော်ပြထားသည့်အတိုင်း နှစ်ဖက်လောင်းကစားလုပ်သူများ ပြောကြဆိုကြပုံကိုရေးရင်း စာမျက်နှာ ၈၀ အရောက်တွင် 'အတော်လည်း ညဉ့်နက်ပေါ့၊ စာပွဲက သူတို့ပြန်ရန်ကိစ္စနှင့် ဆရာလည်းအိပ်ရန်ကိစ္စရှိသေး တယ်၊ နောက်များမှ ဆက်၍ အချက်ကျပြောဦးမည်၊ ပရိသတ်များတို့ပြီးပြီ' ဟူ၍ စကားဖြတ်ပြီး အဆုံးသတ်လိုက်ပုံကိုကြည့်လျှင် ထိုခေတ်က ပြဇာတ်၊ ဟောစာတို့ စာမျက်နှာ ၈၀ အထိသာ ရေးလေ့ရှိပုံကို တွေ့နိုင်သည်။

ကျိုလိုနီခေတ်ဦးပိုင်းတွင် ပေါ်ထွန်းသော ဟောစာအမည်များကို တစ်ရာခန့်တွေ့ဖူးပါသည်။ သို့သော် စာမူ အထင်အရှားတွေ့ရသော ဟောစာ အရေအတွက်မှာ အနည်းငယ်သာရှိသည်။ ဆင်ဖြူကျွန်းဆရာသင်၏ မဆာဝါဟောစာ၊ ရှင်တစ်ထောင်ချွတ်ခန်းဟောစာ၊ မဟော်သဓာ၊ ဥမင်ဖွင့် ခန်းဟောစာ၊ တေမိဟောစာ၊ ဘုရားလောင်းဥဒေါင်းမင်းဟောစာ ယသော် ဓရာကန်တော့ခန်းဟောစာ၊ သုဝဏ္ဏသျှဟောစာ၊ ရှင်သာရိပုတ္တရာ ပရိနိဗ္ဗာန် ယူခန်းဟောစာတို့ကို မြန်မာသံတော်ဆင့် မီးစက်ကြီးဖြင့် ပုံနှိပ်ကြောင်း အမှတ်အသား တွေ့ရသည်။ ပါတော်မူပြီးစတွင် ပုံနှိပ်ခြင်းဖြစ်သည်။

ကျိုလိုနီခေတ်ဦးတွင် ပြဇာတ်များနှင့်အတူ ဟောစာများ ပေါ်ထွန်းခဲ့ သည်။ ခေတ်ဦးပြဇာတ်များ တိမ်ကောသွားချိန်တွင် ဟောစာများလည်း တိမ် ကောသွားသည်။ ကွက်စိပ်ခေါ် စာဟော စာပြောအလေ့ မှေးမှိန်သွားသည်နှင့် အတူ ဟောစာများသည်လည်း ခေတ်မစားတော့ဘဲ တဖြည်းဖြည်း မှေးမှိန် သွားရသည်။ သို့သော်လည်း ကျိုလိုနီခေတ်ဦး မြန်မာစာပေသမိုင်းတွင် ဟောစာသည် အရေးပါသော ကဏ္ဍတစ်ခုအဖြစ် နေရာယူခဲ့ခြင်းကား အထင် အရှားပင် ဖြစ်သည်။

(၃) ပါတော်မူနှင့် မြန်မာကဗျာအလှည့်အပြောင်း

မြန်မာတစ်နိုင်ငံလုံး သူ့ကျွန်ဘဝသို့ ကျရောက်ရသောနေ့သည် ၁၂၄၇ ခုနှစ် တန်ဆောင်မုန်းလပြည့်ကျော် ၈ ရက် (၁၈၈၅ ခုနှစ် နိုဝင်ဘာလ ၂၉ ရက်) ဖြစ်သည်။ ထိုနေ့တွင် ကုန်းဘောင်မင်းဆက်၏ နောက်ဆုံးမင်းဖြစ် သော သီပေါမင်းသည် မိမိနိုင်ငံကို ဗြိတိသျှတို့လက်သို့ လုံးလုံးလျားလျား ပေးအပ်လိုက်ရပြီး ၎င်းတို့ဆောင်ကြဉ်းရာ အိန္ဒိယနိုင်ငံ ရတနာဂီရိသို့

ပါတော်မူရသည်။ ပါတော်မူဖြစ်ရပ်သည် မြန်မာနိုင်ငံသားတို့၏ ကိုယ့်မင်းကိုယ့်ချင်းဘဝနှင့် သူ့ကျွန်ဘဝ ဟူသော ဘဝနှစ်ခုကို စည်းခြားလိုက်သော ဖြစ်ရပ်ကြီးဖြစ်သည်။

ထိုဖြစ်ရပ်ကြီးကြောင့် မြန်မာတို့သည် လွတ်လပ်ရေးဆုံးရှုံးရသည့် အဖြစ်ကို ကိုယ်တွေ့ခံစား သတိမူလာကြပြီး ရရာလက်နက်ကို ကိုင်စွဲကာ နယ်ချဲ့တို့ကို ပြန်လှန်တိုက်ခိုက်ကြသည်။ ကဗျာစာဆိုတို့ကလည်း ပါတော်မူ ဖြစ်ရပ်ကြီးကို အကြောင်းပြု၍ ပေါ်ပေါက်လာသော အတွေးအမြင် ခံစားမှု များကို ရေးဖွဲ့လာကြသည်။ ထိုကဗျာများသည် အကြောင်းအရာရော အတွေး အမြင် ခံစားမှုပါ ရှေးနှင့်မတူ တစ်မူကွဲပြားလာသော ကဗျာများဖြစ်သည့် အလျောက် ပါတော်မူကို အကြောင်းပြု၍ မြန်မာကဗျာလမ်းကြောင်းတွင် အလှည့်အပြောင်းတစ်ခုဖြစ်ပေါ်လာရသည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။

အချုပ်တန်းဆရာဖေသည် 'မြတ်ကောဇာလှစ်လို့ပြုမှာဖြင့်' ချီလေး ဆစ် ငိုချင်းတွင် 'ခေတ်ညိုလှမြန်မာပြေ၊ ဟစ်ငိုစရာအခါပေ'ဟု ဝမ်းပန်း တနည်း မြည်တမ်းရင်း နယ်ချဲ့တို့ 'ဉာဏ်နိစ္စက်'၍ မြန်မာနိုင်ငံကို သိမ်းပိုက် သည့်ဖြစ်ရပ်ကို မှတ်တမ်းတင်သည်။ နယ်ချဲ့ပရိယာယ်ကို မြန်မာမှူးမတ် ပညာရှိကြီးက ယုံမှားမိသည့်အတွက် မြန်မာတပ်များ မခုခံဘဲ လက်နက်ချ ရန် နေပြည်တော်က အမိန့်ထုတ်သဖြင့် ဗြိတိသျှတပ်တို့ အခုအခံမရှိဘဲ ချီ တက်လာနိုင်ပြီး မန္တလေးနေပြည်တော်ကို အလွယ်တကူ သိမ်းပိုက်နိုင်သည့် အဖြစ်ကို ရေးဖွဲ့လျက် နယ်ချဲ့ပရိယာယ်ကို ယုံမိခြင်းကပင်လျှင် 'မျိုးကနက် နွယ်ဖွား မြန်မာများ၏ တန်ခိုးပျက်ဖွယ်အမှား' ဖြစ်ရပုံကို ကြေကွဲစွာ ဖော်ထုတ်ပြထားသည်။

'လက်နက်တော်ထိန်ညီ' ချီ တေးတပ်တွင်လည်းဆရာဖေက မြန်မာ မှူးမတ်တို့ နယ်ချဲ့၏အလိမ်ခံရပုံ၊ 'ခုတော့ဖြင့် ပွေမီးပူတယ်၊ ရွှေဆီးဖြူသဘော သို့၊ ဆန်ကောနှင့်လှိုမ့်သလို၊ ကျွမ်းလှိုမ့်လှိုငို'ဟူသော အဖြစ်မျိုးရောက်ရပုံကို ရေးဖွဲ့ထားသည်။ 'မြန်မာတွေ စည်းကမ်းဖောက်' တေးထပ်တွင်ကား စည်း ကမ်းဖောက်၍ ထီးနန်းပျောက်ရသောအဖြစ်ကိုသုံးသပ်ပြပြီး 'မိပစ်လို့ ဖရောင် သွေတယ်၊ ဝှကောင်တွေ ခွေးဖြစ်ပေါ့ဗျိုး' ဟူ၍ ဒေါသသံစွက်ရင်း 'တွေ့မိ တိုင်း အရိုးနာတယ်၊ အမျိုးပါဆဲချင်ပေါ့လေး'ဟူ၍ နာနာကြည်းကြည်း ရေးဖွဲ့ထားသည်။ အချုပ်တန်းဆရာဖေ၏ ပါတော်မူ ကဗျာများသည်

စာဆို၏ မျိုးချစ်စိတ်ဓာတ်၊ နယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေးစိတ်ဓာတ်တို့ အပြည့်အဝ ထင်ဟပ်လျက်ရှိပါသည်။

ဦးကြော့ကလည်း ‘ကမ္ဘာတွင်စဉ်သမိုင်းဝယ်နှင့်’ အရှင်နှစ်ပါး ပါတော်မူရပုံမှာ ‘ရာဇဝင်စာတင်၍ ရိုင်းလေ့’ ဟု မြည်တမ်းရင်း ပါတော်မူမြင်ကွင်းကို မြင်ယောင်လာအောင် လွမ်းလွမ်းဆွေးဆွေး ရေးဖွဲ့သည်။ ရေနဒီပင်လယ်ကြောမှာ သင်္ဘောဖြင့် ပါတော်မူသွားသော အရှင်နှစ်ပါးသည် သမီးတော်ကလေးများကို ရင်ခွင်မှာ ပွေ့ချီထားရင်း ဝေဇယန္တာ နတ်နန်းနှင့်တူသော ရွှေနန်းတော်ကြီးကို ရည်ရော်လွမ်းဆွတ်နေရာပေလိမ့်ဟု မြင်ယောင်မှန်းဆကြည့်ရင်း အရှင်နှစ်ပါးကို လွမ်းဆွတ်တသသည့် မိမိခံစားမှုကို ထင်ဟပ်ရေးဖွဲ့ထားသည်။

ပါတော်မူရသည့် အကြောင်းရင်းနှင့်ပတ်သက်၍ ကဗျာစာဆိုတို့ အမြင်ချင်း ကွဲပြားမှုများရှိသည်။ ဆီးဘန်နီဆရာတော်သည် ‘မှတ်ပါရစ်စေ’ ချီသံဝေဂဇကပိုဒ်ရတုတွင် ပါတော်မူရသည့်အကြောင်းရင်းကို သုံးသပ်ရာ၌ မိမိအမှီပြုရာအပင်ကို မိမိကပင် ဖျက်ဆီးတတ်သော ‘မာလောန္တယ်’ ကဲ့သို့ မိမိတို့မှီခိုအားထားရာ နိုင်ငံတော်၏အကျိုးကို မိမိတို့ပင်ဖျက်ဆီးသော မှူးကြီးမတ်ငယ်တို့စရိုက်စောင်းငဲ့ သစ္စာမဲ့သည့်အတွက် သီပေါမင်း ပါတော်မူရခြင်းဖြစ်ကြောင်း သုံးသပ်မိန့်ဆိုကာ မှူးမတ်များကို အပြစ်တင်သည်။ ‘တရားသံဝေယူကြလေ’ ဟုလည်း တိုက်တွန်းသည်။

ဆီးဘန်နီဆရာတော်ကို မဟာဒါန်ဝန်ဦးရွှေဝက ‘မန်းမကိုဋ်မှာမှ’ ချီလေးချိုးကြီးဖြင့် ပြန်လည်ချေပသည်။ ကုန်းဘောင်မင်းဆက် ဆယ်ဆက်မြောက်မင်းတုန်းမင်းလက်ထက်တွင် ရှေးရိုးစဉ်ဆက် ထုံးမပျက်အောင် ကျင့်သုံးခဲ့၍ သာသနာပွင့်လင်းပြီး ရှင်လူရဟန်းတို့ စိတ်ချမ်းမြေ့ကြသည်။ ဆယ့်တစ်ဆက်မြောက် သီပေါမင်းလက်ထက်တွင်မူ ပညာအနှစ်သာရမရှိသော မင်းပီပီ မင်းတို့ကျင့်သုံးအပ်သော ရှေးထုံးအစဉ်အလာကို မလိုက်နာဘဲ ငွေနောက်လိုက်ကာ ‘တိုင်းအလုံးကို ဈေးနှုန်းနှင့်ထပ် အမွေအပ်’ သည့်အတွက် ‘မကပ်တရား၊ ရှေ့ဆောင်နွားကြောင့်၊ နောက်သားတစ်သိုက်၊ လမ်းကောက်လိုက်’ ပြီး ‘တရားမမှန်၍ ကျင့်ဖောက်ပြန်’ ကြသည့်အတွက် အဖြစ်ဆိုးနှင့်ကြုံရခြင်းဖြစ်သည်ဟု ရေးဖွဲ့ကာ ပါတော်မူရခြင်းမှာ မှူးမတ်များ၏ အပြစ်မဟုတ်ကြောင်း ပြန်လည်ချေပခြင်းဖြစ်သည်။